

RECENZIE

VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA A SLOVÁKOV SLOVOM A OBRAZOM. Kol. aut. pod vedením V. Segeša. Bratislava : Ministerstvo obrany SR v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2013. 407 s. ISBN 978-80-89523-18-4.

Ministerstvo obrany v spolupráci s Vojenským historickým ústavom vydalo v roku 2013 publikáciu s názvom *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov slovom a obrazom*. Na tvorbe textu sa podieľal tím deviatich historikov pod vedením Vladimíra Segeša (autor kapitol 1 -4, 7, 8). Za cieľ práce si autori stanovili priblížiť atraktívnou formou širokej čitateľskej verejnosti najdôležitejšie vojenské udalosti a medzníky v dejinách Slovenska od najstarších čias po súčasnosť.

Na začiatku publikácie sa nachádza prehľadný obsah všetkých kapitol, ktorý čitateľa podrobne oboznámi s tým, čo všetko sa v nej nachádza. Na ďalších dvoch stranách autori oboznamujú záujemcov v stručnom prehľade o úlohe, ktorú zohralo územie dnešného Slovenska vo vojenských konfliktoch, poukazujú na rôzne príčiny a analógie dejinných udalostí.

Od strany 10 sa začína prvá kapitola s názvom *Slovensko na úsvite dejín. Od praveku po koniec 4. storočia*. Kapitola je, rovnako ako všetky ostatné, vnútorne členená. V podkapitole *V prítmí praveku* sa čitateľ dozvedá o kontinuálnom osídľovaní územia Slovenska. Autor v chronologickom slede predstavuje etapy dejín ľudstva od paleolitu až po mladšiu železnú dobu, ktorá predstavuje vyvrcholenie pravekého vývoja v Európe. Ďalšia podkapitola nesie názov *Prvé historické civilizácie*. V nej sa opisuje keltské a germánske osídlenie na území dnešného Slovenska. Tretia podkapitola *Pomedzie dvoch kultúrnych svetov* približuje dva kultúrne rozdielne svety – civilizovanú Rímsku ríšu a barbarský svet.

Druhá kapitola má názov *Sťahovanie národov a slovienska doba 400 – 1000*. V podkapitole *Germáni, Huni a rozpad rímskej moci* sa autor zaoberá dynamickými zmenami, vyvolaných putovaním či už kočovných, ale aj dovtedy usadlých poľnohospodárskych populácií. Tieto dokázali rýchlo meniť etnický a sídliskový charakter Európy. Druhá podkapitola s názvom *Slovania a Avari*. Veľkú časť autor venuje slovanskému povstaniu proti Avarom v roku 623 a Samovej ríši. Pridáva k tomu aj úryvok z kroniky Fredegara, ktorý sa nachádza v samostatnom článku. *Nitrianske kniežatstvo a Veľká Morava* je názov tretej podkapitoly. Opisujú sa tu udalosti útokov na Veľkú Moravu zo strany Východofranskej ríše a kristianizácia tohto územia. Posledná podkapitola druhej kapitoly *Kríza Veľkej Moravy a príchod Maďarov* približuje príčiny rozpadu Veľkej Moravy a obsadzovanie Karpatskej kotliny Maďarmi. Samostatný článok v rámci kapitoly sa venuje vojenstvu a vojenskej technike starých Maďarov. Autor poukazuje aj na to, ako maďarská historiografia označuje obsadzovanie Karpatskej kotliny výrazom zaujatie vlasti a dokladá to romantizujúcim obrazom maďarského maliara Mihálya Munkácsyho.

V arpádovskom a anjouovskom Uhorsku 1000 – 1387 je názov tretej kapitoly. V prvej podkapitole *Pod žezlom prvých Arpádovcov* sa autor zaoberá procesom vzniku uhorského štátu, všíma si uhorsko-poľské vzťahy tohto obdobia a vojenské zásahy Nemeckej ríše proti Uhorsku. V druhej podkapitole *Konsolidácia a krajina v 12. storočí* sa poukazuje hlavne

na vývoj vzťahov Uhorska k susedným územia. V ďalšej podkapitole *V anjouovskom Uhorsku* sa autor venuje závažným vojensko-politickým udalostiam a spoločenským štruktúrnym zmenám na začiatku 14. storočia.

Štvrtá kapitola nesie názov *Búrlivý neskorý stredovek 1301 – 1526*. V jej prvej podkapitole *Polstoročie Žigmunda Luxemburského* autor rozoberá situáciu v Uhorsku po zvolení Žigmunda Luxemburského za jeho kráľa. Mapuje vnútropolitickú situáciu, ktorú zhoršovalo neustále súperenie magnátskych síl. Taktiež si všíma križiacku výpravu, ktorú v roku 1396 zorganizoval práve Žigmund. Čitateľ tu nájde rozsiahle informácie o husitskom hnutí a husitských výpravách do Uhorska. V druhej podkapitole s názvom *Pohnuté dvadsaťročie 15. storočia* sa rozoberá situácia po doznení husitských útokov, a hlavným ťažiskom sa stávajú 40. – 60. roky 15. storočia, keď sa na území Horného Uhorska odohralo viacero ozbrojených konfliktov a vojnových udalostí. *Pod pevným žezlom Mateja Korvína* je názvom tretej podkapitoly, ktorá mapuje panovanie kráľa Mateja v rokoch 1458 – 1490, a konflikty, ktoré sa za ten čas udiali. Toto obdobie bolo naplnené mnohými kratšími i zdĺhavými vojnami, pričom tu dominuje boj proti hnutiu bratříkov. V poslednej podkapitole s názvom *Na cestách k Moháču* autor opisuje konflikty, ktoré predchádzali významnej dejinnej etape. Rozoberá tu protifeudálne povstanie, ktoré bolo neskôr pomenované podľa vodcu Juraja Dóžu, alebo je známe aj ako sedliacka vojna. V čase vrcholiacej anarchie a rozporov medzi veľmožmi a ostatnou šľachtou snemujúcou na Rákošskom poli a v Budíne v máji 1525 vypukla tiež ozbrojená vzbura baníkov v Banskej Bystrici. Podkapitola sa končí opisom bojov v bitke pri Moháči v roku 1526.

Pomohácke Uhorsko v tieni polmesiaca 1526 – 1663 je názov piatej kapitoly. V jej prvej podkapitole *Vlny osmanského náporu* autor poukazuje na boj medzi sedmohradským vojvodom Jánom Zápoľským a rakúskym arcivojvodom Ferdinandom Habsburským, s čím súviseli aj vpády osmanskej armády na územie Uhorska. S bojmi s Turkami súvisí aj bitka pri Plášťovciach. Veľká časť je venovaná tzv. pätnásťročnej vojne, ktorá sa začala vojnovou výpravou Osmanov do Uhorska v roku 1593. Druhá podkapitola nesie názov *Protihabsburské povstania Štefana Bočkaja, Gabriela Betlena a Juraja I. Rákociho*. Vznikli ako reakcia na centralizačnú politiku Habsburgovcov a pocit ohrozenia z nej v prostredí uhorskej šľachty vytlačenej z politických a vojenských funkcií. K udalostiam svojím dielom prispela rekatolizácia, konfiškovanie majetkov protestantskej šľachty.

Šiesta kapitola publikácie má názov *Zenit a útlm osmanskej expanzie a posledné protihabsburské povstanie 1663 – 1711*. Jej prvá podkapitola *Pod svitom zapadajúceho mesiaca* sa zaoberá najväčšou vojenskou akciou na území dnešného Slovenska počas takmer stopäťdesiatročného susedstva s Osmanskou ríšou v rokoch 1663 a 1664 a nadväzujúc na nich aj protitureckými akciami. *Povstanie Imricha Tököliho* je názvom druhej podkapitoly. Od začiatku 80. rokov 17. storočia kurucké hnutie dostávalo nové dimenzie a na jeho čelo sa dostal práve Imrich Tököli. Ďalšia podkapitola *Povstanie Františka II. Rákociho a Slovensko* rozoberá posledné a najväčšie protihabsburské povstanie. Autor hodnotí vnútornú situáciu v Uhorsku, jeho hospodársku stagnáciu, vyhrotenie náboženských pomerov, vrenie medzi poddanými sa stupňovalo, a tým pádom Rákociho povstanie získalo medzi nimi podporu.

Doba dynastických vojen 1711 – 1792 je názvom siedmej kapitoly. V podkapitole *Vznik a rozmach stálych armád* autor rozoberá nebývalý rozvoj vojenstva v 18. storočí a vníma ho ako typický jav európskeho historického vývoja. Čitateľovi prehľadne vysvetľuje, aké bolo zloženie armády v tom čase. Popri vojne o španielske dedičstvo sa venuje vojne na Balkáne proti Osmanskej ríši. Podrobne sa zaoberá vojnou o poľské dedičstvo, ktorá vy-

pukla v roku 1733, po smrti poľského kráľa Augusta II. Silného. Druhá podkapitola má názov *Pod žezlom Márie Terézie*. Autor vysvetľuje situáciu, ktorá nastala po smrti cisára Karola VI. roku 1740, keď vypukla v Európe rozsiahla koalíčná vojna trvajúca do roku 1748, v historiografii označovaná ako vojna o rakúske či habsburské dedičstvo. Významnými etapami boli dve sliezske vojny v rokoch 1740 – 1742 a 1744 – 1745, v ktorých ako hlavné protivníci vystupovali habsburská monarchia a Prusko. Poslednou, treťou podkapitolou *Pred búrkou francúzskej revolúcie* autor podáva čitateľovi prehľad o zložení habsburskej armády po roku 1780 a zaoberá sa aj vojnou medzi Ruskom a Osmanskou ríšou, do ktorej sa vzápätí zapojila aj habsburská monarchia.

Ôsma kapitola nesie názov *Koaličné a napoleonské vojny a ich dôsledky 1792 – 1848*. V jej prvej podkapitole *Revolučné zmeny vo vojenstve* si autor všíma aj vývoj vojenstva, ktoré prešlo zásadnými zmenami, vyvolanými spoločenskými turbulenciami po francúzskej revolúcii. *Habsburská armáda vo virvare vojen a bitiek* je názov druhej podkapitoly, v ktorej sa rozoberajú vojny v pohnutých rokoch 1792 – 1815, keď armáda habsburskej monarchie bojovala v piatich koalíčných vojnách proti Francúzsku a v jednej vojne ako francúzsky spojenec proti Rusku. Autor konštatuje, že vojnové účinkovanie habsburskej monarchie nebolo veľmi úspešné, keďže habsburská armáda prehrávala väčšinu bitiek a monarchia všetky vojny, s výnimkou poslednej proti napoleonskému Francúzsku. Ďalšia podkapitola *Slovensko ako bočný vojnový priestor* poukazuje na úlohu územia dnešného Slovenska v čase koalíčných vojen. Posledná podkapitola *Slovensko po Viedenskom kongrese* sa zaoberá situáciou zmeny úlohy a poslanca habsburskej armády, ktorá sa stala obrazne aj doslova policajtom v monarchii i v Európe.

Od revolúcie k svetovej vojne 1848 – 1914 je názov deviatej kapitoly. Má štyri podkapitoly. Prvá s titulom *Revolúcia 1848 – 1849 a boje slovenských dobrovoľníkov* rozoberá naliehavosť riešenia národnostnej otázky a formovanie dobrovoľníckeho zboru. *Vývoj vojenstva do rakúsko-uhorského vyrovnania* je podkapitolou, v ktorej sa nachádzajú informácie o zmenách vojenstva od rokov 1848 do roku 1867. Tretia podkapitola *Vojny monarchie proti Taliansku, Francúzsku a Prusku* mapuje dôležité vojenské operácie, ktoré ukázali nielen vnútornú, ale aj vojenskú slabosť a nepripravenosť monarchie. Posledná podkapitola *Na ceste k svetovej vojne* približuje stav habsburskej armády po rakúsko-uhorskom vyrovnaní. Autor čitateľom vysvetľuje, aké bolo jej zloženie a ako sa museli aj v armáde vyrovnávať s národnostnou problematikou. Tejto subtéme sa venuje osobitný priestor.

Témou desiatej kapitoly je *Prvá svetová vojna 1914 – 1918*. V prvej podkapitole *Vo víre Veľkej vojny* sa autor venuje organizačnému zloženiu rakúsko-uhorskej armády, najväčším bitkám a taktiež si všíma postoje obyvateľstva žijúceho na území dnešného Slovenska. Zvlášť sa zaoberá krvavými bojmi v Karpatoch. *Slováci v uniformách habsburskej monarchie* je podkapitola, ktorá prináša prehľad o pôsobení Slovákov v jednotlivých druhoch vojsk. Tretia podkapitola *Československý zahraničný odboj* sa zaoberá organizovaním krajanov v zahraničí, aktivitami Slovenskej ligy v USA, ktorá prijala definitívne znenie Memoranda o požiadavkách a krivdách slovenských. Poukazuje na aktivity krajanskej kolónie v cárskom Rusku. Zvlášť sa venuje česko-slovenským légiiám vo Francúzsku, česko-slovenskému armádnemu zboru v Taliansku a česko-slovenským légiiám v Rusku. V závere kapitoly sa nachádzajú prehľadné vojnové bilancie.

Slovensko v Československej republike 1918 – 1939 je názov jedenástej kapitoly. V jej úvode autor opisuje ťažkosti pri budovaní armády v novej republike. V prvej podkapitole *Vojenské obsadzovanie a boje o Slovensko 1918 – 1919* rozoberá situáciu pri jednotlivých

etapách obsadzovania Slovenska, ktoré dovtedy bolo pod kontrolou maďarských úradov a vojska. Autor približuje čitateľovi najväčšie bojové akcie československých ozbrojených síl, ktoré sa v prvej polovici roka 1919 odohrali na Slovensku v súvislosti vytvorenia Maďarskej republiky rád a sporom o hranice. Druhá podkapitola má názov *Unifikácia armády a budovanie čs. brannej moci*. Základným organizačným článkom československej armády sa stali útvary zahraničného vojska. Unifikácia sa realizovala zlúčením jedného legionárskeho pluku s jedným alebo dvoma domácimi plukmi, respektíve sa vytvárali nové pluky s novým číslom, a to z jedného, prípadne dvoch domácich plukov. Autor opisuje aj vznik Malej dohody, teda vojensko-politickej aliancie troch podunajských štátov – ČSR, Rumunska a Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov. *Vojenský význam Slovenska* je samostatnou podkapitolou, na ktorú nadväzuje ďalšia, Slováci v dôstojníckom zbore a vojenské školstvo. Kapitoly poukazujú na úzku personálnu základňu, od ktorej sa odvíjalo nepatrné zastúpenie Slovákov vo veliteľskom zbore československej armády v prvých rokoch existencie medzivojnového Československa. Zaoberá sa taktiež štúdiom Slovákov na vojenských školách a vymenúva všetkých Slovákov, ktorí absolvovali Vojenskú akadémiu. Autor ďalej rozoberá nástup a expanziu nacizmu, prípravy na obranu Československa, sleduje dramatický rok 1938 a všeobecnú mobilizáciu československej brannej moci. Posledná kapitola *Rozbitie republiky* hodnotí udalosti ako sú Mníchovská dohoda, Viedenská arbitráž a rozpad Československa.

Dvanásť kapitola má názov *Prvá Slovenská republika a jej armáda 1939 – 1945*. V jej prvej podkapitole *Vývoj a organizácia armády na území Slovenskej republiky* ponúka autor pohľad na ťažké začiatky budovania slovenskej armády a prvú skúšku armády v maďarsko-slovenskom ozbrojenom konflikte na východnom Slovensku. V podkapitole s názvom *Vojská slovenskej armády na frontoch druhej svetovej vojny* sa rozoberá účasť slovenskej armády na ťaženiach proti Poľsku a proti Sovietskemu zväzu. Opisujú sa tu úlohy Rýchlej a Zaisťovacej divízie na sovietskom území.

V trinásť kapitole *Druhý československý zahraničný vojenský odboj 1939 – 1945* sa autor zaoberá centrami zahraničného odboja, ktoré sa formovali po zániku Česko-Slovenska v marci 1939. *Československý vojenský odboj v Poľsku* je názov prvej podkapitoly, ktorá mapuje snahy o utvorenie slovenského odbojového centra v Poľsku. Ďalšia podkapitola *Československý vojenský odboj na Západe a Blízkom východe* si všima situáciu po porážke Poľska a možnosti slovenských občanov na emigráciu na Západ cez Maďarsko a Balkán. Keďže po odchode z Poľska nechcel žiaden štát poskytnúť územie pre formovanie československého zahraničného vojska, prvým miestom Slovákov boli francúzske cudzinecké légie. Autor poukazuje na diplomatické kroky predstaviteľov československej emigrácie, snahy o vybudovanie československých jednotiek vo Francúzsku, Veľkej Británii a na Blízkom východe. Práca mapuje aj Československý vojenský odboj na východe a účasť Slovákov v európskom hnutí odporu – medzi sovietskymi partizánmi, v Juhoslávii a ostatných častiach Európy.

Ozbrojený odboj a Povstanie na Slovensku 1939 – 1945 je názov v poradí štrnásť kapitoly. Prvá podkapitola s názvom *Domáci vojenský odboj 1939 – 1943* prináša informácie o začiatkoch vytvárania odbojových prúdov v slovenskej armáde, keď sa z vojakov v posádke Ružomberok sformovala v rámci pozemného vojska vojenská odbojová skupina *Mor ho*. Autor uvádza, že v rokoch 1941 – 1943 nemal protifašistický odboj na Slovensku masovú základňu, keďže jednotlivé odbojové prúdy pôsobili od seba izolovane, a zjednocovacie pokusy boli dlho bezvýsledné. Ďalšia kapitola *Vojenské prípravy povstania* čitateľovi

ponúka prehľad o komunistickom a nekomunistickom odboji. Zaoberá sa skupinou Vavra Šrobára, tiež odbojovou skupinou *Flóra* a skupinou *Demec*. Autor poukazuje na vynechanie týchto skupín zo zjednocovacej platformy – SNR. Kapitola prináša informácie o rámcovom vojenskom pláne vypracovanom ilegálnym Vojenským ústredím. V ďalšej časti sa autor zaoberá partizánskym hnutím, všima si hlavne činnosť partizánskych skupín, ktoré boli vysadené na územie Slovenska prostredníctvom Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia v Kyjeve. *Povstalecké boje*, to je ďalšia podkapitola, ktorá sa zaoberá bojmi povstaleckej armády po vyhlásení SNP 29. augusta 1944 a následne po potlačení Povstania, partizánskou vojnou od novembra 1944 do mája 1945.

Pätnásta kapitola nesie názov *Operácie Červenej armády pri oslobodzovaní Slovenska september 1944 – máj 1945*. Počas bojovej činnosti spojenej s oslobodzovaním Slovenska sovietske vojská za účasti československých jednotiek a rumunských vojsk uskutočnili niekoľko postupných i súčasne prebiehajúcich útočných operácií. Prvou z nich bola *Východoslovenská operácia*, čo je aj názov ďalšej podkapitoly. Realizovali ju vojská ľavého krídla 1. ukrajinského frontu a vojská 4. ukrajinského frontu v období od 8. septembra do 28. októbra 1944 vykonaním Karpatsko-duklianskej a Karpatsko-užhorodskej operácie. *Postup frontu na území Slovenska v novembri a decembri 1944* je názov ďalšej podkapitoly. Autor opisuje ako sa na sever od hraníc Slovenska 1. ukrajinský front zamerl na prípravu Visliansko-odrianskej operácie, a v priestore južne od hraníc Slovenska vojská 2. ukrajinského frontu po skončení Debrecínskej operácie začali uskutočňovať Budapešťiansku operáciu. Ďalšia časť práce sa zaoberá *Západokarpatskou operáciou, Komárňanskou operáciou, Ostravskou a Bratislavsko-brnianskou operáciou*.

Slovensko v rokoch 1945 – 1967 je názov ďalšej kapitoly. V rámci jej prvej podkapitoly *Obnova čs. branného systému a vojenská výstavba na Slovensku 1945 – 1948* sa rozoberá obnova armády, ktorá sa vlastne realizovala ešte v priebehu vojny, dobovo označovaná ako československá branná moc, a jej hlavné východiská a ciele stanovil program prvej povojnovej vlády ČSR vyhlásený 5. apríla 1945 v Košiciach. Ďalšia podkapitola *Ozbrojené sily na Slovensku v podmienkach komunistického režimu a studenej vojny (1948 – 1967)* opisuje obdobie, keď sa armáda stala nielen objektom, ale aj nástrojom politickej perzekúcie. Autor sa zaoberá aj vznikom Pomocných technických práporov a postupnou sovielizáciou armády.

Sedemnásť kapitola má názov *Vývoj vojenstva na Slovensku v rokoch 1968 – 1992*. V prvej podkapitole *Pokus o reformu a jej neúspech* autori píšu o pokusoch popri spoločenskej reforme presadiť aj reformu v československej armáde. Jeden z dôležitých pokusov o reformu spočíval vo formulovaní vlastnej vojenskej doktríny, z ktorej by sa odvíjali varianty obrany československého územia. Mala byť súčasťou nástrojov na obhajobu štátnych záujmov a potrieb. Všetky snahy otupila vojenská intervencia v roku 1968. Práve vojenskej invázii sa venuje ďalšia podkapitola, na ktorú nadväzuje časť s informáciami o nástupe normalizácie a jej dôsledkami.

Posledná, osemnásť kapitola má názov *Súčasná Slovenská republika 1993 – 2012*. Jej prvá podkapitola *Vznik Slovenskej republiky a jej armády* pripomína, ako so vznikom SR bola na zabezpečenie jej obrany súčasne 1. januára 1993 vytvorená zo zákona Národnej Rady Slovenskej republiky č. 3/1993 Z.z. Armáda Slovenskej republiky ako právny subjekt, ktorý predstavuje atribút suverenity a nezávislosti štátu. Autor sa ďalej zaoberá výstavbou armády Slovenskej republiky a reformou Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Kapitola končí udalosťami integrácie Slovenskej republiky do NATO a Európskej únie, pôsobením Slovákov v zahraničných misiách a bojom proti terorizmu.

V závere práce sa nachádzajú prílohy, ktoré ponúkajú prehľad hodnotných označení jednotlivých armád v priebehu dejín, v ktorých slúžili aj Slováci. Nachádza sa tu aj tabuľka panovníkov a najvyšších predstaviteľov politických útvarov a štátov, ktorých súčasťou bolo Slovensko. Na konci publikácie sa nachádza zoznam použitých skratiek, zoznam použitej a odporúčanej literatúry a prameňov, tiež registre – miestny a menný. Úplný záver tvoria krátke profesijné životopisy autorov, ktorí sa na tomto diele podieľali. Okrem spomínaného V. Segeša to boli ešte V. Dangel (kap. 5, 6, 9), M. Čaplovič (kap. 10, 11), I. Baka (kap. 12), F. Cséfalvay (kap. 13, 14), J. Bystrický (kap. 15), J. Štaigl (kap. 16), M. Štefanský (kap. 17) a I. Purdek (kap. 17 a 18).

Táto rozsiahlejšia charakteristika obsahu publikácie nie je samoúčelná. Podrobne predstavuje knihu a možno z nej vyvodit', že autorský kolektív pri koncipovaní diela stavil na overený postup a tradičnú štruktúru. V prípade „ilustrovaných vojenských dejín“ je to správna voľba. Čitateľ dostáva to, čo s najväčšou pravdepodobnosťou od obsahu knihy očakáva. Penzum relevantných informácií v jemu najzrozumiteľnejšom, chronologickom poradí, navyše penzum veľmi konzistentné, precízne vybrané a prehľadne štruktúrované.

Niet pochýb ani o tom, že reprezentatívnejší a skúsenejší autorský tím k vojenským dejinám si na Slovensku sotva možno predstaviť. Každý z textov je výsledkom dlhoročného výskumu toho-ktorého autora, pričom texty sú „odležané“, zrozumiteľné. Celý obsah je koncepčný a komplexný z hľadiska možnosti sledovania genézy javov a tendencií významných z pohľadu vojenských dejín. Ťažko mu niečo vytknúť. Ak sa aj niečo nájde, výrazne to prekračuje popularizačný zámer tejto práce.

Čo však čitateľa asi najviac poteší, je skutočnosť, že s plnou vážnosťou vzali autori a vydavatelia publikácie na vedomie, že má ísť o „ilustrované“ dejiny. Neuspokojili sa s formálnym doplnením textu fotografiami, ale doplnili ho chronologickými prehľadmi, množstvom originálnych prehľadných máp D. Gurňáka, grafov, schém, medailónmi osobností atď. Graficky sú v texte oddelené aj podrobnejšie charakteristiky významných udalostí. Samozrejme, v publikácii je i množstvo fotografií. Ani ich výber nebol prvoplánový, neraz ide o fotografie, ktoré sú zverejnené pravdepodobne prvýkrát.

Výsledkom všetkých uvedených charakteristík je konštatovanie, že recenzovaná publikácia robí z vojenských dejín pútavé čítanie i pre toho, kto nie je práve ich vysloveným fanúšikom. To je snáď najlepšia vizitka. Nadštandardné grafické spracovanie jej len pridáva na atraktivnosti. Určite ju možno odporučiť aj ako učebnú pomôcku. Na záver predsa len jedna pripomienka. V prípade ďalšieho vydania by bolo potrebné zväziť veľkorysejšie vnútorné okraje, pretože text zachádza do väzby a ťažšie sa potom číta.

Štefan Balberčák – Martin Pekár

FUSKA, Ján a kol.: *MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK ŽIJE V NÁRODE. Mohyla na Bradle, pamätníky doma i vo svete*. Bratislava : Nadácia M. R. Štefánika, 2013, 253 s. ISBN 978-80-971449-6-8.

Publikácia profesora Jána Fusku (ako predseda Nadácie Milana Rastislava Štefánika sa v roku 2009 významne zaslúžil o postavenie repliky sochy M. R. Štefánika v Bratislave od novopackého sochára Bohumila Kafku) prináša slovný aj obrazový súpis pamätníkov M. R. Štefánika na Slovensku a vo svete. Fuska, autor textovej časti publikácie, sa, síce skromne, označuje „len“ za zostavovateľa publikácie a, ako spoluautorov uvádza Milana Križánka,

autora obrazovej časti knihy, a Ivu Paštrňakovú, autorku state *Biografie tvorcov pamiatok na M. R. Štefánika*, ale tí, ktorí o mnohostrannej dlhoročnej a zásluhnej činnosti profesora Fusku vedia viac, môžu dosvedčiť, že na publikácii má oveľa väčší podiel ako keby bol len „zostavovateľom“ a autorom textovej časti.

Nová kniha Nadácie Milana Rastislava Štefánika, ktorá už predtým vydala niekoľko cenných publikácií, pri zrode ktorých stál Ján Fuska a jeho spolupracovníci – *M. R. Štefánik v myšlienkach a obrazoch*, Bratislava 1999, *Pamätník Milana Rastislava Štefánika v Bratislave. Vznik a znovupostavenie*, Bratislava 2010, a ďalšie – zaplňa prázdne miesto v našej odbornej literatúre. Prináša súhrnný prehľad o pomníkoch M. R. Štefánika doma aj vo svete, o ich tvorcoch a aj o ich búraní a „znovuodhaľovaní“. Aj Štefánikove pomníky (až na malé výnimky) totiž u nás postihol „pomníkový osud“ známy už z čias starého Egypta. – Pomníky sa ničili a odstraňovali z politických dôvodov po zmenách režimov, v prelomových, väčšinou tragických, chvíľach toho-ktorého národa. Súvislosťami stavania a búrania pomníkov u nás sa stručne, ale výstižne zaoberal Ľubomír Lipták, ktorý to nazval „rošádami“.¹

Hlavnou úlohou pomníkov je zachovať pamiatku, „pamäť“ na významné udalosti a osobnosti. To však často nasledujúcim politickým garnitúram, ktoré síce na minulé udalosti nadväzujú a neraz sa k moci dostávajú často len zásluhou tých svojich predchodcov, ktorých pomníky potom s takým veľkým apetítom – a treba dodať – že aj so značnou krátkozrakosťou – tak radi búrajú. Tu sú však dejiny spravodlivé – skutočné osobnosti a hodnoty nimi reprezentované sa po dobách prechodnej ignorancie a devastácie hodnôt znovu dostávajú na to miesto, ktoré im v dejinách národa i z hľadiska všeludských meradiel, ktoré sú nezávislé od politických smerov a úzko nacionálnych hľadísk sa napokon vždy uplatnia a presadia. Pomníkmi možno vyjadriť súhlas aj protest s niektorými udalosťami. Azda najvýraznejšie je to v dobách zlých, v časoch vypätých či už v priaznivom, alebo smutnom období, keď dochádza „na lámanie chleba“, keď sa rozhoduje o budúcnosti národa, keď sa rozpadajú režimy, zanikajú či rúcajú staré ríše alebo keď si treba pripomenúť lepšie časy v dobách minulých. Máme na to v našich na dobré i tragické zvraty bohatých českých i slovenských dejinách dostatok príkladov. Ale tak je tomu aj u Poliakov, Nemcov, Francúzov, Rusov, alebo Maďarov. Je zaujímavé, že nielen reálne pomníky a sochy sa vnímali ako miesta pamäti, ale takúto úlohu mohli plniť aj pomníky virtuálne. Práve z nášho prostredia máme aj básnicku vyjadrenú túto funkciu pomníkov – oba príklady sú z tragického roka 1938 a obidva sú od bývalého ruského legionára Janka Jesenského. Slovenský básnik a spisovateľ Jesenský okomentoval na jeseň 1938 Mníchovskú dohodu nasledovne: „*Ak jedno námestie nám ostane/ alebo kúšтик miesta v promenade,/ pošlime na sochárov vyzvanie,/ nech vystavia tam sochu Zrade... Ak by sa z vôle dobroprajníkov/ nesmela stavať, bo duch sčernel trocha, nech miesto Zrady vystaví sa socha –/ osem sóch Ôsmich Zbojníkov.*“² A naopak, v Bratislave len v septembri 1938 postavený skutočný pomník M. R. Štefánika v tej istej súvislosti poslužil ako výzva na odpor, aj keď len symbolický: „*Generál Štefánik! Čo neskočíš/ z podnožia svojho? V priehľadnej hmle rannej/ sa veľká plachta červenie, a na nej/ v mesiačku bielom polámaný kríž.*“³ Štefánik, ako predstaviteľ demokratického

¹ LIPTÁK, Ľubomír. *Rošády na piedestáloch. 1. Pomníky a politické zmeny pomníkov*. In Občianska spoločnosť, 1998, č. 11, s. 29-34, 2. tamže, č. 12, s. 31.

² JESENSKÝ, Janko. Návrh. In *Slovenské pohľady*, roč. 54, 1938, s. 523-524. V origináli je slovo *Ôsmich s ypsílonom*.

a humánne založeného československého štátu, vedúci činiteľ nášho zahraničného vojska, ktoré sa o vznik tohto štátu rozhodujúcim spôsobom pričínilo, vlastne ho vybojovalo, mal symbolizovať protest proti nastupujúcej totalite.

Nová kniha o Štefánikových pomníkoch je určená odborníkom aj širokej verejnosti. Obsahuje veľké množstvo údajov, ktoré poslúžia historikom pri interpretáciách dejín pamäti, učiteľom i osvetovým a kultúrnym pracovníkom pri výučbe a propagácii života a diela stále ešte nedoceneného M. R. Štefánika. Publikácia obsahuje CD prílohu s ďalšou obrazovou dokumentáciou.

Ide o starostlivo spracovaný materiál, ktorý obsahuje jednak súpis pamätníkov spojených so životom tohto predstaviteľa Slovákov v boji za slobodu a najvýznamnejšieho spolupracovníka Tomáša Garrigue Masaryka a Edvarda Beneša v našom zahraničnom odboji v rokoch 1914 – 1918 a jednak prehľad o pomníkoch postavených na rôznych miestach z iniciatívy rôznych spolkov, obcí a organizácií, len s malým príspevkom od štátu. Štefánikovu mohyly na Bradle približuje a osvetľuje reedícia štúdie jej tvorcu, architekta, národného umelca Dušana Sama Jurkoviča.

Fuskova práca je doteraz najúplnejšiu studnicou poznatkov o obrazovom aj faktografickom materiáli viažucom sa k Štefánikovým pomníkom a prináša mnohé doteraz neznáme podrobnosti a okolnosti súvisiace so vznikom pamätníkov a pomníkov, lokálne a regionálne dejiny a súčasne aj spracovanie stručných životopisov ich tvorcov. V niektorých prípadoch dáva na pravú mieru zaužívané (mylné) predstavy o autoroch pomníkov.

Tak ako to obvykle býva pri náročných projektoch, aj do Fuskovej knihy sa dostalo niekoľko preklepov, omylov a aj chybičiek. Ak na niektoré z nich poukážem, nemá to v žiadnom prípade za cieľ znížiť význam publikácie a spochybníť jej vydanie. Naopak, aj popri týchto chybičkách krásy opakujem a zdôrazňujem, že ide o veľmi cenný príspevok k našej odbornej literatúre a moje poznámky majú za cieľ len to, aby sa pri nasledujúcich vydaniach tejto knihy, ktoré sa budú, nepochybne, po istých rokoch opakovať, veď Štefánikove pomníky, busty a tabule stále pribúdajú (výhľadovo hádam sa niečo podarí aj v ruskom Jekaterinburgu v roku 2018), chybičky opravili alebo niektoré formulácie spresnili. Niektoré chyby zistili už sami autori a upozorňujú na ne v Erráte (ide väčšinou o zámenu textov pri fotografiách alebo nesprávne uvedenie autora fotografie), iné ich pozornosti unikli. Tak napríklad akademický sochár Ján Koniarek nie je trnavský rodák (s. 207), ale voderadský (ostatne, správny údaj je na strane 232 v časti *Biografie tvorcov pamiatok na Milana Rastislava Štefánika*), Sámuela Markusovszkého (ako sa sám písal, a nie v tvare Markušovský) možno označiť za demokrata (s. 14) len z maďarského pohľadu, lebo tento triedny profesor Štefánika na ev. a. v. lýceu v Bratislave mal síce nepochybne slovenský pôvod, ale ako svedčí aj jeho kniha o dejinách lýcea, stal sa z neho uhorský (maďarský) šovinista ostro kritizujúci „panslavizmus“ na lýceu a tvrdiaci, že starobylým národom v Karpatskej kotline nie sú Slovania, ale – Maďari...⁴atď. Ostatne, jeho rozsiahla kniha vyšla aj v rámci miléniových osláv v roku 1896. Podľa môjho skromného názoru nezodpovedá historickým realitám ani to, ak sa na niekoľkých miestach textu uvádza, že Štefánikovi spolubojovníci, alebo kolegovia (každý si tam hneď celkom samozrejme doplní predovšetkým T. G. Ma-

³ JESENSKÝ, Janko. Na „Námestí 28. Októbra“. In *Slovenské pohľady*, roč. 54, 1938, s. 524. Plachta a polámaný kríž sú metaforickou narážkou na nacistickú červenú zástavu s hákovým krížom.

⁴ MARKUSOVSZKY, Sámuel. *A pozsonyi ág. hitv. evang. Lyceum története, kapcsolatban a pozsonyi ág. hitv. evang. egyház multjával: A magyar haza 1000 éves fennállásának emlékünnepe a pozsonyi ág. hitv. evang. egyház megbízásából*. Pozsony : Wigand, K. F., 1896.

saryka a E. Beneša), na neho nemali čas, alebo „zabudli“ (s. 11, s.120). Ide o Štefánikov pohreb a o odhalenie mohyly na Bradle, kde chýbali. Pokiaľ ide o pohreb, neviem prečo tam nebol ani Beneš a ani Masaryk. Beneš bol na mierových rokovaníach vo Versailles, Masaryk riešil naliehavé veci vlády v Prahe, ale hádam prísť mohli. Pokiaľ ide o odhalenie mohyly na Bradle 23. septembra 1928, Beneš nezabudol – bol vtedy v Ženeve a poslal telegram, Štefan Osuský sa neozval (?) a prezident Masaryk⁵ neprišiel, lebo úradníci zaspali a on sa o tom, že má prísť na Bradlo a predniesť tam aj prejav, dozvedel z tlače...⁶ Teraz, s odstupom toľkých rokov, je neprítomnosť Štefánikových najbližších spolupracovníkov naozaj nepochopiteľná a aj ťažko ospravedlniteľná. Na takú významnú udalosť si iste mohli a aj mali nájsť čas, a ich neprítomnosť poškodila česko-slovenské vzťahy. Sám tajomník Spolku pre postavenie pomníka generála Milana Rastislava Štefánika, Anton Granatier, vo svojom liste Aloisovi Kolískovi, okrem iného, uviedol: „*Velmi nám záležalo na tom, aby prišli Štefánikovi blízki (!) spolupracovníci: prezident Masaryk, minister Beneš a vyslanec Osuský a t. d. Neprišiel nikto. Dr. Beneš poslal zo Ženevy telegram tohto znenia: 'Pane předsedo Spolku pro postavenie mohyly Štefánikovy. Vzpomínám s pohnutím poslední své pouti na Bradlo při kladení základního kamene k pomníku svého přítele Milana Štefánika.'*⁷ *Vaši nedělní slavnosti přeji největšího zdu. Dr. Beneš. ' - Nevím, či Osuský⁸ sa omluvil alebo nie. Ale pravdepodobne áno /predsedovi Osuskému⁵/. Hlavný fakt je ten, že zmedzi (!) živých spolupracovníkov oslávencových, traja vždy s ním spomínaní: Masaryk, Beneš a Osuský na oficiálnej slávnosti neboli, ale ai (! – malo byť asi) za 2 týždne po slávnosti mohyly navštívili súkromne. Spreádzal ich prez. Drobný. Zo Spolku nebol pozvaný nikto, ba ani tvorca arch. Jurkovič...“*

Tieto moje malé pripomienky, ako som to už uviedol vyššie, nemajú za cieľ spochybníť veľkú prácu, ktorú autorský kolektív pod vedením profesora Fuskú vykonal. Na jednej strane sa opätovne potvrdzuje stará známa pravda, ktorú pozná každý autor, že mýliť sa je ľudské, ale na druhej strane to nijako neznižuje veľký a významný prínos Fuskovej publikácie. Nikto nie je neomylný a dokonalá publikácia bez akýchkoľvek preklepov, chybičiek alebo interpretačných nejasností, sotva existuje. Tieto malé preklepy a nepresnosti možno naozaj označiť len za chybičky krásy a pri reedíciách tejto prínosnej publikácie ich bude možné veľmi jednoducho opraviť.

Ferdinand Vrábek

⁵ *Štefánikovy oslavy a prezident republiky.* In MASARYK, T. G. Cesta demokracie III. Projevy – články – rozhovory. 1924 – 1928. Spisy T. G. Masaryka svazek 35. Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1994, s. 310.

⁶ Dokladá to list A. Granatiera Aloisovi Kolískovi z roku 1928 počas jeho návštevy Setona - Watsona v Londýne. Slovenský národný archív v Bratislave, f. Anton Granatier.

⁷ Základný kameň bol položený na 5. výročie Štefánikovej smrti – 4. mája 1924, s. 119.

⁸ Československý vyslanec vo Francúzsku Štefan Osuský.

⁹ Predseda Spolku pre postavenie pomníka generála Milana Rastislava Štefánika, ev. a. v. biskup, filozof a historik, Samuel Štefan Osuský.

VYKOUPIĽ, Libor. *ČESKÝ FAŠISMUS NA MORAVĚ*. Brno : Matice moravská, 2012, 384 s. ISBN 978-80-86488-90-5.

Problematika českého fašizmu na Morave je pomerne dobre spracovaná. Okrem klasických všeobecných prác k českému fašizmu Tomáša Pasáka,¹ „kontroverzného“ Milana Nakonečného² či najnovšie Iva Pejčocha,³ ktoré sa tejto problematiky dotýkajú, je potrebné zmieniť ešte minimálne Pavla Kotlána⁴ a Františka Mezihoráka.⁵ Najnovšie sa „moravskému fašizmu“ aspoň čiastočne venoval v štúdií Miroslav Mareš.⁶ S takou rozsiahlou historickou spisbou k problematike je ťažké priniesť do výskumu „nový vietor“ a nové poznatky. Pokúsil sa o to Libor Vykoupil vo svojej najnovšej knihe *Český fašismus na Moravě*.

Monografia sa začína vetou „*Problematika českého fašismu zajímala celou řadu českých autorů již od doby, kdy se fašismus stal nejprve na Moravě a pak i v Čechách aktuálním, tedy od roku 1922.*“ Nie je to najšťastnejší začiatok, keďže sa v nej nachádza faktografická chyba. Národné hnutie, ktoré je historiografiou štandardne považované za fašistické hnutie (výnimkou nie je ani Vykoupilova kniha), vzniklo už v marci 1921.⁷ Rovnakú chybu potom autor opakuje aj na ďalších miestach v knihe (napr. s. 42, kde píše, že „*ve stejnou dobu jako Červenobílí vzniklo též Národní hnutí*“ a ďalej). Zaujímavé je, že už na s. 8, kde autor predstavuje najvýznamnejšie práce o českom fašizme, sa dozvieme, že „*za zmínku stojí zejména ... studie o počátcích českého fašismu z pera Evy Fargašové*“. Eva Fargašová pritom bola jednou z prvých, kto upozorňoval na to, že počiatky českého fašizmu je nutné klásť už do roku 1921.

V druhej kapitole práce, *Není fašismus jako nacizmus* sa autor snažil predstaviť fašizmus v teoretickej rovine, vysvetliť, čo to vlastne fašizmus je. Bohužiaľ, preukázal jedine to, že sa v problematike neorientuje, čerpá svoje informácie z prác, ktoré sú aspoň 50 rokov staré a „fašizmu“ vôbec nerozumie.

Na s. 12 píše, že „*především není pravda, že můžeme předestřit pojem „fašismus“ jako neměnný „Idealtypus“ podle Maxa Webbera*“. Po kritickom článku Gilberta Allardyceho,

¹ Najvýznamnejšie dielo Tomáša Pasáka je posmrtno vydaná kniha PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha : Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2 Pasák je však autorom množstva ďalších prác o českom fašizme.

² NAKONEČNÝ, Milan. *Český fašismus*. Praha : Vodnář, 2006. ISBN 80-86226-73-5 a ďalšie práce.

³ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha : Academia, 2011. ISBN 80-200-1919-6.

⁴ Napr. KOTLÁN, Pavel. *Gajdova (ne)věrná Morava*. Brno : Institut vzdělávání Sokrates, 2009. ISBN 80-86572-60-4.

⁵ MEZIHORÁK, František. *Hry o Moravu. Separatisté, iredentisté a kolaboranti 1938-1945*. Praha : Mladá Fronta, 1997. ISBN 80-204-0675-1 a MEZIHORÁK, František. *Moravský extrémní regionalismus a pokus o Velké Slovensko (1938-1939)*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1994. ISBN 80-7067-248-X.

⁶ MAREŠ, Miroslav. Separatist Currents in Moravian Fascism and National Socialism. In *Fascism. Journal of Comparative Fascist Studies* Vol. 2, Issue 1, 2013, s. 41-67. ISSN 2211-6249.

⁷FARGAŠOVÁ, Eva. *Nástín vývoje organizací českého fašistického hnutí v letech 1921-1929*. In HARNA, Josef (ed.). *Sborník k dějinám 19. A 20. století*. No. 11, Praha : Ústav československý dejin, s. 135. ISSN 1210-6860 (ISBN konkrétného zväzku 80-7286-053-4); najnovšie na tento fakt upozornil aj mladý český historik Pavel Baloun. Pozri BALOUN, Pavel. *Vznik českého fašismu (1921-1926)*. In *Historie-Otázky-Problémy (HOP)* 2 (1/2010), s. 64. ISSN 1804-1132.

v ktorom spochybnil existenciu „všeobecného/univerzálneho fašizmu“ (*generic fascism*)⁸ „znovuobjavil“ konštrukciu fašizmu ako „ideálytu“ americký historik Stanley G. Payne⁹ a presvedčivo dokázal jej prínos pre komparatívne fašistické štúdiá. Dnes nie nevýznamná časť popredných historikov fašizmu s týmto konštruktom pracuje.¹⁰ Samozrejme, autor s týmto tvrdením nemusí súhlasiť, bolo by však vhodné aspoň upozorniť na to, že vo fašistických štúdiách sa dnes konštrukt „ideálytu“ používa.

Na nasledujúcej strane sa zase dozvieme, že „v každom prípade nelze ztotožňovat fašismus a nacismus“ ... „za nejobecnejší kategorii, již bychom snad mohli fašismus podřadit, můžeme považovat totalitarismus.“ Teória totalitarizmu zažívala svoj „zlatý vek“ na konci 50. rokov predovšetkým v súvislosti s prácami Hannah Arendtovej,¹¹ Carla J. Friedricha a Zbigniewa Brzezinského.¹² Treba však zdôrazniť, že už v 50. rokoch sa teórie totalitarizmu zväčša viazali na komunistické režimy. Koncom 60. rokov sa dostala táto teória „pod palbu“ obrovskej kritiky¹³ a nakoniec bola úplne odmietnutá ako spolitizovaný konštrukt. Nedokázala vysvetliť dynamiku fašistických režimov a zameriavala sa takmer výlučne na represívny aparát štátov. Vykoupil však tento fakt vôbec nereflektuje a svoje tvrdenia podkladá dávno prekonanými prácami zo 60. a 70. rokov (napr. Martin Jänicke alebo Sigfried Jenkner).

Ďalej píše o definičných komponentoch fašizmu a vymenováva medzi nimi politický extrémizmus, nacionalizmus, rasizmus, antisemitizmus, sociálnu demagógiu, vodcovský princíp, a rôzne mýty. Vykresľuje fašistov ako konzervatívnych oportunistov (napr. s. 33) pripravených zmeniť svoj program a požiadavky kedykoľvek a na čokoľvek (s. 26, s. 31-33 a ďalšie), čo by ich priviedlo k moci. Prakticky tým popiera všetok najnovší výskum a posun v oblasti komparatívnych fašistických štúdií za posledných približne 40 rokov (práce Georgea L. Mosseho, Jamesa A. Gregora, Juana Linza, Zeeva Sternhella, Stanley Paynea, Rogera Eatwella, celý prúd historikov „Nového konsenzu“ a ďalšie). Samozrejme, fašisti chceli vládnuť a boli pripravení urobiť v prospech toho isté zmeny, či adaptácie vo svojom programe – zároveň však u nich môžeme sledovať hlbokú vieru a presvedčenie v základné princípy hnutia (prinajmenšom u vedúcich predstaviteľov hnutí, tzv. vnútorného kruhu). Na to, že fašizmus je revolučné hnutie a má ideologickú náplň, upozornili viacerí autori už

⁸ ALLARDYCE, Gilbert. What Fascism Is Not? Thoughts on the Deflation of a Concept. In *The American Historical Review*, 84, č. 2 (April 1979), s. 367-388. ISSN 0002-8762.

⁹ PAYNE, Stanley G. *Fascism : Comparison and Definition*. Madison : Wisconsin University Press, 1980. ISBN 0-29908-060-9.

¹⁰ Pozri napr. práce Rogera Griffina, Stanley G. Paynea. GRIFFIN, Roger. *Nature of Fascism*. London, New York : Routledge, 1994, s. 26-55. ISBN 0-415-09661-8; PAYNE, Stanley G. *A History of Fascism 1914-45*. Abington : Routledge, 2005, s. 462-470. ISBN 1-85728-595-6.

¹¹ ARENDT, Hannah. *Origins of Totalitarianism*. New York : Schocken Books, 1951. V češtine vyšlo ako ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha : OIKOYMENEH, 1996. ISBN 80-86005-19-5.

¹² Najznámejšia je asi FRIEDRICH, Carl Joachim – BRZEZINSKI, Zbigniew K. *Totalitarian dictatorship and autocracy*. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1956. V slovenčine pozri NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Interpretácie fašizmu historiografiou SRN (1945-1990)*. Nitra : Vysoká škola pedagogická v Nitre, 1995, s. 71-73.

¹³ Pozri napr. SAUER, Wolfgang. National Socialism: Totalitarianism or Fascism? In *American Historical Review* 73, No. 2, december 1967, s. 404-422. ISSN 0002-8762; PAYNE, Stanley G. *A History of Fascism*, ref. 10, s. 448. Pre ďalšiu kritiku teórie totalitarizmu pozri napr. NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Interpretácie*, ref. 12, s. 74-85.

koncom 60. rokov (Mosse, Gregor, Sternhell a ďalší) a dnes to je medzi serióznymi historikmi nepochybňovaný fakt. Jediná skupina historikov, ktorí tvrdohlavo tento posun vo výskume odmietajú akceptovať, sú marxistickí historici – podľa nich je fašizmus skutočne reakčným hnutím bez ideologickej náplne. Písať o fašistoch ako o obyčajných oportunistoch a sadistoch je zjednodušujúce a nepodáva o problematike ani zďaleka celistvý obraz. To by sa historikovi nemalo stávať. Autor dokonca radí medzi ideologických predchodcov fašizmu Niccola Machiavelliho (sic!), keď píše že „*ideovĕ si italský fašizmus hodnĕ vzal od Niccoly Machiavelliho, jehož praktická filozofie byla dostatečně pružná a lživá, aby vyhovovala i po pěti stoletích*“ (s. 34, ďalej pokračuje v tomto duchu na s. 35). Rovnako tak nesúhlasím s autorovým tvrdením zo s. 27, že „*vůdcovský princip tvoří nejbystrostnější jádro fašismu*“. Vůdcovský princíp nie je definičný komponent fašizmu, je to len pragmatická nevyhnutnosť pri budovaní politickej strany.¹⁴

V druhej kapitole sa autor dopustil i niekoľkých faktografických chýb. Napríklad na s. 26 píše, že „*po uchopení moci (Hitlerom – pozn. J. D.) byla rozšířením zbrojních programů a systémem veřejných prac (zejména stavba dálnic) prakticky likvidována nezaměstnanost.*“ Toto staré „*cliché*“ je produktom nacistickej propagandy a dnes u serióznych historikov existuje zhoda v tom, že diaľnice a systém verejných prác nemali na nemecký ekonomický rast v 30. rokoch ani na vývoj zamestnanosti takmer žiadny vplyv. Motorom ekonomiky bola zbrojná výroba.¹⁵

V tretej kapitole Vykoupil dáva do pozornosti, že centrum moravského fašizmu v počiatocnom období bol Holešov, nie Brno. Najväčšiu organizačnú základňu fašistov na Morave malo Brno až v roku 1925. Tento fakt je relatívne dobre známy, až Vykoupil však naň dal dôraz, aký by si zaslúžil. V tejto kapitole tiež popisuje peripetie Národného hnutia a ďalších fašistických strán pred ich zlúčením do jedného celku. Ide o pomerne zložitý proces, prehľadné popísanie ktorého vôbec nie je jednoduché. Vykoupilovi sa to však podarilo, a tak sa čitateľ dostane k prehľadnému a jasnému spracovaniu udalostí, ktoré neskôr viedli k vzniku NOF. Autor tiež správne uvádza, že Československí fašisti sa spojili s Národným hnutím, aby vytvorili hnutie s názvom Československí fašisti – národné hnutie obrodne definitívne až na jar 1925, čo nie je vždy v literatúre správne uvedené.

Ďalšie tri kapitoly sa venujú tzv. Gajdovej afére, vzniku NOF a štruktúre, organizácii a tlačí NOF. Keď sme v úvode konštatovali, že je ťažké priniesť do tejto problematiky nové poznatky, dvojnásobne to platí o Gajdovej afére z rokov 1926 – 1928, ktorá je predmetom štvrtej kapitoly recenzovanej knihy. Táto udalosť bola v literatúre opísaná niekoľkokrát.¹⁶ Zaradenie kapitoly o Gajdovej afére pred kapitolu o vzniku NOF je trochu prekvapivé.

¹⁴ GRIFFIN, *Nature of Fascism*, ref. 10, s. 42.

¹⁵ Pozri napr. OVERY, Richard J. Cars, Roads, and Economic Recovery in Germany, 1932-1938. In *War and Economy in the Third Reich*. Oxford, New York : Oxford University Press, 1994, s. 68-89. ISBN 0198202903; ZELLER, Thomas. *Driving Germany: the landscape of the German autobahn, 1930-1970*. New York, Oxford : Berghahn Books, 2007. V slovenčine pozri DRÁBIK, Jakub. Hitlerove diaľnice. In *Historická revue*, roč. XXIV, 2013, č. 6., s. 56-63. ISSN 9781845453091.

¹⁶ Napr. NAUMAN, P. Ještě k Gajdově afěře. In *Střední Evropa – Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. Vol. VI, No. 16, /1990 pp. 95-97. ISSN 0862-691X; SLÁDEK, Zdeněk. K politickému chorobopisu první republiky: Aféra Jiřího Stříbrného a Radoly Gajdy v roce 1926. In TŮMA, Oldřich.(ed.). *Historické studie : K sedmdesátinám Milana Otáhalo*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 176-194, ISBN 80-85270-81-1; ŠEDIVÝ, Ivan. Gajdova aféra 1926-1928. In *Český časopis historický*, Vol. 92, No. 4, 1994, s. 732-758. ISSN 0862-6111 a ďalšie.

Meno generála Gajdu, ktorý bol známym Benešovým odporcom, sa začalo v tlači podľa Pasáka objavovať až od mája 1926.¹⁷ Sám Vykoupil to na s. 62-63 spomína a na s. 65 píše, že je len veľmi ťažké nájsť konkrétny doklad vo verejnom prejave, že by bol Gajda spájaný s fašistami už v máji alebo júni 1926. Gajda bol obvinený zo špionáže pre Sovietsky zväz a prípravy fašistického prevratu (o absurdite tohto obvinenia svedčí už len toto spojenie obvinení) 2. júla 1926. NOF pritom vznikla v 24. marca 1926 po zakladajúcom zjazde 14. februára 1926 – teda niekoľko mesiacov pred začiatkom Gajdovej aféry. V kapitole o vzniku NOF pritom autor začína ešte pred týmto dátumom (s. 87-91). Vykoupil sa ale snažil priniesť do problematiky „nový vietor“ a svoje rozprávanie o Gajdovej afére začína netradične už na jeseň 1925, keď boli predčasne vypísané voľby. Možno preto toto rozdelenie. Podľa neho aféru odštartoval článok sociálnodemokratického novinára a politika Rudolfa Bechyně *Hledá se generál* (s. 56), ktorý však opisoval situáciu v Poľsku v súvislosti s prevratom Josefa Pilsudského 12. mája 1926. Gajdova aféra sa prakticky skončila 17. januára 1928, keď bol generál zbavený vojenskej hodnosti. Piata kapitola, venovaná počiatkom NOF, mapuje vznik a vývoj tohto hnutia s dôrazom na vývoj na Morave až do konca roku 1928.

V šiestej kapitole opisuje autor štruktúru, organizáciu a tlač NOF. Všetky tieto aspekty hnutia sú dobre spracované v predchádzajúcej literatúre, nówum je dôraz na Moravu. Autor v týchto kapitolách síce pracoval s archívnymi dokumentmi i dobovou tlačou, prevažne však ide o syntézu starších prác. Len ťažko mu to však vyčítať: oba problémy, ako sme už spomínali, sú v literatúre bohato zastúpené a dobre spracované. Naopak, Vykoupilovi sa podarilo dané udalosti opísať prehľadne a čitateľsky pomerne atraktívne. Nedostatkom je možno nepostačujúca analýza tlače NOF na Morave. Autor veľmi detailne popisuje proces vzniku jednotlivých tlačovín, kto bol ich redaktorom, v akom náklade vychádzali, prípadne kto bol na čele redakcie, kto jednotlivé periodiká sponzoroval a ako boli zadĺžené. Len výnimočne sa však dozvieme, čo bolo ich obsahom, kto bol cieľová skupina novín a čo vlastne chceli svojim čitateľom povedať. Vykoupil na tomto mieste precízne popisuje, avšak nehodnotí.

Z môjho pohľadu najprínosnejšou je siedma kapitola práce. V protiklade s väčšinou prác o českom fašizme, ktorá sa naň pozerá ako na izolovaný fenomén, Vykoupil sa snažil zasadiť český fašizmus do spektra politických strán a objasniť jeho úlohu na československej medzivojnovej politickej scéne. Tento prístup sa mi javí veľmi prínosný. Fašizmus nebol v Československu úplne marginálnym politickým hnutím – i keď sa to pri pohľade na československé fašistické strany môže zdať (tento prístup zastáva aj rad autorov, naposledy napr. Pejčoch). Množstvo členov NOF sa regrutovalo z existujúcich politických strán, na čo Vykoupil (aj keď je otázne, či zámerne) upozorňuje. Jeden z najvýznamnejších takýchto „prebehlíkov“ bol Jan Scheinost, ktorý pôsobil v Národnej demokracii, potom v Československej strane ľudovej (ČSL), aby nakoniec (aj keď len na dva roky) prestúpil v roku 1926 k NOF (v roku 1928 sa vrátil k ČSL). Vykoupil okrem toho dokladá previazanosť NOF s niektorými stranami 1. republiky (predovšetkým s Národnou demokraciou a Agrárnou stranou) i viaceré programové zhody.

¹⁷ PASÁK, *Český fašismus*, ref. 1, s. 76.

Vykoupil je autorom viacerých prác o Jiřím Stříbrným,¹⁸ niekoľkonásobnom ministrovi 1. ČSR. V ôsmej kapitole knihy je dôraz práve na spoluprácu NOF s týmto politikom. Stříbrný spolu so svojim zoskupením, Národnou Ligou, vytvoril spolu s NOF koalíciu pod názvom Liga proti väzaným kandidátnym listinám. Spolu získali vo voľbách 3 poslanecké a jeden senátorský mandát. V deviatej kapitole nazvanej *Kobsinkíada* autor ponúka čitateľom zaujímavý a detailný opis tzv. Židenického puču z 21. na 22. januára 1933. Podobne ako pri iných problémoch súvisiacich s NOF, i táto udalosť je v historiografii spracovaná dobre.¹⁹ Vykoupil čiastočne „recykloval“ svoje staršie práce²⁰ o tejto udalosti a priniesol nové spracovanie známej problematiky. Kladom tejto kapitoly je bohaté využitie dobovej tlače opisujúcej udalosti danej noci. V ďalšej kapitole Vykoupil opisuje vývoj NOF a problémy, ktoré v organizácii nastali v období po „puči“, reorganizáciu NOF na Morave v roku 1933 a detailne píše aj o spojení fašistických elementov do Národnej fronty 7. apríla 1934. Akcent je, pochopiteľne, daný na udalosti spojené s Moravou. Jedenásta kapitola je zameraná predovšetkým na dva politické subjekty: NOF a Národné sjednocení – a ich činnosť na Morave. Autor nám poskytuje i rozbor volebných výsledkov fašistických strán vo vymedzenom regióne. Národné sjednocení získalo v parlamentných voľbách roku 1935 17 mandátov v Poslaneckej snemovni a 9 v Senáte, zatiaľ čo NOF, ktorá kandidovala tentoraz samostatne, získala šesť poslaneckých mandátov. V záverečnej kapitole autor opísal vývoj českého fašizmu na Morave od roku 1938, obsiahlejšie sa venuje aj Národnému tábore fašistickému.

Žiaľ, dobrý dojem z knihy, nadobudnutý pri čítaní kapitol 3 až 12, sa veľmi rýchlo rozplynie pri prečítaní poslednej kapitoly nazvanej *Epilog, koniec a záver*. Na piatich stranách sa tu autor zamýšľa nad českým fašizmom, fašizmom ako takým i fašizmom v dnešnej dobe. Na s. 336 nazýva fašistickými štátmi Taliansko, Nemecko, Rakúsko, Španielsko, Portugalsko, Rumunsko, Maďarsko a dokonca aj Slovensko. Ako fašistických vodcov vidí okrem Mussoliniho, Hitlera aj Dollfussa, Franca, Salazara, Antonescu, Szálasiho (ako sám píše, snáď aj Horthyho) a Tisa. Zatiaľ čo o Taliansku, Nemecku, Szálásiovskom Maďarsku a zrejme ani o Dollfussovom Rakúsku mať pochyby žiaden seriózny historik nebude, horšie je to s ostatnými krajinami a vodcami. Antonescu v žiadnom prípade fašista nebol. Bol to autoritativný líder vojnového Rumunska a sympatizant fašistickej Železnej gardy, pod vedením

¹⁸ Predovšetkým monografia VYKOUPIĽ, Libor. *Jiří Stříbrný. Portrét politika*. Brno : Masarykova univerzita a Matice moravská, 2003. ISBN 80-86488-11-X; a viacero štúdií VYKOUPIĽ, Libor. Jiří Stříbrný a československá demokracie. In *Osudy demokracie ve střední Evropě*. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999. s. 250-258. ISBN 80-85268-99-X; VYKOUPIĽ, Libor. Jiří Stříbrný. In *Úloha osobnosti v dějinách politických stran na území českých zemí a Československa v letech 1861-1999*. Olomouc : Nakladatelství Gloria, 2000. s. 211-218. ISBN 80-900965-9-X; VYKOUPIĽ, Libor. Jiří Stříbrný v čele vlastní strany. *Časopis Matice moravské*. Brno : Matice moravská, 1997, roč. 116, č. 1, s. 217-232. ISSN 0323-052-X a ďalšie práce.

¹⁹ BLODIG, Vojtěch. Puč v Židenicích a Národní obec fašistická v roce 1933. In *Paginae historiae*, č. 3, 1995, s. 140-160. ISSN 1211-9768; PEJČOCH, Ivo. Židenický puč. In *Historie a vojenství*, 55, č. 4, s. 20-36. ISSN 0018-2583; HORNŮVÁ, Hana. *K fašistickému pokusu o puč v Židenicích 22. 1. 1933*. In *Revue dějin socialismu*, 1, 1970, s. 85-102.

²⁰ VYKOUPIĽ, Libor. Fašistický puč na židenická kasárna v roce 1933. In *Forum Brunense*, č. 5, 1993, s. 121-136. ISSN 0862-3538; VYKOUPIĽ, Libor. Pravicový pučista. Příklad Ladislava Kobsinka. In *FASORA, Lukáš – HANUS, Jiří – MALÍŘ, Jiří – VYKOUPIĽ, Libor. Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 432-450. ISBN 80-7325-105-1.

Corneliu Condreanu. Politické postoje Antonesca mali však od fašizmu ďaleko. Podobne je to i s Horthyom. Pripomeňme si len ten drobný fakt, že Horthyho vládny kabinet postavil v roku 1940 Szálasiho fašistickú Stranu šípových krížov mimo zákon. Samotný Szálasi strávil v 30. rokoch istý čas aj vo väzení a k moci sa dostal len po odstránení Horthyho pod tlakom Nemecka na konci 2. svetovej vojny. Problematické je to i so Salazarom a Francom. I keď diskusia k tejto problematike stále prebieha, dá sa konštatovať, že väčšina historikov ich medzi fašistických lídrov rozhodne nezaraďuje. Španielska fašistická strana, *Falanga*, mala vo Frankovej vláde len minimálne zastúpenie a postupom času úplne zanikla, resp. bola „absorbovaná“. Frankov režim spočiatku niesol znaky fašistického režimu, no nikdy nenadobudol plne fašistickú podobu a skôr sa profiloval ako konzervatívny, pravicový a katolícky, než fašistický.²¹ Rovnako tak Salazarov režim v Portugalsku nemôžeme nazývať fašistickým. Bol to pravicový autoritatívny režim, Salazar zas konzervatívny katolík, ktorý nechal ozajstné fašistické hnutia v krajine zničiť.²²

Na s. 338 sa zas dočítame, že „*současný salónní fašismus je spíše klonem hnutí rowdies (hooligans), jen záminka k tropení výtržností je odlišná a oblíbené mužstvo nahrazuje oblíbený stát.*“ Vývoj fašizmu po roku 1945 je extrémne zložitý a zaoberá sa ním množstvo historikov, politológov, dokonca celých inštitúcií.²³ Degradovať ho na napodobeninu hnutia rowdies a asociovať ho s vyčítaním športových fanúšikov je prisilné. Pochybujem, že by sme medzi serióznymi bádateľmi našli nejakého, ktorý by s takouto formuláciou súhlasil. Navyše, nie je celkom jasné, čo autor myslí pod pojmom „salónny fašizmus“.

„Špecifické“ sú aj popisy pod obrázkami. Napríklad na s. 72 je obrázok gen. Gajdu s Masarykom a text „*Takhle blízko si Gajda s Masarykem už nikdy nebudou.*“ Nedozvieme sa, z akého roku fotografia pochádza, kto na nej je (je tam niekoľko postáv), ani kde a pri akej príležitosti bola urobená. Podobne je to s množstvom ďalších obrázkov. Nepomôže ani zoznam zo s. 360-363. Úplne v ňom chýbajú obrázky č. 30, 45, 47 a 51, naopak, fotografia č. 49 je tam dvakrát, v jednom prípade s odkazom na neexistujúcu internetovú stránku.

Súčasťou práce je chronologický zoznam najvýznamnejších udalostí týkajúcich sa fašizmu na Morave a precízny zoznam literatúry k českému fašizmu.

Celkovo vyznieva monografia *Český fašismus na Moravě* rozporuplne. Kniha obsahuje niekoľko faktografických chýb. Na niektorých miestach, avšak treba podotknúť, že skôr výnimočne, práca sklzáva do akéhosi prerozprávania známych faktov, prípadne do prepisu archívnych prameňov a nič zásadne nového neprináša. Dojem knihy kazí druhá kapitola i záver. Vykoupil nezvládol spracovanie problematiky konceptuálneho uchopenia fašizmu a dopustil sa niekoľkých vážnych prešľapov. Na jeho obhajobu, aj keď je to len „slabá náplast“, dodajme, že sa nijak nevymyká z bežného štandardu českej (a slovenskej) historiografie, ktorá posun vo fašistických štúdiách v zahraničí nereflektuje dlhodobo.

²¹ Literatúry k problematike je veľa. Payne nazýva Španielsko „semi-fašistickým“. Pozri napr. PAYNE, *A History of Fascism*, ref. 10, s. 266, Griffin zas „parafašizmom“. Pozri GRIFFIN, *The Nature of Fascism*, ref. 10, s. 123-124.

²² PAYNE, *A History of Fascism*, ref. 10, s. 312-317.

²³ Z autorov napríklad Andreas Umland, Nigel Copsey, Matthew Feldman, Roger Griffin a množstvo ďalších; z inštitúcií spomeňme aspoň Centre for fascist, anti-fascist and post-fascist studies na Teeside University, alebo skupinu Radicalism and New Media, existuje ich však omnoho viac a ich existencia má opodstatnenie.

Napriek všetkým výhradám treba konštatovať, že Vykoupilova kniha prináša aj mnoho užitočného. Prínos práce vidím v rozšírení našich vedomostí o fašizme na Morave a ich detailnejšom spracovaní. Autor dobre pracuje s úctyhodným množstvom sekundárnej literatúry, doplnenej o značný počet archívnych prameňov a dobovej tlače. Navyše dobre využíva i dostupné diplomové, bakalárske a dizertačné práce. Tento prameň je často podceňovaný, pritom najmä v regionálnych dejinách môže významne obohatiť naše poznatky.

Výborná je siedma kapitola, v ktorej sa autorovi aspoň čiastočne podarilo zachytiť prepojenie NOF s „mainstreamovými“ politickými stranami. To v dostupnej literatúre prevažne chýba. Množstvo problémov Vykoupil spracoval omnoho detailnejšie, než bolo v doterajšej spisbe, pritom si kniha zachovala dobrú čitateľnosť, zreteľnosť a prehľadnosť. Rozhodne môže bádanie v problematike posunúť ďalej. Som presvedčený, že keby autor úplne vynechal druhú kapitolu a vzdal sa viacerých hodnotení v závere, knihe by to výrazne prospelo.

Jakub Drábik

BIBLIOGRAFIA

VOJENSKÉ A VOJENSKOPOLITICKÉ ASPEKTY VÝVOJA SLOVENSKA V OBDOBÍ STUDENEJ VOJNY

Výberová bibliografia publikovaných prác v rokoch 1990 – 2013

BOŽENA ŠEĐOVÁ

Zánik komunistických režimov vo východnom sovietskom bloku priniesol nové možnosti skúmania a spracovania histórie slovenského povojnového vývoja. Sprístupnenie archívnych materiálov a oprostie sa od ideologickej zaťažnosti sa pozitívne prejavili v celej postsocialistickej historiografii, vrátane slovenskej vojenskej historiografie. Dokumentuje to aj nasledujúci bibliografický výber, ktorý prináša súpis pôvodných vedeckých a odborných prác, ako aj popularizačno-odbornej tvorby k vojenským dejinám Slovenska po druhej svetovej vojne až do pádu komunistického monopolu moci v roku 1989.

Bibliografia obsahuje základné informácie o monografiách, syntézach, mono- i polytematických zborníkoch, vedeckých štúdiách, statiach, odborných článkoch i memoároch. Nezahŕňa materiály publicistického a didaktického charakteru, pamätnice, recenzie, medailóny, správy, kroniky, práce dokumentujúce umeleckú reflexiu udalostí daného obdobia. Jednotlivé štúdie publikované v monotematických zborníkoch nie sú v bibliografii rozpisované samostatne, uvádzaný je však obsah zborníka, respektíve kolektívnej monografie.

V dôsledku existencie jednotnej československej armády bolo veľmi obtiažne vyčleniť materiály k danej bibliografickej téme. Slovenský prvok v oblasti armády, národnej bezpečnosti a obrany sa nachádza v množstve ďalších prác predovšetkým českej proveniencie, ktoré však nebolo možné zahrnúť. Predkladaný výber uvádzajú všeobecnejšie témy, po ktorých nasledujú špecifickejšie časti a bibliografiu uzatvárajú práce, ktoré presahujú vymedzené časové obdobie. V bibliografii nebolo možné vzhľadom na šírku časového rozpätia štyroch desaťročí obsiahnuť ďalšie tematické oblasti, v rámci ktorých sa udiali mnohé dôležité udalosti, ktoré kontinuálne pôsobili v celonárodnom vývoji vojenskom, politickom, spoločenskom a podobne. Viaceré z týchto tém by mohli byť aj predmetom samostatných bibliografií – obranné spravodajstvo, banderovci verzus armáda v druhej polovici 50. rokov, vojenská asistancia pri vysídľovaní príslušníkov maďarskej a nemeckej národnostnej menšiny zo Slovenska, protizidovské prejavy v povojnových rokoch, braná výchova žiakov, študentov a ostatného obyvateľstva, politické procesy v 50. rokoch, vojenské inštitúcie, zväzy, prípadne ďalšie. Taktiež k tematickým okruhom obsiahnutým v nasledujúcom súpise nebolo možné pristupovať komplexne, tieto zohľadňujú len určité

aspekty príslušnej témy. Napríklad pri vojenskom školstve a vzdelávaní bol zohľadnený len geografický aspekt, čiže vznik a pôsobenie vojenských vzdelávacích inštitúcií na území Slovenska, podobne v prípade armádneho športu a telovýchovy.

Pri spracovaní výberovej bibliografie boli použité knižné a dokumentografické databázy, interné kartotéky a ďalšie sekundárne zdroje Vojenského historického ústavu, slovenská a česká národná bibliografia, Bibliographie internationale d'histoire militaire, zoznamy použitej, odporúčanej a citovanej literatúry v predmetných monografiách, ako aj viaceré internetové zdroje.

Slovensko v medzinárodných vojenských a vojenskopolitických súvislostiach

FIDLER, Jiří: ČSLA během maďarského povstání v roce 1956. In: Vojenstvo. Bitky a bojiská modernej histórie.- Roč. 1, č. 1 (2013), s. 30-35 : fotogr.

KINČOK, Branislav: Karibská (kubánska) kríza a Slovensko v dokumentoch bratislavskej ŠtB. In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche.- Roč. 6, č. 3 (2010), s. 65-73 : fotogr.

MASKALÍK, Alexej: „Sovietizácia“ pri výstavbe veliteľského zboru čs. armády v rokoch 1945 – 1948. In: Segeš, Vladimír – Šed'ová, Božena, eds.: Miles semper honestus. Zborník štúdií vydaný pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2007, s. 233-237. ISBN 978-80-969375-3-0

MASKALÍK, Alex: Sovietizácia pri výstavbe veliteľského zboru čs. armády v rokoch 1945 – 1948. In: Šoltés, Peter, zost.: V tieni červenej hviezdy : Prenikanie sovietskej do slovenskej (československej) armády v rokoch 1944 – 1948. Zborník z konferencie Bratislava, 27. 10. 2006. Bratislava : Slov. katolícky akademický spolok Istropolitan, 2007, s. 107-116. ISBN 978-80-969704-2-1

PEŠEK, Jan: Maďarská jeseň a Slovensko. In: Historická revue.- Roč. 3, č. 4 (1992), s. 16-17.

PEŠEK, Jan: Maďarské udalosti roku 1956 a Slovensko. In: Historický časopis.- Roč. 41, č. 4 (1993), s. 430-442.

PEŠEK, Jan: Obyvateľstvo Slovenska v dobe tzv. maďarských udalostí na jeseň 1956. In: Sborník Vojenskej akademie Brno, řada C, mim. č., 1994, s. 409-416.

PEŠEK, Jan: Slovensko v dobe tzv. maďarských udalostí na jeseň 1956. In: Veda – armáda – spoločnosť.- Roč. 4, č. 1 (1993), s. 137-161.

PÚČIK, Miloslav – STANOVÁ, Mária, zost.: Armáda a spoločnosť na Slovensku v kontexte európskeho vývoja 1948 – 1968 : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 17. – 19. septembra 1996. Bratislava : VHÚ MO SR, 1997.

Obsah: Barnovský, Michal: Medzinárodné súvislosti politického vývoja Slovenska po februárovom prevrate 1948, s. 19-31; Vondrášek, Václav: Základné rysy bezpečnostnej politiky čs. štátu po februári 1948, s. 32-38; Štaigl, Jan: Vojenskopolitické a vojenskostrategické postavenie Slovenska po 2. svetovej vojne a jeho zmeny po februári 1948, s. 39-59; Havlíček, Juraj: Postoje príslušníkov československej armády na Slovensku k februáru roku 1948, s. 60-72; Žatkuliak, Jozef: Vonkajšie a vnútorné aspekty politických represálií

na Slovensku, s. 73-87; Bílek, Jiří: Armáda na Slovensku ako objekt a subjekt politických represálií, s. 73-87; Jasiak, Marek: Proces s R. Slánským a represie v poľskej armáde, s. 102-137; Okváth, Imre: Špecifiká vojenskej politiky Maďarska počas prvých rokov studenej vojny (1945 – 1954), s. 138-149; Púčik, Miloslav: Slovensko v bezpečnostnom systéme medzi Východom a Západom v období rokov 1960 – 1968, s. 153-173; Kollár, Pavol: Vojensko-zemepisné postavenie Slovenska v rokoch 1955 – 1968, s. 174-183; Štaigl, Jan: Vojenské opatrenia na Slovensku v súvislosti s vývojom v Maďarsku na jeseň 1956, s. 184-203; Horváth, András: Politické zmeny v stredoeurópskom regióne a vojenská politika Maďarska v období rokov 1954 – 1963, s. 204-210; Pauer, Jan: Západ a československá kríza 1968, s. 211-221; Štefánský, Michal: Slovenská spoločnosť v roku 1968, s. 222-233; Gašperik, Lubomír: Slovenský prvok v období Pražskej jari, s. 234-250; Púčik, Miloslav: Vojenská okupácia Slovenska časťou vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968, s. 251-259; Williams, Kieran David: Normalizácia v ČSSR, s. 260-272; Chrástil, Sylvestr: Reflexie Slovenska v českej politike v roku 1968, s. 273-278; Tkáč, Vincent: O formovaní koncepcie ideologickej práce v armáde ČSR 1948 – 1953; Pešek, Jan: Politicko-mocenské súvislosti postavenia Slovenska pri integrácii Československa do sovietskeho bloku po roku 1948, s. 289-292; Pešek, Jan: Postoje slovenskej spoločnosti v čase tzv. maďarských udalostí na jeseň 1956, s. 293-297.

PÚČIK, Miloslav: Die militärische Besatzung der Slowakei im August 1968 im Kontext der Bedeutung der Tschechoslowakei für den Warschauer Pakt. In: Case Studies of the Cold War. International Seminar 17 – 22. 4. 2001 Bucharest. [Bucharest] : U. S. Army Center of Military History – Institute for Political Studies of Defence and Military History, [2001], p. 47-67.

PÚČIK, Miloslav: Planning for Emergency Security Measures in Slovakia, 1969 – 1989. In: The Journal of Slavic Military Studies. – Vol. 12, no. 1 (1999), p. 180-207.

PÚČIK, Miloslav: Postavenie Slovenska vo vojensko-strategických plánoch Varšavskej zmluvy. In: Pástor, Zoltán – Štefánský, Michal, zost.: Pokus o reformu v roku 1968. (Historicko-politologické pohľady). Banská Bystrica : Trian, 1999, s. 180-195. ISBN 80-88945-03-8

PÚČIK, Miloslav: Slovakia in the Plans of the Warsaw's Pact. In: The early Year of the Cold War 1945 – 1958. International Scientific Conference, Washington, 17. – 19. 6. 1996. Washington : Office of the Secretary of Defense, 1997.

PÚČIK, Miloslav: Slovakia in the Plans of the Warsaw's Pact. In: XXVth International Congress on Military History : Acta's. Brussels 2000, s. 297-303.

PÚČIK, Miloslav: Slovakia's Place in the Czechoslovak Defence System of the late 1960's. In: East European Quarterly. – Vol. 30, no. 2 (1996), p. 187-204.

PÚČIK, Miloslav: The Military Occupation of Slovakia in August 1968 and its Consequences. In: Proceedings of the International conference on Cold War Military Records and History held in Washington, D.C. 21-26 March 1994. Washington, D.C. : Office of the Secretary of Defense – U.S. Army Center of Military History, 1996, p. 497-522.

PÚČIK, Miloslav: The East-West Security System and the Czechoslovak Army in the first Half of the 1960's. Washington : The Woodrow Wilson Center – U. S. Army Center of Military History, 1995. 79 p.

PŮČIK, Miloslav: The East-West Security System and the Czechoslovak Army in the First Half of the 1960's. In: *The Journal of Slavic Military Studies*. Vol. 10, no. 4 (1997), p. 44-79.

RUSNÁKOVÁ, Lucia: Udalosti v Poľsku v roku 1956 a ich ohlas na Slovensku. In: *Acta Historica Neosoliensia V. Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB*, 2002, s. 126-135.

SCHRIFFL, David: Tote Grenze oder lebendige Nachbarschaft? Österreichisch-slowakische Beziehungen 1945 – 1968. Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2012. 453 s.

ŠMIHULA, Daniel: Slovensko-maďarská hranica na Dunaji. In: *Politické vedy.- Roč. 4, č. 3* (2001), s. 5-37.

ŠTAIGL, Jan: Bezpečnostná situácia v pohraničných oblastiach Oravy a Spiša v období 1945 – 1947. In: Andráš, Matej – Segeš, Dušan a kol.: *Susedstvo v čase prelomových zmien. Vybrané aspekty československo-poľských vzťahov v rokoch 1943 – 1948*. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama, 2009, s. 73-101.

ŠTAIGL, Jan: Die militärstrategische Stellung der Slowakei und die militärischen Sicherheits-massnahmen auf ihrem Territorium im Zusammenhang mit den Ereignissen in Ungarn und Ägypten im Herbst 1956. In: Heinemann, W. – Wiggershaus, N., Hrsg.: *Das internationale Krisenjahr 1956 – Polen, Ungarn, Suez : Beiträge zur Militärgeschichte*. München : R. Oldenbourg Verlag, 1999, s. 163-180.

ŠTAIGL, Jan: Katonai intézkedések Szlovákia területén az 1956 őszi magyar felkelés időszakában. In: *Hadtörténelmi közlemények. – Vol. 109, no. 3* (1996), p. 67-78.

ŠTAIGL, Jan: Militarizácia slovenskej spoločnosti v rokoch 1948 – 1960 (náčrt problematiky). In: Čaplovič, Miloslav – Stanová, Mária, eds.: *Slovensko v dejinách 20. storočia : Kapitoly k spoločenským a vojensko-politickým udalostiam*. Vydané k 70. narodeninám PhDr. Mariána Hronského, DrSc. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2010, s. 263-282. ISBN 978-80-970434-1-4

ŠTAIGL, Jan: Slovakia in Military-political and Military Plans of the Allies and Alliances from 1945 to 1992. In: *Studia historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije Humanities and Social Studies Review* 9, št. 1. Maribor : Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačica, 2009, p. 203-216. ISSN 1580-8122

ŠTAIGL, Jan: Slovensko v koncepcii výstavby čs. armády ako vojska prvého operačného sledu sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1968 : Mezinárodní vědecká konference NATO a Varšavská smlouva, léta formování 1948 – 1968, Praha 7. - 11. apríla 2003. In: *Historie a vojenství.- Roč. 52, č. 3-4* (2003), s. 661-665.

ŠTAIGL, Jan: Udalosti v Poľsku a Maďarsku na jeseň 1956 z hľadiska vojenskopolitických a vojenských plánov sovietskeho bloku a ich „slovenských“ aspektov. In: Štefánský, Michal – Zágoršeková, Marta, zost.: *Krízy režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1989. Historicko-politologické pohľady*. Banská Bystrica : Pedagogická spoločnosť J. A. Komenkého 1997, s. 165-180.

ŠTAIGL, Jan: Vojenská identita Slovenska v podmienkach studenej vojny do polovice 60. rokov. In: Štefanský, Michal – Purdek, Imrich, eds.: Slovensko vo vojnách a v konfliktoch v 20. storočí. Zborník referátov z vedeckej konferencie v Bratislave 15. – 16. októbra 2002. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2003, s. 239-258.

ŠTAIGL, Jan: Vojenské opatrenia na južnej hranici Slovenska v súvislosti s maďarskými udalosťami na jeseň 1956. In: Vojenské obzory – H.- Roč. 2, č. 3 (1995), s. 56-80.

ŠTAIGL, Jan: Vojenskopolitické a vojenskostrategické postavení Slovenska po ukončení 2. svetovej války (1945 – 1946). In: Historický časopis.- Roč. 40, č. 6 (1992), s. 676-693.

ŠTAIGL, Jan: Vojenskopolitické a vojenskostrategické postavenie Slovenska po skončení 2. svetovej vojny (1945 – 1946). In: Korček, Ján, zost.: Z vojenskej histórie Slovenska 1918 – 1948. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín – Bratislava : Redakcia účelovej tlače Armády SR – Vojenský historický ústav MO SR, 1994, s. 174-201.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Danube Operation in 1968. In: Čaplovič, Miloslav – Stanová, Mária – Rakoto, André, eds.: Exiting War. Post Conflict Military Operations. 6th International Conference Military History Working Group Bratislava 3 – 7 April 2006. Bratislava – Châteaude Vincennes : Vojenský historický ústav – Service Historique de la Défense, 2007, p. 314-321.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Invázia, okupácia a jej dôsledky. In: Slovenská spoločnosť v krízových rokoch 1967 – 1970. Zborník štúdií III. Bratislava : Komisia vlády SR pre analýzu historických udalostí rokov 1967 – 1970 – Politologický kabinet SAV, 1992, s. 100-206.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Rokovania o rozmiestnení sovietskych vojsk na území Československa (august – október 1968). In: Vojenská história.- Roč. 12, č. 1 (2008), s. 93-107.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Soviet Impact on the Czechoslovak Armed Forces. In: Multinational Operations, Alliances, and International Military Cooperation. Past and Future. Proceedings of the Fifth Workshop of the Partnership for Peace Consortium's Military History Working Group Vienna, Austria 4 – 8 April 2005. Washington D. C. : Center of Military History USA, 2006, p. 93-100.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Spory s Moskvou roku 1968. In: Česko-slovenská historická ročenka 2008. Brno : Česko-slovenská/Slovensko-česká komise historicků v nakl. Academicus, 2008 [vyšlo 2009], s. 271-279.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Studená vojna. Slovensko 1946 – 1954. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2008. 223 s. : fotogr., reg., res. ISBN 978-80-969375-5-4

ŠTEFANSKÝ, Michal: Studená vojna. Slovensko 1955 – 1962. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2012, 179 s., fotogr., reg., res. ISBN 80-89523-16-0

ŠTEFANSKÝ, Michal: Studená vojna a jej dôsledky pre Československo v rokoch 1951 – 1953. In: Štefanský, Michal – Purdek, Imrich, eds.: Slovensko vo vojnách a v konfliktoch v 20. storočí. Zborník referátov z vedeckej konferencie v Bratislave 15. – 16. októbra 2002. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2003, s. 218-232.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Studená vojna a jej dôsledky pre Československo v rokoch 1951 – 1953. In: Historie a vojenství.- Roč. 52, č. 3-4 (2003) s. 672-675. ISBN 0018-2583

ŠTEFANSKÝ, Michal: Studená vojna a jej dôsledky pre Československo v rokoch 1951 – 1953. In: Integročné a dezintegročné procesy v strednej Európe v 20. storočí. Bratislava : Ústav politických vied SAV – Veda – Centrum pre európsku politiku, 2008, s. 233-249.

Vojenská a ďalší opatrení Československa v době povstání v Maďarsku na podzim 1956. Sborník dokumentů. 2. díl. Praha : Historický ústav AČR, 1993. 258 s.

ZAVACKÁ, Marína: A čo píšu, bude vojna? Propagandistické využívanie pocitu ohrozenia v studenej vojne. In: Štefanský, Michal – Purdek, Imrich, eds.: Slovensko vo vojnách a v konfliktoch v 20. storočí. Zborník referátov z vedeckej konferencie v Bratislave 15. – 16. októbra 2002. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2003, s. 233-238.

Slovensko a Slováci v kontexte čs. armády a čs. vývoja

BALCOVÁ, Milena: Tragická nehoda lietadla D-47 v Lome nad Rimavicou roku 1956 vo svetle dokumentov. In: Vojenská história.- Roč. 17, č. 1 (2013), s. 164-169.

BENICKÁ, Jaroslava: Vojenský výcvikový priestor Javorina. Násilné vysídľovanie v päťdesiatych rokoch 20. storočia. In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche.- Roč. 1, č. 3 (2005), s. 18-32 : fotogr.

ČEJKA, Petr: Směr Slovensko. Od vzniku 22. výsadkové brigády uplyne letos padesát pět let. In: A-report.- Roč. 18, č. 10 (2007), s. 44-47 : fotogr.

DUBÁNEK, Martin: 4. pevnostní prapor Malacky. In: Vojenská história.- Roč. 12, č. 3 (2008), s. 116-124 : fotogr., mp.

DUFEK, Jiří: VÚ 7374. 7. výsadkový pluk zvláštního určení. Sabinov – Prešov – Holešov. Cheb : Svět křídel, 2013, 206 s., fotogr. ISBN 978-80-87567-32-6

GÍMEŠ, Emil: Slováci v Čechách v rámci ozbrojených sil v letech 1951 – 1955. In: Slezský sborník.- Roč. 96, č. 3 (1998), s. 194-201.

HANZLÍK, František: Velitelský sbor čs. armády na Slovensku jako objekt zájmu vojenského obranného spravodajství v letech 1945 – 1948. In: Vojenská história.- Roč. 3, č. 4 (1999), s. 55-71 : tabl.

HAVLÍČEK, Juraj: Národnostné zloženie veliteľského zboru česko-slovenskej armády v rokoch 1945 – 1948. In: Korček, Ján, zost.: Z vojenskej histórie Slovenska 1918 – 1948. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín – Bratislava : Redakcia účelovej tlače Armády SR – Vojenský historický ústav MO SR, 1994, s. 149-173.

HAVLÍČEK, Juraj: Politický zápas o armádu na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. In: Baranovský Michal, ed.: Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945 – 1953. (Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Smoleniciach 6. – 8. 12. 1994.) Bratislava : Veda, 1995, s. 41-45.

HAVLÍČEK, Juraj: Slováci v dôstojníckom zbere československej brannej moci v rokoch 1945 – 1948. In: Armáda v dejinách Slovenska II. časť. Bratislava : Historický ústav Armády SR, 1993, s. 196-213.

JANČO, Ľudovít: Koncepcia civilnej ochrany na Slovensku v rokoch 1959 – 2002. (Náčrt vývoja.) In: *Vojenská história.*- Roč. 8, č. 2 (2004), s. 106-124.

JANČO, Ľudovít: 52. pontónový pluk – VÚ 1736 Bratislava, Komárno : Vznik, vývoj a činnosť v rokoch 1950 – 1969. In: *Vojenská história.*- Roč. 7, č. 1 (2003), s. 109-123.

JANIGA, Juraj: Zriadenie a budovanie vojenského obvodu Javorina. In: *Vojenská história.*- Roč. 8, č. 4 (2004), s. 101-113.

LACKO, Martin: Najhorlivejší pomocníci komunistov. (Svaz slovenských partizánov a udalosti na Slovensku v rokoch 1945 – 1948). In: Pokolec, Ondrej, zost.: Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. február 2008. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008, s. 519-556.

MASKALÍK, Alex: Názory velenia vojenskej oblasti 4 na možnosti vojenskej ochrany a obrany južných hraníc Slovenska v rokoch 1945 – 1950. In: *Vojenská história.*- Roč. 8, č. 3 (2004), s. 57-73.

MASKALÍK, Alex: Reflexie národnostných vzťahov pri výstavbe vyššieho veliteľského zboru československej armády v rokoch 1945 – 1969. Brno : Česko-slovenská/Slovensko-česká komise historicků v nakl. Academicus-Coprint, 2009 [vyšlo 2010], s. 99-107.

MASKALÍK, Alex: Riešenie otázky dôstojníkov armády vojnovaj Slovenskej republiky v československej armáde po februári 1948. In: *Vojenská história.*- Roč. 11, č. 4 (2007), s. 90-102.

SYRNÝ, Marek: Boj Komunistickej strany Slovenska a Democratickej strany o vplyv v slovenskej armáde v rokoch 1944 – 1948. In: Šoltés, Peter, zost.: V tieni červenej hviezdy : Prenikanie sovietskej do slovenskej (československej) armády v rokoch 1944 – 1948. Zborník z konferencie Bratislava, 27. 10. 2006. Bratislava : Slov. katolícky akademický spolok Istropolitan, 2007, s. 13-29. ISBN 978-80-969704-2-1

ŠTAIGL, Jan: Armáda na Slovensku v rokoch 1945 – 1993. In: *Vlastenecká a etická výchova vojakov.*- Roč. 6, 1998, č. 2, s. 65-77.

ŠTAIGL, Jan: Bezpečnostná situácia v pohraničných oblastiach Oravy a Spiša v rokoch 1945 – 1947. In: *Vojenská história.*- Roč. 12, č. 2 (2008), s. 84-107 : obr.

ŠTAIGL, Jan: Bezpečnostná situácia v pohraničných oblastiach Oravy a Spiša v rokoch 1945 – 1947, I. - VI. In: *Život. Kultúrno-spoločenský časopis Spolku Slovákov v Poľsku.*- Č. 3 – 8 (2009), s. 28-29, 20-21, 28-31, 28-29, 28-29, 28-29. ISSN 0514-0188

ŠTAIGL, Jan: Civilná obrana na Slovensku v rokoch 1945 – 1958. In: *Vojenská história.*- Roč. 5, č. 1 (2001), s. 66-85, tabl.

ŠTAIGL, Jan: Formovanie a vývoj dôstojníckeho zboru čs. armády na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. In: *Vojenská história.*- Roč. 11, č. 4 (2007), s. 61-89.

ŠTAIGL, Jan: Idea slovenských národných jednotiek a jej realizácia po skončení druhej svetovej vojny. In: *Armáda v zápase o politickú moc v Československu v letech 1945 – 1948.* Brno : Univerzita obrany, 2005; s. 167-210, ISBN 978-80-7278-356-4.

ŠTAIGL, Jan: Jednotný systém brannej výchovy obyvateľstva a jeho realizácia na Slovensku v rokoch 1969 – 1991. In: *Vojenská história.*- Roč. 16, č. 2 (2012), s. 125-156 : tabl.

ŠTAIGL, Jan: K miestu a úlohe armády na Slovensku v druhej polovici 40. a na začiatku 50. rokov. In: Barnovský, M., ed.: Od diktatúry k diktatúre : Slovensko v rokoch 1945 – 1953 : (Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Smoleniciach 6. – 8. decembra 1994.) Bratislava : Veda, 1995, s. 116-123.

ŠTAIGL, Jan: K niektorým otázkam existencie slovenských národných jednotiek v čs. armáde po 2. svetovej vojne. In: Česko-slovenská historická ročenka 1996. Brno : Masarykova univerzita – Česko-slovenská komise historiků, 1996, s. 127-136.

ŠTAIGL, Jan: K niektorým otázkam existencie slovenských národných jednotiek v čs. armáde po 2. svetovej vojne. In: Vojenské obzory – H.- Roč. 3 (1996), s. 119-129.

ŠTAIGL, Jan: K otázke zastúpenia Slovákov v dôstojníckom zbore československej armády po februári 1948. In: Česko-slovenská historická ročenka 1998. Brno : Masarykova univerzita – Česko-slovenská komise historiků, 1998, s. 123-130.

ŠTAIGL, Jan: Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950). In: Vojenská história.- Roč. 4, č. 1 (2000), s. 53-78, tabl., mp.

ŠTAIGL, Jan: Ochrana štátnej hranice Slovenska v rokoch 1950 – 1966. In: Vojenská história.- Roč. 4, č. 3-4 (2000), s. 53-78, tabl.

ŠTAIGL, Jan – VANĚK, Pavel: Ochrana štátnej hranice Slovenska v rokoch 1968 – 1992. In: Vojenská história.- Roč. 16, č. 3 (2012), s. 82-120 : tabl., mp.

ŠTAIGL, Jan: Organizačná a dislokačná výstavba čs. armády na Slovensku v rokoch 1945 – 1950. In: Vojenské obzory – H.- Roč. 2, č. 3 (1995), s. 91-111.

ŠTAIGL, Jan: Slovenské národné jednotky v čs. armáde po druhej svetovej vojne. In: Vojenská osveta.- Roč. 3 (2006), s. 69-81.

ŠTAIGL, Jan: Slovensko v koncepcii výstavby čs. armády ako vojska prvého operačného sledu sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1968. In: Historie a vojenství.- Roč. 52, č. 3-4 (2003), s. 661-665.

ŠTAIGL, Jan: Slovenský národný prvok vo výstavbe dôstojníckeho zboru čs. armády v rokoch 1948 – 1970. In: Armáda v dejinách Slovenska II. časť. Bratislava : Historický ústav Armády SR, 1993, s. 214-239.

ŠTAIGL, Jan – ŠTEFANSKÝ, Michal: Vojenské dejiny Slovenska, VI. zväzok 1945 – 1968. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2007. 351 s. : fotogr., tabl., mp. ISBN 978-80-89169-10-8

ŠTAIGL, Jan: Vznik, vývoj a činnosť vojsk Vnútornej stráže na Slovensku. In: Vojenská história.- Roč. 2, č. 4 (1998), s. 47-72, tabl.

ŠTAIGL, Jan: Základné determinanty a problémy vojenskej bezpečnosti Slovenska po skončení druhej svetovej vojny. In: Slovensko a druhá svetová vojna : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 29. – 31. mája 2000. Bratislava : VHÚ, 2000, s. 353-366.

VANĚK, Oldřich: Výsadkové jednotky čs. armády na Slovensku v rokoch 1950 – 1960. In: Vojenská história.- Roč. 2, č. 2 (1998), s. 62-86.

VONDRÁŠEK, Václav: Rok 1947 – mezník v poválečnom vývoji Slovenska. In: Barnovský Michal, ed.: Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945 – 1953. (Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Smoleniciach 6. – 8. 12. 1994.) Bratislava : Veda, 1995, s. 46-56.

VONDRÁŠEK, Václav: Situace na Slovensku po voľbách v roce 1946 a její odraz v armáde. In: Sborník Vojenskej akademie v Brně, řada C – D, 1999, č. 2, s. 141-154.

VÝBOH, Jozef: Vojenské obvody a vojenské výcvikové priestory ASR a vojenské lesy a majetky SR – ich vznik a stručný vývoj do roku 1999. In: Vojenská história.- Roč. 4, č. 2 (2000), s. 57-75.

VÝBOH, Jozef: Zväz pre spoluprácu s armádou na Slovensku 1951 – 1990 (náčrt vývoja organizácie). In: Vojenská história.- Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 120-135.

Pomoc armády obyvateľstvu a odminovanie Slovenska

ADAMČÁK, Miroslav – FILIP, Jaroslav: Povodne na Slovensku. Bratislava : Vojenská informačná a tlačová agentúra MO SR, 1999, 75 s., gr., mp., tabl. ISBN 80-88842-20-4

AMBROŽ, Svatomír: Zo spomienok bývalých pontonierov. In: Obrana.- Roč. 10, č. 17 (2002), s. 10, fotogr.

HAVLÍČEK, Juraj: Niekoľko poznámok k vyčísleniu vojnových škôd na Slovensku a k účasti armády na obnove dopravy a na odminovacích prácach do jari 1946. In: Vojenská história.- Roč. 5, č. 1 (2001), s. 108-116.

HOSPODÁR, Vladimír: Pomoc príslušníkov čs. armády pri živelných pohromách na území Slovenska v päťdesiatych rokoch. In: Vojenská história.- Roč. 2, č. 4 (1998), s. 30-46, tabl.

HOSPODÁR, Vladimír: Pomoc príslušníkov čs. armády pri živelných pohromách na území Slovenska v šesťdesiatych rokoch. In: Vojenská história.- Roč. 6, č. 1 (2002), s. 73-94, mp., tabl.

HUSÍK, Ján: Odminovanie Dukly a Slánskych vrchov. In: Obrana.- Roč. 9, č. 21 (2001), s. 14, fotogr.

LULÁK, Václav – RODÁK, Jozef: Na mínových poliach pod Duklou. In: Vojenská história.- Roč. 5, č. 3 (2001), s. 115-121.

POKORNÝ, Jan: Odminování východního Slovenska. In: Karpatsko-duklianska operácia – plány, realita, výsledky (1944 – 2004). Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie vo Svidníku 30. septembra – 1. októbra 2004. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2005, s. 266-278 : tabl.

RODÁK, Jozef: Rozhodujúci podiel čs. armády na odminovaní východného Slovenska po skončení 2. svetovej vojny (1945 – 1950). In: Vojenská história.- Roč. 6, č. 2 (2002), s. 52-65, tabl.

RODÁK, Jozef: K niektorým otázkam pomoci československej armády obyvateľstvu východného Slovenska v rokoch 1945 – 1947. In: Vojenská história.- Roč. 8, č. 2 (2004), s. 96-105 : tabl.

ŠTAIGL, Jan: Účasť čs. armády na odminovaní Slovenska po druhej svetovej vojne. In: Vojenská história.- Roč. 13, č. 3 (2009), s. 31-59 : tabl.

VITKO, Pavol: Účasť armády pri povodniach v minulosti. In: Obrana.- Roč. 10, č. 17 (2002), s. 15, fotogr.

Ludové milície

BAŠTA, Jiří: Lidové milice – nelegální armáda KSČ. In: Paměť a dějiny.- Roč. 2, č. 2 (2008), s. 99-108.

BAŠTA, Jiří: Lidové milice 1948 – 1969. Nelegální armáda Komunistické strany Československa. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 406 s., fotogr., reg. ISBN 978-80-87211-87-8

BAŠTA, Jiří: Rozpuštění Lidových milic v roce 1989 a pokusy o právní narovnání. In: Securita Imperii 14. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2007, s. 253-270.

BÍLEK, Jiří – PILÁT, Vladimír: Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. In: Historie a vojenství.- Roč. 44, č. 3 (1995), s. 79-106.

PEŠEK, Jan: Ludové milície : Súkromná armáda komunistickej moci. In: História. Revue o dejinách spoločnosti.- Roč. 5, č. 2 (2005), s. 16-18.

PEŠEK, Jan: Ludové milície na Slovensku 1948 – 1989. In: Hájek, Jan – Kocian, Jiří – Zitko, Milan: Fragmentsy dějin. Sbornik prací k šedesatinám Jana Gebharta. Praha : Historický ústav AV ČR – Ústav soudobých dějin AV ČR, 2006, s. 573-586. ISBN 80-7286-102-6

ŠTAIGL, Jan: Ludové milície na Slovensku – ich vznik a vývoj do roku 1953. In: Podolec, Ondrej, zost.: Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. februára 2008. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008, s. 664-685.

ŠTAIGL, Jan: Ludové milície na Slovensku – ich vznik a organizačný vývoj do polovice šesťdesiatych rokov. In: Vojenská história.- Roč. 3, č. 2 (1999), s. 41-70, tabl.

ŠTAIGL, Jan: Ludové milície na Slovensku od konca 60. rokov do pádu komunistického režimu v roku 1989. In: Vojenská história.- Roč. 15, č. 4 (2011), s. 79-107, tabl., gr.

Politické perzekúcie a represie v armádnych štruktúrach

BÍLEK, Jiří, výběr, komentáře, úvodní studie: Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce : Sborník vybraných dokumentů z let 1948 – 1953. Praha : MO ČR - Agentura voj. informací a služeb, 2005. - 111 s. ISBN 80-7278-286-X

BŘACHOVÁ, Věra: Destrukce důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948. In: Historie a vojenství.- Roč. 41, č. 3 (1992), s. 109-127.

HANZLÍK, František: Obranné zpravodajství a únor 1948, podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948. In: Kocian, Jiří – Devátá, Markéta, eds.: 1948. Únor 1948 v Československu. Nástup komunistické totality a proměny společnosti. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 2011, s. 111-118. ISBN 978-80-7285-108-9

- JABLONICKÝ, Jozef: Podoby násilia. Bratislava : Kalligram, 2000. 221 s.
- KAPLAN, Karel: Procesy s československou generalitou. In: Historie a vojenství.- Roč. 39, č. 3 (1990), s. 46-56.
- KOŠŮT, Ján: Cez červený očístec. Bratislava : SANO, 1995. 235 s. ISBN 80-967040-0-1
- LAZAR, Jan: Zoznamy obetí: In: Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 II. Prešov : Vyd. M. Vaška 2001, s. 483-566.
- MASKALÍK, Alex: K osudom slovenských dôstojníkov po februári 1948. In: Žáček, Pavel – Košícký, Patrik – Guldánová, Eva, zost.: Moc verzus občan. Úloha represie a politického násilia v komunizme. Zborník z medzinárodného seminára. Prešov : Vyd. Michala Vašku pre ÚPN, 2005, s. 195-208.
- MASKALÍK, Alex: Politické represie dôstojníkov armády bývalej Slovenskej republiky po februári 1948. In: Podolec, Ondrej, zost.: Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. februára 2008. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008, s. 644-663.
- MASKALÍK, Alex: Slovenská vojenská elita a realita februára : Osudy slovenských „veteránov“ po februári 1948. In: Historická revue.- Roč. 19, č. 4 (2008), s. 50-53 : fotogr.
- PEJČOCH, Ivo: Propouštění bývalých příslušníků vládního vojska a slovenské armády z ČSLA v roce 1958. In: Historie a vojenství.- Roč. 57, č. 3 (2008), s. 43-48 : fotogr., tabl.
- PEJČOCH, Ivo: Vojáci na popravišti : Vojenské osoby, popravené v Československu z politických důvodů v letech 1949 – 1966 a z kriminálních příčin v letech 1951 – 1984. Cheb : Svět křídel, 2011. - 405 s. : fotogr., reg. ISBN 978-80-87567-01-2
- PEŠEK, Jan: Odvrátená tvár totality : Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. Bratislava : Historický ústav SAV – Nadácia Milana Šimečku, 1998. 383 s. : fotogr., reg. ISBN 80-967588-4-5
- PÚČIK, Miloslav: Represívna politika KSC proti príslušníkom dôstojníckeho zboru čs. armády. In: Internačné formy politickej perzekúcie. Košice : Laus, 1992, s. 15-24.
- ŠTAIGL, Jan: Armáda na Slovensku ako objekt a subjekt politických represii po februári 1948. In: Pešek, Jan, ed.: V tieni totality. Perzekúcie na Slovensku v začiatkoch (1948 – 1953). Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 10. 4. 1996, doplnený o spomienky perzekvovaných osôb. Bratislava : Historický ústav SAV – Nadácia Milana Šimečku, 1996, s. 45-56.
- VALIŠ, Zdeněk: Vojenské osoby odsouzené státním soudem Praha, Brno, Bratislava v letech 1948 – 1952. Praha : VHA HŮ ČA, 1992. 116 s.

Nútené práce a pomocné technické prápory

- BÍLEK, Jiří: Ke vzniku pomocných technických praporů. In: Internačné formy politickej perzekúcie. Košice : Laus, 1992, s. 3-15.

BÍLEK, Jiří: Pomocné technické prapory 1950 – 1954 : Vznik, vývoj, organizace a činnost. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny ČSAV, sv. 3. Praha : Ústav pro soudobé dějiny, 1992, s. 7-75.

BÍLEK, Jiří: Pomocné technické prapory : O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci. 2. upr. vyd. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. - 287 s. : příl., mp., tabl., reg., res. ISBN 80-86621-00-6

BORÁK, Mečislav: Fenomén tzv. vojenských táborů nucené práce v Československu a jeho mezinárodní souvislosti. In: Slezský sborník.- Roč. 98, č. 1-2 (2000), s. 78-92.

HOLEC, F., přípr.: Svědectví o organizaci a životě PTP : Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze. Praha : Ústřední rada Svazu PTP – VTNP, 2003. - 69 s.

HOSPODÁR, Vladimír: Tri etapy nútených prác na Slovensku v rokoch 1941 – 1953. In: Barnovský, Michal, ed.: Od diktatúry k diktatúre : Slovensko v rokoch 1945 – 1953 : (Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Smoleniciach 6. – 8. decembra 1994.) Bratislava : Veda, 1995, s. 133-141.

JANÁK, Dušan: K legislativním a politickým aspektům táborů nucené práce v českých zemích a na Slovensku 1948 – 1954. In: Česko-slovenská historická ročenka 1998. Brno : Masarykova univerzita, 1998, s. 87-92.

JANÁK, Dušan: Politické a legislativní aspekty táborů nucené práce. I. část In: Slezský sborník.- Roč. 98, č. 1-2, (2000), s. 93-109.

JANÁK, Dušan: Politické a legislativní aspekty táborů nucené práce. II. část In: Slezský sborník.- Roč. 98, č. 3 (2000), s. 171-190.

JANÁK, Dušan: Politické a legislativne aspekty táborů nucené práce. III. část. In: Slezský sborník.- Roč. 98, č. 4 (2000), s. 300-315.

KLUSKA, František: Pravda o tzv. čiernych barónoch. In: Obrana.- Roč. 12, č. 14 (2004), s. 24-25, fotogr.

KÁDAROVÁ, Lenka: Pomocné technické prapory 1950 – 1954. In: Fons Tyrnaviensis III. Z osláv 15. výročia obnovenej Trnavskej univerzity. Trnava : Ústav dejín Trnavskej univerzity, 2008, s. 79-93.

MARTINÁK, Peter: „Občania druhej kategórie“ – zaradenci do PTP. In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche.- Roč. 4, č. 4 (2008), s. 19-40 : fotogr. tabl.

ONDO, Ján: Armáda bez zbraní. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1996. 140 s.

SIVOŠ, Jerguš: Bez rozsudku! Pracovné tábory, sústredňovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945 – 1953. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2011. - 242 s. : fotogr., reg. ISBN 978-80-89335-48-0

ŠTAIGL, Jan: Pomocné technické prapory. Vojenské tábory nútených prác. In: Mikoško, František – Smolíková, Gabriela – Smolík, Peter, eds.: Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989, zv. 1. Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2001, s. 403-423.

ŠTAIGL, Jan: Vznik, vývoj a činnosť PTP na Slovensku po februári 1948. In: Vojenská história.- Roč. 1, č. 2 (1997), s. 45-73.

VARINSKÝ, Vladimír: Nútené práce na Slovensku v rokoch 1945 – 1953. In: Aktuálne otázky histórie 2. Zborník prednášok. Banská Bystrica : Metodické centrum, 1993, s. 76-92.

VARINSKÝ, Vladimír: Tábory nútej práce na Slovensku v rokoch 1941 – 1953. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2004, 126 s.

VARINSKÝ, Vladimír: Tri etapy nútených prác na Slovensku v rokoch 1939 – 1953. In: Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945 – 1955. Příloha čas. Česká vězeňství č. 3/ (2001). Praha : Vězeňská služba ČR, 2001, s. 70-78.

VITKO, Pavol a kol.: PTP : poníženie a satisfakcia. Bratislava : Vojenská informačná agentúra MO SR, 2005, 103 s. : fotogr. ISBN 80-88842-83-2

VRABCOVÁ, Eva: Pracovné tábory a tábory nútej práce na Slovensku v rokoch 1945 – 1953. In: Mikoško, František – Smolíková, Gabriela – Smolík, Peter, eds.: Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989, zv. 1. Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2001, s. 367-402.

ŽÁČEK, Rudolf: Pomocné technické prapory jako forma zneužití branného zákona k mimosoudním perzekucím. In: Internačné formy politickej perzekúcie. Košice : Laus, 1992, s. 42-53.

Obrodný proces, sovietska intervencia a začiatky normalizácie v armáde

BAKA, Igor: Postoje príslušníkov ČSLA v počiatkoch normalizácie čs. spoločnosti (jeseň 1968 – apríl 1969 so zreteľom na Slovensko. In: Vojenská história.- Roč. 16, č. 2 (2012), s. 98-124.

BENČÍK, Antonín: V chapadlech kremelské chobotnice. Praha : Mladá fronta, 2007. 514 s. : fotogr. ISBN 978--80-204-1617-9

BENČÍK, Antonín – NAVRÁTIL, Jaromír – PAULÍK, Jan: Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970 : Vojenská varianta řešení čs. krize 1967 – 1968. Díl 6, sv. 1. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 1996. 362 s. ISBN 80-85270-63-3

BENČÍK, Antonín – PAULÍK, Jan – PECKA, Jindřich: Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970 : Srpen 1968 – květen 1971. Díl 6, sv. 2. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 1999. 387 s. ISBN 80-7239-055-4

BYSTRICKÝ, Valerián a kol.: Rok 1968 na Slovensku a v Československu. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama, 2008, 308 s., reg. ISBN 978-80-969782-3-6

DUBÁNEK, Martin: Pěchotní srub B-S 13 na bratislavském předmostí a jeho poškození sovětskými vojáky v srpnu 1968. In: Vojenská história.- Roč. 12, č. 1 (2008), s. 118-126 : fotogr.

FARKAŠOVÁ, Michaela: Nádej pod pásmi tankov. In: Obrana.- Roč. 16, č. 8 (2008), s. 10-11 : fotogr.

FIDLER, Jiří: Okupace Československa 21. 8. 1968 : Bratrská agrese. Praha : Havran,

2003. - 195 s. ISBN 80-86515-35-4

CHRASTIL, Sylvestr: Normalizace československé armády na počátku 70. let. Brno : Vojenská akademie, 2002. 201 s.

CHRASTIL, Sylvestr: Resovětizace československé společnosti a armády v sedmdesátých letech. In: Sborník VA v Brně, zvl. č. Sovětizace armád střední a jihovýchodní Evropy po 2. světové válce. Sborník příspěvků z konference. Brno : Vojenská akademie, 2004, s. 151-159.

LONDÁK, Miroslav – Sikora, Stanislav a kol.: Rok 1968 a jeho místo v našich dejinách. Bratislava : Veda - Historický ústav SAV, 2009. - 575 s. : reg. ISBN 978-80-224-1095-3

MADRY, Jindřich: Sovětská okupace Československa, jeho normalizace v letech 1969 – 1970 a role ozbrojených sil. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 169 s. ISBN 80-85270-30-7

MADRY, Jindřich: Mocenský zvrat v dubnu 1969 a podíl vojáků na jeho provedení. In: Historie a vojenství.- Roč. 41, č. 4 (1992), s. 103-134.

MADRY, Jindřich: Počátky normalizace a armáda (duben – srpen 1969). In: Historie a vojenství.- Roč. 42, č. 4 (1993), s. 3-49.

MADRY, Jindřich: Stupňování normalizačních opatření po srpnu 1969 v Československu a jeho armádě (1969 – 1971). In: Historie a vojenství.- Roč. 42, č. 5 (1993), s. 71-112.

MADRY, Jindřich: Normalizátoři a velitelský sbor. In: A-revue.- Roč. 43, č. 10 (1990), s. 11-14.

MASKALÍK, Alex: Podklad pre akčný program MNO z roku 1968 o národnostnej otázke. In: Vojenská história.- Roč. 15, č. 4 (2011), s. 108-138 : tabl.

NAVRÁTIL, Jaromír: Dzürovo velení ČSLA a jeho nástupnická strategie I. Příspěvek k dejinám roku 1968. In: Historie a vojenství.- Roč. 40, č. 6 (1991), s. 70-93.

NAVRÁTIL, Jaromír: Dzürovo velení ČSLA a jeho nástupnická strategie II. Příspěvek k dejinám roku 1968. In: Historie a vojenství.- Roč. 41, č. 1 (1992), s. 78-102.

NAVRÁTIL, Jaromír: Vojáci v čs. událostech let 1967 – 1970. In: Historie a vojenství.- Roč. 40, č. 5 (1991), s. 168-183.

ONDREJČÁKOVÁ, Renáta: Dôsledky pobytu jednotiek Sovietskej armády na území Slovenska a ich odstraňovanie. In: Vojenské obzory – L.- Roč. 2, (1995), s. 53-58.

PAULÍK, Jan: Přijetí moskevského protokolu z 26. srpna 1968 a činnost čs. armádního velení. In: Historie a vojenství.- Roč. 42, č. 6 (1993), s. 3-34.

PAULÍK, Jan: Rozmístění sovětských intervenčních jednotek v Československu na podzim 1968 a jeho důsledky. In: Historie a vojenství.- Roč. 43, č. 1 (1994), s. 37-76.

PEJČOCH, Ivo: Ztráty na životech příslušníků Československé lidové armády v důsledku invaze vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a sovětská okupace. In: Historie a vojenství.- Roč. 62, č. 3 (2013), s. 88-97.

POVOLNÝ, Daniel: Nejdelsí noc ministra Džúra (20. – 21. srpna 1968). In: České, slovenské a československé dějiny 20. století IV. Hradec Králové : Historický ústav FF Univerzity Hradec Králové, 2009, s. 223-229.

POVOLNÝ, Daniel: Vojenské řešení Pražského jara I. : Invaze armád Varšavské smlouvy. Praha : Ministerstvo obrany ČR - AVIS, 2008. 167 s. : fotogr., příl., mp. ISBN 978-80-7278-470-7

POVOLNÝ, Daniel: Vojenské řešení Pražského jara 1968 II. : Československá lidová armáda v srpnu 1968. Praha : Ministerstvo obrany ČR – PIC MO, 2010. 199 s. : fotogr., tabl. ISBN 978-80-7278-525-4

PÚČIK, Miloslav: Military Aspects of the National Political Movement in Slovakia in 1968. In: International Conference on Cold War. Washington : Office of the Secretary of Defense, 1994.

PÚČIK, Miloslav: Niektoré súvislosti a dôsledky vojenskej okupácie Slovenska v auguste 1968. In: Vojenská história.- Roč. 1, č. 012 (1994), s. 62-99.

PÚČIK, Miloslav: Planning for Emergency Security Measures in Slovakia, 1969 – 1989. In: The Journal of Slavic Military Studies.- Roč. 12, č. 1 (1999), s. 180-207, tabl.

PÚČIK, Miloslav: Plány zneužitia armády a bezpečnostných zložiek proti vnútornému nepriateľovi na Slovensku (1968 – 1989). In: Vojenské obzory.- Roč. 4, č. 035 (1997), s. 74 – 142.

PÚČIK, Miloslav: Počiatky normalizácie slovenskej spoločnosti a východný vojenský okruh. In: Vojenské obzory.- Roč. 2, č. 029 (1995), s. 32-98.

PÚČIK, Miloslav: Počiatky „normalizácie“ slovenskej spoločnosti a ich odraz v armádnom prostredí. In: Štefánský, Michal – Zágoršeková, Marta, zost.: Krízy režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1989. Historicko-politologické pohľady. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela – Politologický kabinet SAV, 1997, s. 240-260.

PÚČIK, Miloslav: Rok 1968 a armáda na Slovensku – súvislosti a dôsledky. Bratislava : MO SR v Tlačovom a inf. stredisku, 1999, 117 s. : fotogr., mp., príl. ISBN 80-88842-23-9

PÚČIK, Miloslav: Účasť armády na násilnom potlačení demonštrácií demokratických síl na Slovensku v auguste 1969. In: Vojenská história.- Roč. 2, č. 1 (1998), s. 34-55.

SIKORA, Stanislav: Rok 1968 a politický vývoj na Slovensku. Bratislava : Pro Historia - Historický ústav SAV, 2008. - 229 s. : fotogr., reg. ISBN 978-80-970060-1-3

SPIŠIAK, Peter: Vojenské spomienky na pohnuté chvíle roku 1968. 1: Šumperská jar. 2: Od Moravy k Tatrám. In: Obrana.- Roč. 7, č. 4-5 (1999), s. 9, fotogr.

ŠEMŠEJ, Matej: Prejavy odporu slovenskej verejnosti proti okupácii vojsk Varšavskej zmluvy (1968 – 1969). In: Historický zborník.- Roč. 17, č. 2 (2007), s. 87-100 : tabl.

ŠTAIGL, Jan: Pokus o reformu v armáde v roku 1968. In: Vojenská osveta.- Roč. 3 (2006), s. 82-96.

ŠTEFANSKÝ, Michal: Il 1968 in Cecoslovacchia: l'anno della speranza. In: Leoncini, Francesco – Tonini, Carla, A cura: Primavera di Praga e dintorni. B. m. : Edizioni Cultura della Pace, 2000, s. 55-65.

VITKO, Pavol: Normalizácia: pre statočnosť prišli o uniformu. In: Obrana. Mesačník MO SR.- Roč. 20, č. 2 (2012), s. 40-42 : fotogr.

VONDRÁŠEK, Václav: Některé aspekty nasazení ČSLA proti demonstrantům v srpnu 1969. In: Sborník Vojenské akademie v Brně. Řada C - D, č. 3 (1999), s. 29-38.

Zbrojný priemysel na Slovensku

KISTER, Richard: Zbrojný priemysel na Slovensku v druhej polovici 50. rokov 20. storočia. In: Vojenská história.- Roč. 15, č. 2 (2011), s. 138-150.

KOLLER, Martin: Sbohem Grady. In: A-report. Čtrnáctideník Ministerstva obrany ČR.- Roč. 21, č. 12 (2010), s. 40-45 : fotogr.

LIPTÁK, Ľubomír: Zbrojárská urbanizácia. In: Nepre(tr)žité dejiny : Výber článkov, esejí, štúdií / Výber a úvodné slovo: Kamenec, Ivan, red. sprac.: Dašková, Kveta. Bratislava : Vydavateľstvo Q111, 2008, s. 145-157. ISBN 978-80-89092-42-0

SMATANA, Karol: Zabudnutá munička na Považí 1934 – 2004. B. m. : b. v., 2004, 361 s., nákr. ISBN 80-89089-21-6

ŠTAIGL, Jan: Unifikácia výzbroje čs. armády a zbrojný priemysel na Slovensku na začiatku 50. rokov. In: Sborník VA v Brně, zvl. č. Sovětizace armád střední a jihovýchodní Evropy po 2. světové válce. Sborník příspěvků z konference. Brno : Vojenská akademie, 2004, s. 101-117.

ŠTAIGL, Jan: Unifikácia výzbroje čs. armády a jej vplyv na zbrojný priemysel na Slovensku na začiatku 50. rokov. In: Segeš, Vladimír – Šed'ová, Božena, eds.: Miles semper honestus. Zborník štúdií vydaný pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2007, s. 267-281.

ŠTAIGL, Jan: Zbrojná výroba na Slovensku po druhej svetovej vojne (1945 – 1953). In: Vojenská história.- Roč. 6, č. 2 (2002), s. 66-92, tabl.

ŠTAIGL, Jan: Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1954 – 1960. In: Vojenská história.- Roč. 7, č. 1 (2003), s. 55-73, tabl.

ŠTAIGL, Jan – TURZA, Peter: Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1969 – 1992 (1. časť). In: Vojenská história.- Roč. 17, č. 2 (2013), s. 75-112 : tabl.

ZUPKO, Štefan: Krátky pohľad do histórie výroby pechotnej munície na Slovensku. In: Vojenská história.- Roč. 12, č. 4 (2008), s. 87-93.

ZUPKO, Štefan – ZUPKO, Juraj: Obrnená technika 1944 – 2001. Výroba v Slovenskej republike. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2002. 135 s. : fotogr., obr., sch., reg. ISBN 80-968073-8-2

VOPAT, Zdeněk: Konštrukta Trenčín v dejinách československého a slovenského zbrojného priemyslu. B. m. : Magnet-Press Slovakia, 2000. - 155 s. : fotogr., tabl. ISBN 80-968327-8-6

Vojenské školstvo na Slovensku

ADAMÍKOVÁ, Pavlína: História vojenského vysokoškolského vzdelávania v Liptove. Lipt. Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. - 64 s. : fotogr.

BEGALA, Ján: Letecká fakulta a jej príspevok k storočnici. In: Letectví + kosmonautika.- Roč. 82, č. 10 (2006), s. 52-53 : fotogr. (Letecká fakulta Technickej univerzity Košice)

FUČÍK, Antonín – KNÚROVSKÝ, Pavol: Almanach ŠDD : Kremnica / Kremnice 1954 – 1957. Praha : b.v., 2005. - 254 s. : fotogr.

HAVEL, J. – DANIŠ, M. – KOLOMPÁR, Z.: Vznik a vývoj vojenských škôl automobilového vojska čs. armády v r. 1919 – 1990. Nitra : Vojenské učilište, 1990. - 67 s. : fotogr.

CHRASIL, Sylvestr: Proměny vojenského školství na přelomu 60. a 70. let. In: Sborník Vojenské akademie v Brně. Řada C – D, č. 1 (2000), s. 17-26.

KUČERA, Petr: Sovětské vlivy při reorganizaci vojenského školství na počátku 50. let. In: Vojenské rozhledy.- Roč., č. 6 (1994), s. 96-99.

Letecká akadémia jubuluje. In: Obrana.- Roč. 5, č. 35 (1998), tematická príl., s. 5-8, fotogr. (Voj. let. akadémia gen. M. R. Štefánika)

PEŠEK, Jan: Vznik a působení Vojenskopolitické fakulty Vojenské akademie A. Zápotockého v Bratislavě (1969—1972). In: Věda, armáda, společnost.- Roč. 2, č. 1 (1991), s. 3-15.

SZILÁGYI, Jozef – NOVÁK, Rudolf: Vojenská letecká akadémia gen. Milana Rastislava Štefánika v Košiciach 1973 – 1998. Košice : VLA gen. M. R. Štefánika v Košiciach, b. r. 27 s. : fotogr.

ŠTAIGL, Jan: Vojenské školstvo na Slovensku po r. 1945. In: Zaujímá Vás? Roč. 1, č. 3 (1994), s. 9-17.

ŠVANDA, Petr: 60. výročie otvorenia prvej slovenskej vojenskej Leteckej školy : 90. výročie narodenia veliteľa Leteckej školy Júliusa Trnku. Trenčín : Aeroklub, 2000. - 16 s. : fotogr., tabl.

ŽIAK, Jozef: Tradícia pokračuje v Prešove. In: ATM + Vojenský profesionál.- Roč.43, č. 1 (2011), s. 90-91 : fotogr.

TULKISOVÁ, Jana: Konsolidácia pomerov v Technickom učilišti v Liptovskom Mikuláši v rokoch 1968 – 1971. In: Vojenská história.- Roč. 17, č. 2 (2013), s. 50-74.

Vojenská akadémia v Liptovskom Mikuláši. Bratislava : VITA MO SR, 1997, videokazeta, 15 min.

The Military Academy in Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš : Department of Audiovisual Production, 1997, videokazeta, 15 min.

Militärakademie in Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš : Militärische Informations und Presseagentur des Ministeriums der Verteidigung der SR, 1997, videokazeta, 15 min.

L'Academie Militaire de Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš : Département de la production audiovisuelle Agence militaire de renseignement et de presse du Ministère de la défense de la RS, 1997, videokazeta, 15 min.

Vojennaja akademija v g. Liptovski Mikulaš. Liptovski Mikulaš : Agenstvo vojennoj pečati Ministerstva obrony SR, 1997, videokazeta, 15 min.

Armádna telovýchova a šport na Slovensku

BUČKA, Peter: Armádni športovci v histórii hokeja. In: Obrana. Mesačník MO SR.- Roč. 19, č. 5 (2011), s. 42-43 : fotogr.

BUČKA, Peter: Armádný šport na Slovensku 1. - 7. In: Obrana.- Roč. 17, č. 4 – 10 (2009), s. 32-33 : fotogr.

BUČKA, Peter: K niektorým aspektom armádnej telovýchovy a športu v rokoch 1945 – 1948. In: Vojenská história.- Roč. 15, č. 1 (2011), s. 55-66.

BUČKA, Peter: K niektorým aspektom armádnej telovýchovy a športu v Československu v rokoch 1969 – 1992. In: Vojenská história.- Roč. 17, č. 1 (2013), s. 170-200 : tabl.

BUČKA, Peter: Križovatky armádneho vrcholového športu : Rozvoj zdatnosti v zelenom. In: História. Revue o dejinách spoločnosti.- Roč. 4, č. 1-2 (2004), s. 20-21, fotogr.

BUČKA, Peter: Na ceste k zlatej ére vodného slalomu. In: Obrana. Mesačník MO SR.- Roč. 19, č. 7-8 (2011), s. 60-61 : fotogr.

BUČKA, Peter: 100 rokov armádneho športu v Trenčíne. 2. časť : Obdobie 1945 – 1969. In: Apológia.- Roč. 7, č. 8 (1999), s. 27, fotogr.

BUČKA, Peter: 100 rokov armádneho športu v Trenčíne. 3. časť. In: Apológia.- Roč. 8, č. 2-3 (2000), s. 28, fotogr.

BUČKA, Peter: 30 rokov Armádneho športového klubu Dukla Trenčín. Trenčín : b. v., b. r., nestr. : fotogr.

BUČKA, Peter: Vojaci na športoviskách : Armádný šport na ceste k prívlastku vrcholový. In: História. Revue o dejinách spoločnosti.- Roč. 10, č. 5-6 (2010), s. 86-69 : fotogr.

BUČKA, Peter: Vojaci pri obnovení olympiád. In: Obrana.- Roč. 16, č. 8 (2008), s. 30-32 : fotogr.

BUČKA, Peter: Vojenská telovýchova a šport v rokoch 1949 – 1955. In: Vojenská história.- Roč. 15, č. 4 (2011), s. 55-64 : tabl.

BUČKA, Peter: Vývoj armádnej telovýchovy a športu v období rokov 1956 – 1968. In: Vojenská história.- Roč. 16, č. 3 (2012), s. 172-186.

HAZUCHA, Miroslav: ... úspešní 40 rokov. Vrcholový šport v rezorte Ministerstva obrany SR. Banská Bystrica : Vojenské športové centrum Dukla, 2007. - 217 s. fotogr. ISBN 978-80-969780-6-9

MAZÁR, Jozef: Naša Dukla pod Urpínom. B. m. : Športová akadémia Mladosť, 2007. - 304 s. : fotogr., tabl. ISBN 978-80-969752-6-6

MICHNICA, Jozef: Naši vojenský športovci v histórii olympiád. In: Obrana.- Roč. 12, č. 16 (2004), s. 28-30, obr., tabl.

Osobnosti vojenských dejín Slovenska

ČAPLOVIČ, Miloslav: K niektorým osudom vyšších slovenských dôstojníkov po februári 1948. In: Šoltés, Peter, zost.: V tieni červenej hviezdy : Prenikanie sovielizácie do slovenskej (československej) armády v rokoch 1944 – 1948. Zborník z konferencie Bratislava, 27. 10. 2006. Bratislava : Slov. katolícky akademický spolok Istropolitan, 2007, s. 139-151. ISBN 978-80-969704-2-1

GREGOR, Michal: Josef Pavel a jeho pád. In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche.- Roč. 6, č. 4 (2011), s. 82-86 : fotogr.

DROPPA, Anton – SUJA-ŽIAK, Július: Stručný biografický slovník A – Ž : Mimosúdne rehabilitovaní vojaci z povolania a občianski zamestnanci vojenskej správy prepustení z čs. armády v rokoch 1948 – 1989 na Slovensku. Bratislava : Združenie vojenskej obrody Slovenska, 1994, 209 s. ISBN 80-967113-6-9

DURAJ, František: Významné osobnosti vojenskej duchovnej služby na území Čiech, Moravy a Slovenska v rokoch 1918 – 1950. In: Vojenská história.- Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 161-190.

MASKALÍK, Alex: Elita armády. Československá vojenská generalita 1918 – 1992. Košice : HWSK, s.r.o., 2012, 1030 s., fotogr., príl. ISBN 978-80-970941-0-2

PEJČOCH, Ivo: Staršina František Špiriak – neznámá obeť politických procesů. In: Historie a vojenství.- Roč. 59, č. 1 (2010), s. 69-72 : fotogr.

PEŠEK, Jan: Dzur Martin. In: Pešek, Jan: Aktéri jednej éry na Slovensku 1948 – 1989 : Personifikácia politického vývoja. Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2003, s. 89-92.

PEŠEK, Jan: Kodaj Samuel. In: Pešek, Jan: Aktéri jednej éry na Slovensku 1948 – 1989 : Personifikácia politického vývoja. Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2003, s. 182-184.

PEŠEK, Jan: Pepich Egyd. In: Pešek, Jan: Aktéri jednej éry na Slovensku 1948 – 1989 : Personifikácia politického vývoja. Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2003, s. 256-260.

STEHLÍK, Michal: Prípád „Generál Ferjenčík 1949“ : Príspevek k československé emigraci po roce 1948. In: Historie a vojenství.- Roč. 58, č. 4 (2009), s. 69-73 : fotogr.

SUCHÝ, Vít: Ministri obrany Československa. Martin Dzur – minister rekordér. In: Obrana.- Roč. 9, č. 4 (2001), s. 16, fotogr.

ŠTAIGL, Jan a kol.: Generáli. Slovenská vojenská generalita 1918 – 2009. Autori: Baka, Igor; Bystrický, Jozef; Cséfalvay, František; Čaplovič, Miloslav; Chytka, Stanislav; Lichner, Ján; Maskalík, Alexej; Meško, Marek; Minařík, Pavel; Nižňanský, Jaroslav; Purdek, Imrich; Stanová, Mária; Štaigl, Jan; Štefanský, Michal; Šumichrast, Peter. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2009, 223 s., fotogr., príl. ISBN 978-80-89169-17-7

ŠTAIGL, Jan a kol.: Generáli. Slovenská vojenská generalita 1918 – 2012. Autori: Baka, Igor; Bystrický, Jozef; Cséfalvay, František; Čaplovič, Miloslav; Chytka, Stanislav; Lichner, Ján; Maskalík, Alexej; Meško, Marek; Minařík, Pavel; Nižňanský, Jaroslav; Purdek, Imrich; Stanová, Mária; Štaigl, Jan; Štefanský, Michal; Šumichrast, Peter. 2. aktualizované a spresnené vydanie. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2012, 231 s., fotogr., príl., ISBN 978-80-89169-25-2

ŠVANDA, Petr: Spomínam na generála J. Brunovského. In: Bojovník. Dvojtýždenník anti-fašistov.- Roč. 55, č. 22 (2010), s. 4.

TURZA, Peter: Hlavní velitelia ozbrojených síl na území Slovenska po roku 1918. V. – IX. In: Obrana.- Roč. 7 – 8, č. 31 (1999), č. 2, 3, 6, 9 (2000), s. 10, 11, fotogr.

VITKO, Pavol: Hrdina likvidácie vojnových výbušnín. In: Bojovník. Dvojtýždenník antifašistov.- Roč. 55, č. 24 (2010), s. 3, fotogr. (Šaranič Pavol)

VITKO, Pavol: Väzenie pre víťaza vojny (Petrák Antonín). Obrana.- Roč. 14, č. 4 (2006), s. 34-36, fotogr.

Práce presahujúce vymedzené obdobie 1946 – 1989

BYSTRICKÝ, Jozef – ČAPLOVIČ, Miloslav – PURDEK, Imrich – ŠTAIGL, Jan: Ozbrojené sily Slovenskej republiky. História a súčasnosť 1918 – 2005 : The armed forces of the Slovak republic. Past and present 1918 – 2005. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2005, 206 s. : fotogr. ISBN 80-89169-07-4

BYSTRICKÝ, Jozef – ČAPLOVIČ, Miloslav – PURDEK, Imrich – ŠTAIGL, Jan: Ozbrojené sily Slovenskej republiky. História a súčasnosť. 90 rokov 1918 – 2008 : The armed forces of the Slovak republic. Past and present. 90 years 1918 – 2008. 2. dopl. vyd. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008. 238 s. : fotogr. ISBN 978-80-89169-12-2

KORČEK, Ján – PÚČIK, Miloslav: Slovakia and the Slovaks in Peacekeeping Actions from 1919 to 1994. In: Peacekeeping 1815 to today. Proceedings of the XXIst Colloquium of the International Commission of Military History, 20-26 august 1995 in Quebec. Quebec 1996, p. 235-244.

MEŠKO, Marek – CSÉFALVAY, František – ŠTAIGL, Jan: Slovakia's Military Identity in the Twentieth Century. In: Raugh, Harold E.: End of Empires. Challenges to Security and Statehood in Flux. Papers from the 9th Annual Conference of the Euro-Atlantic Conflict Studies Working Group Bucharest, 26-28 May 2009. Bucharest : Military Publishing House, 2010, s. 121-139.

SEGEŠ, Vladimír et al.: Slovakia. Military Chronicle. Authors: Baka, Igor; Cséfalvay, František; Čaplovič, Miloslav; Dangel, Vojtech; Maskalík, Alexej; Purdek, Imrich; Segeš, Vladimír; Štaigl, Jan; Štefánský, Michal; transl.: Adamkovičová, Martina; Ondruš, Lubomír; Vépyová, Silvia; ed.: Stanová, Mária. Bratislava : Perfekt, a. s. – Institute of Military History, 2009, 200 s., ill., ann., index, sel. books a. art. ISBN 978-80-8046-443-1

SEGEŠ, Vladimír a kol.: Slovensko. Vojenská kronika. Autori: Baka, Igor; Cséfalvay, František; Čaplovič, Miloslav; Dangel, Vojtech; Maskalík, Alexej; Purdek, Imrich; Segeš, Vladimír; Štaigl, Jan; Štefánský, Michal. Bratislava : Perfekt, a. s. – Vojenský historický ústav, 2007, 200 s., fotogr., príl., reg. ISBN 978-80-8046-381-6

SEGEŠ, Vladimír – DANGL, Vojtech – ČAPLOVIČ, Miloslav – BAKA, Igor – CSÉFALVAY, František – BYSTRICKÝ, Jozef – ŠTEFANSKÝ, Michal – PURDEK, Imrich: Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov slovom a obrazom. Bratislava : MO SR – VHÚ, 2013, 400 s., fotogr., príl., reg., ISBN 978-80-89523-18-4

VOJENSKÁ HISTÓRIA

STEHLÍK, Eduard – VAŇOUREK, Martin: Hraničáři na Dunaji. Mohelnice : Dolní Krčmy, 1999, 29 s. : fotogr.

ŠVRLO, Peter: Slovenskí vojenský výsadkáři 1939 – 2004 : Venované tým, ktorí prešli rehol'ou vojenského výsadkářa / Red.: Begala, Ján. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2005, 168 s. : fotogr., reg. ISBN 80-89169-06-6

ŠVRLO, Peter: Vojenský výsadkáři na Slovensku 1942 – 2003. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2003. ISBN 80-88842-65-4

VANĚK, Oldřich: Vojsko v Liptove : (Stručný náčrt históřie 1918 – 1990). Liptovský Mikuláš : VVTŠ, 1993, 127 s.

VENCEL, Pavol – MISTRÍK, Juraj: Históřia vojenskej nemocnice v Bratislave : History of the Military Hospital in Bratislava. B.m. : b.n., 2003, 239 s. : fotogr. ISBN 80-968946-1-7

ANOTÁCIE, GLOSÝ

CÍLEK, Roman – **RICHTER**, Karel. *HRDINOVÉ ČESKOSLOVENSKA. VE SMRŠTI DVOU SVĚTOVÝCH VÁLKA. ROK 1914 – 1945*. Praha : nakladatelství NAŠE VOJSKO, s. r. o., 2011, 206 s. ISBN 978-80-206-1220-5.

Kniha ako literatúra faktu opisuje bojové akcie čs. zahraničných vojsk na bojiskách Veľkej vojny, obsadzovanie čs. pohraničia osídleného Nemcami a boje o Slovensko po vzniku ČSR.

Zaznamenáva udalosti tragického roka 1938, a veľkú pozornosť venuje našim vojakom na frontoch 2. svetovej vojny na východe, západe a v severnej Afrike. Zároveň líči príbehy ľudí bojujúcich za oslobodenie našej vlasti neváhajúcich položiť za ňu svoje životy.

Jednotky zahraničného vojenského odboja v čase svojej existencie sa označovali ako revolučné dobrovoľné vojská, neskôr česko-slovenské zahraničné vojská, ktoré začali vznikať už v roku 1914. Názov Česko-slovenské légie vznikol až po vojne.

Po *Zamyslení na úvod* nasleduje Prológ *Legionári – pilier našich moderných dejín*, v ktorom je opísaný vznik Českej družiny v Rusku, vo Francúzsku Roty Nazdar a brigády a Československého dobrovoľníckeho zboru v Taliansku.

Kniha sa člení na 4 časti. Z nich prvá s názvom *Ťažkosti zrodu republiky* (roky 1918 – 1919) opisuje *Koniec vzbury v českom pohraničí*, kde vznikli nemecké provincie Deutscheböhmen, Deutschen-Österreich, Deutschesüdmähren a Böhmenwaldau a boli zlikvidované, *Obsadenie južnej Moravy* a jej miest Hustopeče, Břeclav, Mikulov a Znojmo), nasleduje *Svár o Těšínsko*, t. j. boje 23. – 31. 1. 1919 s poľskými jednotkami a nakoniec *Boje na Slovensku* 13. 11.

1918 – 20. 1. 1919 a potom s maďarskými boľševikmi až do 24. 7. 1919. Časť je zakončená *Mierovou medzihrou*.

Nasleduje II. časť *V ohrození* (roky 1937 – 1938, podaná románovým spôsobom), obsahuje podkapitoly *Úderná akcia Sudety*, začínajúca teplickým incidentom, sudetskou krízou, všeobecnou mobilizáciou a končiaca Mnichovskou dohodou. Nasleduje *Svedok z fotografie agentúry Fulgur* z 21. 9. 1938 v Aši, ktorým je Karel Kříž – hraničiar predmníchovskej ČSR. Pokračuje *Gulka od hraničného kameňa 32*, ktorou bol zastrelený por. Otmar Chlup, spravodajský dôstojník 24. pp pri prestrelke pri pohraničnej obci Hnanice, ďalej je to *Červeňajúce listie jesene* – denník juhočeského učiteľa z čias mobilizácie 24. 9. – 17. 10. 1938. Pokračuje ešte podkapitolou *Dvaja muži z Čiech na prahu jednej veľkej vojny*, a to mjr. čs. spravodajskej služby Alois Frank (od agenta A-54 Paula Thümmela sa dozvedel o začatí vojny) a muž z hotela kúpeľov Scheveningen blízko Haagu, pochádzajúci zo Sudet pri Děčine, príslušník 7. pd Wehrmachtu, ktorá zaútočila ako prvá na Poľsko. Časť uzaviera *Marcová medzihra*.

III. časť sa volá *Na zahraničných frontoch svetovej vojny* a má 8 podkapitol (roky 1939 – 1944). Začína sa úsekcom *Dejinné rázcestie*, v ktorom Poľsko neprialo obnove ČSR, Francúzsko umožnilo iba vstup do Cudzineckej légie, voči odboju bola opatrná i Veľká Británia, a na ZSSR sa nedalo spoľahnúť. Podkapitola *Predčasný koniec nádeji* opisuje situáciu čs. vlastencov v Poľsku (por. Jaroš mal p. č. 1862), kde boli chladne prijatí, ale nakoniec vznikol Čs. legión, skupina 630 vojakov pod velením pplk. Svobodu pochodovala na pochod na východ, 18. 9. 1939 ju zajala ČA a internovala v zajateckých táboroch. *V bojoch o Francúzsko* zasiahli aj čs. dobrovoľníci, po prepadnutí Francúzska vytvorili v Agde 1. čs. divíziu a po jeho kapitulácii bola ich časť evakuovaná do Anglicka. *Nebo nad*

Anglickom: Je to tiež váš boj je pokračovaním III. časti, kde rozprávajú V. Jakš, gen. A. Šiška, gen. K. Janoušek a pplk. B. First. Operácia Seelöve bola zrušená, nastala však bitka o Britániu 10. 7. – 30. 10. 1940, ktorej sa zúčastnili aj 310. a 312. čs. stíhacia a 311. čs. bombardovacia peruť. Nasleduje podkapitola *Hovorili im „tobrucké krysy“*. Na Blízkom východe vznikol Čs. peší prápor 11 – Východný, ktorý sa zúčastnil na sýrskom ťažení, vyznamenal sa pri obrane obklúčeného najdôležitejšieho prístavu pri Stredozemnom mori Tobruk v Líbyi od 21. 10. do 10. 12. 1941. *Zbližovanie so Sovietmi* sa začalo až po 22. júni 1942 a po uzavretí Čs.-sovietskej zmluvy 18. 7. 1941. Čs. legión (premenovaný na Východnú skupinu čs. armády) prešiel až do r. 1941 internáčnými táborami NKVD Kamenec Podolský, Olchovce, Jarmolinca, Oranky, Suzdal a v roku 1942 sa v Buzuluku sformoval 1. čs. samostatný poľný prápor, tento bol presunutý do Charkova (941 mužov a 38 žien) a odtiaľ 400 km peším pochodom na front, kde 8. – 13. 3. pri obci *Sokolovo* zastavil protiútok Nemcov na rieke Mža. Nasleduje *Oslobodenie Kyjeva*. V máji 1943 z práporu vyrástla v Novochopersku 1. čs. samostatná brigáda, ktorá bola v októbri presunutá ku Kyjevu, ČA 3. 11. 1943 začala útok na mesto, čs. brigáda zasiahla do boja 5. 11., ako prvá prenikla do mesta a 6. 11. sa zaslúžila o jeho oslobodenie. Časť zakončuje *Predfinálna medzihra*.

Posledná IV. časť s názvom *Ťažký návrat domov: k živým i mŕtvym* (roky 1944 – 1945), obsahuje podkapitulu *Krvavé Karpaty*, v ktorej 1. čs. armádny zbor vyslaný na pomoc SNP 8. 9. – 6. 10. 1944 zvädzal kruté boje. R. Cílek tu vsunul podkapitulu *Vojak je obhajcom cti národa. Prielom pri Liptovskom Mikuláši* 4. 4. 1945 nastal až po 2 mesiacoch tvrdých bojov. *Smer útoku: Ostrava* opisuje jej oslobodenie ČA a 1. čs. tankovou brigádou 30. 4. 1945. Trošku odbočením je *Obliehanie Dunkerku*, ale

obsah nezodpovedá názvu: opisuje vznik a činnosť 1. čs. zmiešanej, neskôr 1. čs. samostatnej obrnenej brigády. Naopak, v podkapitole *Bližšie k domovu* je opísané obliehanie francúzskeho prístavu Danquerque 1. čs. obrnenou brigádou 7. 10. 1944 – 9. 5. 1945, v ktorom bolo okolo 12 000 vojakov Wehrmachtu. Nasledujú *Posledné dni vojny*, v ktorých je uvedené oslobodenie Ostravy a boje 1. čs. armádneho zboru na Považí a Morave, ktoré sa skončili 8. mája pri Prostějove. *Bezmocní osloboditelia* boli americké vojská a kombinovaný oddiel kpt. Svitka z čs. obrnenej brigády, keď nemohli bojovať o Prahu. *Podivná veľkomyselnosť porazených* bola 7. 5. 1945, keď po podpise kapitulácie gen. A. Jodlom v Remeši prebiehali popravy vlastencov v Třešti a v Meziříčí na Morave. K. Richter v poslednej podkapitole opisuje *Povstanie – Pražské májové povstanie* 5. – 9. 5. 1945 – zastavenie invázie západných spojencov, situácia vlasovovcov, boje vlastencov a ČNR, príchod ČA a oslobodenie Prahy.

Knihu vhodne dopĺňa 12-stranová obrazová príloha. Akoby chýbal záver diela, lebo pár riadkov *Doslovu* ho nenahradí.

V zaujímavej a svojím spôsobom významnej knihe abentuje uvedenie prameňov a literatúry. Väčšinu diela napísal K. Richter (R. Cílek iba II. časť a 3 podkapitoly). Problémy narobili autorovi názvy, napr.: rieka Uh (uvedená ako Už), Čadca na južnom Slovensku mala byť hádam Chľaba, Sakaľoš = Ipeľský Sokolec a Dr. V. Šrobár nebol predseda územnej (krajinskej) vlády, ale minister s plnou mocou pre správu Slovenska.

E. Jančo

KRUČININ, Aleksandr Michailovič. *IZMENČIVOJE SČASTĚJE VOJNY. SERIJA OČERKI ISTORII URALA*. Vypusk 75. Jekaterinburg : Bank kulturnoj informacii, 2012, 108 s. ISBN 978-5-7851-0795-3.

Vojnové udalosti v rokoch občianskej vojny v Rusku a zapojenie Československého armádneho zboru v Rusku (ruských légii) podrobne popisujú archívne pramene uložené vo Vojenskom historickom archíve v Prahe, Slovenskom národnom archíve v Bratislave, Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine a v ďalších archívoch. Zasludou ruských historikov sa čoraz viac sprístupňujú a analyzujú aj materiály v ruských archívoch. To umožňuje nové analýzy, čiastkové i monografické štúdie zamerané na uvedenú problematiku. A tak k starším prvorepublikovým materiálom ako sú práce „legionárskych historikov“, napríklad štúdie Františka Šteidla, Josefa Kudelu, Jaroslava Papouška alebo pamäti a spomienky účastníkov týchto udalostí (napr. Maurice Janin, Radoľa Gajda a celá plejáda ďalších) či kroniky jednotlivých plukov, pribúdajú práce nové, ktoré sa opierajú jednak o vydané diela, ale predovšetkým o materiál v ruských archívoch, čo je veľkým prínosom najmä pre nás, ktorí nemáme možnosť ich priamo študovať alebo príležitosť na dlhšie študijné pobyty v Ruskej federácii.

S blížiacim sa stým výročím vypuknutia neblahej prvej svetovej vojny sa bádatelia a publicisti začínajú čoraz viac zaoberať rôznymi aspektmi tejto obrovskej katastrofy, ktorej dôsledky v mnohom pociťujeme ešte aj dnes. A napriek tomu, že už uplynulo odvtedy sto rokov, čo je približne vek troch generácií, nemožno povedať, že o tejto vojne a rôznych jej kapitolách a epizódach, jej hlavných politických či vojenských predstaviteľoch už vieme všetko. Má to svoje objektívne príčiny – dlhodobá neprístupnosť archívnych dokumentov najmä v zahraničí

– predovšetkým v Rusku a Nemecku – rozsiahlosť zachovaného materiálu po ich sprístupnení a aj zložitnosť problematiky, ale má to aj svoje politické a ideologické príčiny.

K takým jednostranne popísaným a interpretovaným okruhom otázok, pokiaľ ide o ruské a slovenské dejiny, patrí aj problém občianskej vojny v Rusku a tamjšie pôsobenie československých légii. Sovietski, českí a slovenskí historici pod vplyvom triednej a straníckej marxistickej ideológie a monopolu komunistickej strany nevykladali dejiny občianskej vojny len jednostranne a neobjektívne; oni často udalosti aj falšovali alebo dokonca otvorene klamali. Takto pristupovali napríklad aj k príčine zrážky légii s boľševikmi, čo jednoznačne interpretovali ako snahu českej buržoázie vystúpiť proti proletárskej revolúcii. T. G. Masaryka, E. Beneša, ale najmä generála Milana Rastislava Štefánika ako hlavného vojenského organizátora, veliteľa a aj československého ministra vojny, obviňovali z toho, že boli poslušnými „nástrojmi západných kapitalistov a interventov“ a dali dokonca rozkazy na „kontrarevolučné“ vystúpenie légii. Legionári si, naopak, veľmi cenili práve to, že k vystúpeniu (u marxistov to bola „vzbura“, ale zabúdali, že vzbúriť sa možno len proti legálnej vláde) proti boľševikom v Rusku v máji 1918 nedošlo na základe nejakého vojenského rozkazu, ale na základe uznesenia nimi demokraticky zvolených delegátov na zjazde légii v Čeljabinsku. Veľmi častým a ešte aj u nás dnes opakovaným obvinením je takzvaná „krádež“ ruského štátneho pokladu, hoci s touto otázkou sa už vyrovnali aj Rusi dielom Olega Budnického, ale aj štúdiami českých historikov o peniazoch ruskej emigrácie a kolčakovskom zlate. Takmer nikdy sa neuvedie, že Lenin sa poďakoval veleniu légii za vrátenie zlata a ani neskoršie vláda Sovietskeho Ruska, ani ZSSR nikdy nič vrátiť nepožadovali.

Po prevratných spoločensko-politických zmenách v Rusku v rokoch 1990 – 1991 sa postupne aj u Rusov začal objavovať hlad po nových, ideologickými nánosmi nezaťažených informáciách o vlastnej minulosti. Aj oni mali k dispozícii len málo objektívne podaných faktov, naopak, práce ruských aj sovietskych autorov boli plné mýtov, polopráv a neraz aj úmyselných klamstiev. Aj keď sa v posledných rokoch začali ruskí, českí a aj niektorí slovenskí historici týmito otázkami zaoberať intenzívnejšie a vyšli aj viaceré odborné štúdie i súhrnné knižné publikácie, čaká tu príslušných špecialistov (a najmä slovenských) ešte veľa práce.

Občianska vojna v Rusku v rokoch 1917 – 1922 patrí k najtragickjším obdobiam v dejinách ruského národa. Pokiaľ ide o roky 1917 – 1920, ale najmä roky 1918 – 1919, sa tieto tragické udalosti čiastočne dotýkajú aj česko-slovenského zahraničného vojska (pri všeobecnom označení sa často používal spojovník, v oficiálnom názve zboru už nie) v Rusku – ruských légií. Už pre súčasníkov bola úloha Československého armádneho zboru (ruských légií) v Rusku, najmä po takzvanom „Čeljabinskom incidente“ rozporuplná a hodnotila sa z rôznych hľadísk. Inak sa na toto obdobie a úlohu čs. vojska v Rusku pozerali priami účastníci vtedajších udalostí a ďalší pamätníci z rozdielnych národných spoločenských a politických zoskupení, inak nasledujúce generácie a aj historici v rôznych obdobiach, v ktorých sa striedali demokratické a totalitné režimy.

Jedným z najvýznamnejších súčasných ruských znalcov špecializujúcich sa najmä na udalosti v rokoch 1917 – 1920 na Urale a Sibíri je ruský historik Aleksandr Michajlovič Kručinin z Jekaterinburgu, ktorý v posledných rokoch zúročuje svoje dlhoročné štúdium prameňov a získané hlboké znalosti v celom rade publikácií. Z nich možno uviesť ako príklad *Padenije krasnogo Jekaterinburga: vojenno-istoričeskij očerk o sobytijach na Srednem Urale*

i v Zaural'je s 13. Ijul'ja po 12 avgusta 1918 g., Jekaterinburg 2005, *Sraženiye za Nižnyj Tagil v 1918 g.*, Jekaterinburg 2008 alebo *Nev'janskij Nabat: narodnoje vosstaniye na Srednem Urale v ijune 1918 g.*, Jekaterinburg 2010 atď.

V anotovanej práci sa Kručinin s preneho príznačnou podrobnosťou, založenou na svedomitej príprave a dôkladnej znalosti ruských aj československých dokumentov, zaoberá „zradnosťou, či nestálosťou vojnovvej šťasteny“ na príklade bojových operácií v oblasti Šadrinska v lete 1918. Táto práca nadväzuje na autorove predchádzajúce historické črty o bojoch v rajóne Jekaterinburgu, Dalmatova a Kamenského závodu. Keďže Kručinin pokračoval v ďalšom výskume, nahromadil sa mu materiál aj o bojoch v oblasti Šadrinska, pričom sa opieral aj o pomoc členov klubov vojenskej histórie „Štandart“ zo Šadrinska, „Horský štít“ z Jekaterinburgu a „Priateľov Karla Vašátka“ z Prahy. Táto plodná spolupráca vyústila do publikácie popisujúcej boje o Šadrinsk a je tak ďalším zo svedectiev o prínose vojenských historických klubov, ktoré sa zameriavajú nielen na často kritizovanú „hru na vojakov“ v rámci historických rekonštrukcií významných bitiek v dobových uniformách, ale venujú sa aj vážnej vedeckej práci – výskumu v archívoch a následnému sprístupňovaniu výsledkov svojej práce v publikáciách, výstavách a aj na prednáškach či vedeckých konferenciách.

Monografia o vojenských udalostiach v Šadrinsku v lete 1918 má však širší záber, pretože Kručinin analyzuje aj vojenskú situáciu v Zauráli v máji – júni 1918, potom samotné boje o Šadrinsk, Dalmatovskú operáciu a ofenzívu na brehy rieky Pyšmy.

Nesmierne zaujímavou je záverečná kapitola monografie, ktorá sa zaoberá aj interpretačnými problémami spojenými s problematikou Občianskej vojny v Rusku a úlohou československých légií v Rusku po prevzatí moci boľševikmi v novembri 1917.

Autor uvádza konkrétne príklady toho, ako sa z desiatky rokov pretrvávajúceho falšovania, produkovania poloprávdy a dezinterpretácií, zamlčovania alebo otvoreného klamanja utkala takmer neprehľadná pavučina, ktorá ešte stále zakrýva pravú a objektívnu podstatu vecí, udalostí a úlohy historických osobností tohto obdobia. Kručinin to približuje charakteristikou prezrádzajúcou dobrú znalosť psychológie československých dobrovoľníkov a ich ešte v lete 1918 neotrasenú bojovú morálku: „*Ráno 11. júla 1918 červení prinútili dobrovoľníkov Kurganského oddielu ustúpiť o niekoľko viet na východ od stanice Dalmatov, kde sa legionári začali znovu organizovať. Pomaly, po skupinkách i jednotlivo prichádzali aj bieli. Medzi poslednými prišiel veliteľ oddielu František Hrabčík. Bol otrasený krutým neúspechom a aj veľkými stratami; nepovediac nič, ľahol si do trávy. Po krátkom oddychu vstal a opýtal sa: 'No, bratia, čo teraz spravíme?' - 'Pôjdeme znovu,' - znela jednohlasná odpoveď.*“

Treba aj nám, rovnako ako tým neznámym dobrovoľníkom „ísť znovu“ a pokúsiť sa rozhrabať tieto prekážky navŕšené na ceste k pravde, uzatvára Kručinin.

F. Vrábek

KRUČININ, Aleksandr Michailovič. *BOJI V VERCHOVJACH NEJVY. SERIJA OČERKI ISTORII URALA*. Vypusk 78. Jekaterinburg : Bank kul'turnoj informacii, 2013, 140 s. ISBN 978-5-7851-0815-8.

Ruskí historici pokračujú v „objavovaní“, alebo lepšie povedané, v novom spracúvaní dejín Občianskej vojny v Rusku (1917 – 1922) a úlohy Československého armádneho zboru v rokoch 1918 – 1920, čo je dôležitou súčasťou tohto konfliktu. Významnú úlohu tu zohrávajú jednak vysokoškolské ústavy a vedecké pracoviská

na Urale a v Sibíri, Permské oblastné múzeum, ďalej múzeá, školy a ústavy v Kungure, Jekaterinburgu a v ďalších mestách, špecializovaný historicko-archívny časopis *Retrospektiva* a viaceré kluby vojenskej histórie v tejto oblasti. Svedčí o tom nielen živá publicistická činnosť zameraná na uvedenie problematiky, ale aj v poradí už tretia medzinárodná konferencia na tému „Občianska vojna na Urale“, ktorá sa tentoraz uskutočnila netradične v múzeu GULAGu pri Perme, ktoré sa nachádza v bývalom nápravnom „Zariadení – tábore č. 36,“ asi 100 km východne od Permu v dňoch 28. – 29. septembra 2013.

Jedným z najplodnejších autorov, ktorí systematicky a dlhodobo skúmajú udalosti rokov pred takmer sto rokov na Urale a Sibíri a aj publikujú svoje výsledky, je jekaterinburský historik a člen tamojšieho klubu vojenskej histórie „Gornyj štít“ Aleksandr Michailovič Kručinin. Na uvedenej konferencii prezentoval výsledky svojho najnovšieho výskumu, ktorý zamerl jednak na pomerne úspešné pôsobenie veliteľa červenoarmejcov v tejto oblasti Lotyša Eduarda Petroviča Berzina (1894 – 1938), neskôr čekistu a zakladateľa trestaneckého tábora Višlag (1926) na severnom Urale. Úlohou Višlagu bolo predovšetkým zabezpečiť dostatok lacných pracovných síl pre tamojšie nové papierenské a celulózové kombináty, čo sa mu aj podarilo. Tamojší väzni žili v relatívne dobrých podmienkach – dostávali mzdu, pomerne dobrú stravu, mali kiná, knižnice a diskusné kluby. Neskôr sa však Berzin pričínal aj o založenie jedného z najkrutejších trestaneckých táborov na Kolyme (stavba ciest a ťažba zlata), ale jeho osud napriek tomu nezvratne smeroval k záverečnej tragédii (v roku 1938 ho v rámci stalinských čistiek medzi veliteľskými kádrami sovietskych ozbrojených síl, represívneho i administratívneho aparátu zastrelili v Moskve).

Kručinin sa zároveň prezentoval aj

svojou najnovšou publikáciou o bojoch v oblasti stredného Uralu – v povodí rieky Nejvy – na sever od Jekaterinburgu v júli/ auguste – septembri 1918, pričom okrem československých prameňov využil aj nám málo dostupné pramene v ruských archívoch, ktoré veľmi vhodne vzájomne kombinoval a dopĺňal. V tejto etape občianskej vojny tu prebiehali rozhorčené boje medzi červenými vojskami (2. horský pluk, 2. a 4. jekaterinský pluk a ďalšie časti severo-uralsko-sibírskeho frontu, ktorý sa od 20. júla premenoval na 3. armádu východného frontu) a protibolševickými silami, kde jadro tvorili československí legionári. Náš armádny zbor (1., 2. a 3. pešie/strelecké pluky Jána Husa, J. z Poděbrad a Jána Žižku pod velením plukovníka Sergeja Nikolajeviča Vojcechovského) s pomocou orenburských kozákov a jednotiek miestnych dobrovoľníkov ušetrili robotnícko-roľníckej červenej armáde, v radoch ktorej bolo aj množstvo násilne mobilizovaných, a teda neochotne bojujúcich mladých mužov z oblasti celý rad vážnych porážok. Tieto boje však súčasne mali za následok fyzickú a morálnu únavu legionárov, ktorých dôsledkom bola v nasledujúcich mesiacoch zmena nálady v légiách a neochota (najmä po vzniku Československa a skončení vojny na Západe) bojovať ďalej na Sibíri. Namiesto boja s Nemcami, odchodu na západný front a potom aj boja proti bolševikom sa hlavným heslom legionárov stal čo najskorší návrat domov, do slobodného Československa. Légie vznikom vlastného štátu stratili akúkoľvek motiváciu ďalej bojovať a riskovať životy v širokých ruských priestoroch, k čomu prispeli aj pravicové prevraty, diktátorstvo a svojvôľa atamanov ako boli Semjonov, Dutov a ďalší.

Okrem detailného popisu bojových operácií deň za dňom, zaujmú v Kručininovej novej práci úvahy o taktickom majstrovstve niektorých veliteľov na oboch stranách, zdôraznenie veľkého významu obrnených

vlakov, ktoré často boli neprekonateľnou prekážkou pre útočiacie jednotky alebo zase výborným prostriedkom obrany, údaje o podpore, sympatiách či nepriateľstve civilného obyvateľstva voči jednotlivým stranám konfliktu, porovnávanie strát červených a protibolševických síl, ktoré je až zarážajúco neúmerne a ďalšie podrobnosti. Napríklad v bojoch medzi Verch-Nejvinským závozom a výhybňou 118 pri jazere Tavatuj padlo na strane útočníkov 12 legionárov a 40 ich bolo zranených, ale na strane bolševikov (tí sa pritom bránili v pozíciách, a v takom prípade obvykle straty útočníkov prevyšujú straty obrancov) okolo 400 príslušníkov, ktorých 26. augusta pochovali zmobilizovaní miestni obyvatelia. Autor súčasne pripomína, že červení mali v niektorých úsekoch až trojnásobnú prevahu, a ak boli napriek tomu porazení, to ukazuje nielen vysokú bojovú morálku legionárov a taktickú prevahu ich veliteľov, ale zároveň je aj jasným dôkazom, že o výsledku boja nerozhoduje ani množstvo a ani so znalosťou a do detailov pripravený bojový plán.

Kručinin má viacero príkladov aj o zavádzajúcej bolševickej propagande, ktorá sa odráža aj v správach o bojoch. Hoci často utrpeli porážku, po bojoch ustupovali neusporiadane a ich ústup sa dal skôr označiť za neorganizovaný panický útek z bojiska, v správach pre vyššie stupne velenia sa opakovali frázy o ústupe za súčasného kladenia tvrdého odporu, alebo o ťažkých úderoch protivníkovi, ktorý utrpel vraj veľké straty, a podobne. Takmer nikdy sa nezmieňujú o dezertéroch alebo o odpore miestneho obyvateľstva, hoci takých prípadov bolo veľké množstvo. Napríklad počas bojov o železničnú stanicu Verch-Nejvinsk 11. – 12. augusta 1918 časť zverbovaných krasnoarmejcov hneď dezertovala a zvyšok – asi 200 – červení pre nespoľahlivosť odzbrojili a internovali vo vagónoch. Sám veliteľ A. F. Uglov to vo svojich pamätiach opísal nasledovne: „Prišiel Jegoršinský batalión..., išiel

do útoku na výhybňu 118. Čoskoro prišla správa, že sa ľavé a pravé krídlo od seba oddelili a ľavé krídlo prešlo k nepriateľovi... druhú polovicu bataliónu sme odzbrojili a zavreli do šiestich vagónov... Sedia zatvorení a kričia: Súdruh Uglov, vypusť nás, budeme bojovať... Rozkázal som veliteľovi odviezť ich do Rud'janki, no tento „milý človek“ nám spravil medvediu službu a spolu s ľuďmi odviezol aj muníciu a zdravotnícky materiál...“ (Kručinin, s. 31-32). Mnohé jednotky sa ani po týždňoch nasledujúcich po ich rozbití nedarilo sformovať, doplniť a dostať znovu do bojovej zostavy. Napríklad „3. horský pluk“ aj pre náchylnosť jeho príslušníkov dezertovať a skrývať sa v lesoch často nazývali „3. lesnomočiarnym plukom“.

Veľmi zaujímavé je, že autor sleduje osudy niektorých účastníkov bojov aj po skončení občianskej vojny. Mnohí – bieli i červení – sa stali obeťami stalinských represálií, niektorých súdili, potom väznili alebo popravili ešte v dvadsiatych rokoch, iných až v druhej polovici 30. rokov. Niektorí emigrovali a pokiaľ mali občianske profesie (napríklad inžinieri, elektromontéri, banskí špecialisti, zámočníci a podobne), uplatnili sa aj v Číne alebo inde, ale pokiaľ mohli vykonávať len pomocné práce, žili dlhé roky v biednych podmienkach spolu so svojimi rodinami.

F. Vrábek

ODSTRČIL, Michal. *BITVA CIZINECKÉ LEGIE: BIR HAKEIM*. Brno : Vydáno vlastním nákladem, 2013. 240 s. ISBN 978-80-260-4061-3.

Český spisovateľ Michal Odstrčil vydal v druhej polovici roka 2013 už svoju štvrtú publikáciu z prostredia histórie slávnej Francúzskej cudzineckej légie. V prvej knihe s názvom *Historie a současnost Franco-uzské cizinecké legie* sa podrobne zaoberal

vznikom tejto elitnej armády a popisom vojenských konfliktov, do ktorých bola nasadená od jej vzniku v roku 1831 až po začiatok 21. storočia. V nasledujúcich dielach sa Odstrčil venoval už konkrétnym bitkám, ktoré sa nezmazateľne zapísali do dejín cudzineckej légie. V roku 2012 vydal knihu o bitke pri Dien Bien Phu v Indočíne, ktorá je považovaná za najkrutejšiu a najkrvavejšiu od skončenia druhej svetovej vojny. Začiatkom roka 2013 sa na knižný trh dostala jeho tretia publikácia, v ktorej autor priblížil najslávnejšiu bitku cudzineckej légie, ktorá sa odohrala 30. apríla 1863 na území Mexika. Historikmi nazývaná bitka pri Camerone je právom označovaná za najhrdinskejší boj všetkých čias, pretože 65 legionárov sa v nej postavilo proti mexickej armáde o sile vyše 2 000 mužov! Camerone sa stal doslova legendou a príslušníci Francúzskej cudzineckej légie si ju každoročne pripomínajú s najväčšími poctami.

Na knihu o bitke legionárov v priestorochoch rozpadnutého statku Camerone vo vyprahnutom Mexiku nadviazal Odstrčil novinkou, ktorá by mohla mať u čitateľov rovnaký úspech. Pojednáva totiž o bitke z obdobia druhej svetovej vojny, medzi príslušníkmi nemeckého *Afrikakorpsu* a vojskom Slobodných Francúzov, v ktorom pôsobila aj cudzinecká légia, na mieste zvanom Bir Hakeim v Líbyjskej púšti. Kým bojom o severoafrický Tobruk alebo El Alamein sa v historiografii venovala významná pozornosť, Bir Hakeim nie je doteraz zmapovaný na podobnej úrovni. Málokto vlastne vie, čo sa skrýva za týmto dvojslovným pomenovaním. Aby Odstrčil nenechal čitateľa tápať nad modernou mapou Líbye, na strane 35 plasticky vysvetlil, kam boli legionári na jar 1942 poslaní: „*Bir Hakeim* bylo kdysi dávno místo s pouštní studnou a křižovatkou obchodních karavan. Avšak tato nehostinná část Sahary by nejspíše neměla své jméno na mapě, kdyby zde neexistovala právě zmiňovaná studna poskyt-

ující vodu, která se mohla zdát hojnou pro kmen beduinů po dobu několika týdnů. Pro jejich ochranu tam Italové postavili domek obehnaný nízkou kamennou zdí – strážnici pro meharisty, tzv. pouštní policisty. Časem studna téměř vyschla, meharisté odešli a jediné co po nich zbylo, byly rozvaliny domku a dvě cisterny zaváté pískem... V roce 1942 byl Bir Hakeim už jen tečkou na mape, jinak tam nebylo nic.“ A práve na tomto nehostinnom mieste v púšti sa malo 3 723 mužov z armády Slobodných Francúzov (z nich väčšinu tvorili príslušníci cudzineckej légie) opevniť a postaviť sa proti jednému z najslávnejších a najobávanejších nemeckých generálov, „púštnej líške“ Erwinovi Rommelovi, stojacemu na čele *Afrikakorpsu*.

Generál Marie-Pierre Koenig, veliaci vojsku Slobodných Francúzov v Bir Hakeime, mal rozkaz zastaviť postup Nemcov a ich talianskych spojencov ďalej na východ k hraniciam Egypta za každú cenu. Bola to nesmierne náročná úloha, pretože Nemci a Taliani mali obrovskú početnú výhodu v mužstve i vojenskej technike, disponovali tankmi, obrnenými transportérmi, obávanými 88 mm protiletadlovými kanónmi a prevahu mali aj vo vzduchu, hoci dominanciu *Luftwaffe* sa stíhačky RAF snažili narušať počas celej bitky o Bir Hakeim. Podobne, ako sa hŕstka legionárov v rozpadnutom statku Camerone, vzdorujúca celej mexickej armáde, stala legendou histórie, tak Bir Hakeim vrátil Francúzskej cudzineckej légii opäť slávu a česť po rýchlej a prekvapujúcej porážke Francúzska nemeckou armádou v júni 1940. Slobodných Francúzov, ktorí nemali k dispozícii žiadne tanky, len niekoľko desiatok diel a mínometov rôznych typov, Rommel považoval za rebelov, s ktorými sa jeho elitná armáda rýchlo vyrovná. Ako však Odstrčil na stránkach svojej publikácie veľmi podrobne a sugestívne zachytil, nemecký generál svojho nepriateľa podcenil, a ten mu aj napriek svojmu deficitu v počte mužov a zbraní uštedril

obrovské straty.

Nosnou časťou knihy je rozsiahla kapitola s názvom *Bitva*, ktorá má až 127 strán, a autor v nej podrobne rozoberá priebeh bojov o Bir Hakeim od 26. mája do 10. júna 1942. Pre lepšiu prehľadnosť sa rozhodol popísať každý deň v samostatnej podkapitole, pričom hojne využil memoáre samotných účastníkov bitky (Francois Broche, Otto Wagner, Susan Traversová...). Spomienky a zážitky veteránov zo zákopov v Bir Hakeime tak opäť ožívajú na stránkach Odstrčilovej publikácie a čitateľa doslova dokážu vtiahnuť do deja aj zásluhou častého využívania priamej reči.

Autor sa však nesústredil len na samotné vykreslenie priebehu bojov, ale aj na zobrazenie každodenného života v Bir Hakeime, neustálych ťažkostí so zásobovaním potravinami a pitnou vodou, zdravotnými problémami spôsobenými nehostinným podnebíom a hmyzom, ale pristavil sa napríklad aj pri spôsobe zaobchádzania s vojnovými zajatcami. Tento aspekt je obzvlášť zaujímavý, ak si uvedomíme, že spočiatku mali Slobodní Francúzi prídel vody 2,25 l na muža na deň, lenže s pribúdajúcim počtom vojnových zajatcov sa im táto dávka krátila, keďže vodu museli piť aj zajatci. Nakoniec klesla na 1,5 l vody na muža na deň, čo bolo v päťdesiatstupňových horúčavách absolútne nedostačujúce, no napriek tomu sa ani jedna zo strán neuchýlila k zabitiu vojnových zajatcov, ako sa často stávalo najmä v bojoch na východnom fronte v Európe.

Odstrčil za pomoci autentických záznamov priamych účastníkov bitky o Bir Hakeim vynikajúco vystihol, v akých hrozných podmienkach museli Slobodní Francúzi deň za dňom vzdorovať silnému nepriateľovi. Pri týchto slovách si čitateľ veľmi rýchlo uvedomí, že nemecké guľky a šrapnely boli len jedným z mnohých problémov zúfalých obrancov: „*Nepriateľské letectvo trávilo na obloze čtrnást hodin denně a jejich bomby a kulometné střely dopadaly neustále na*

pozice obránců. K tomu všemu sa přidávalo i spalující pouštní slunce, které vysílalo paprsky s teplotou nad 50 stupňů, před kterými se nebylo možno kde skrýt. Někdy se přihnala i písečná bouře a vojáci měli písečný prach všude – i v bidonech s vodou. Legionáři také neměli skoro žádné jídlo a byli otravováni všudypřítomnými mouchami. Někteří z mužů měli takovou žízeň, že vypili i vodu z chladičů z těch několika málo zbývajících vozidel. Všichni se těšili na soumrak – na těch pár minut, co si vojáci mohli chvíli odpočinout od únavného horka. Ale jakmile se slunce ponořilo za obzor, teplota vzduchu klesla náhle hluboko pod nulu – legionáři se chvěli zimou v jejich úkrytech a obrovský chlad je zbavoval i jakékoliv sebemenší naděje na trochu osvěžujícího spánku...“ (s. 156).

Obrancovia Bir Hakeimu odolávali dlhých pätnásť dní obrovskej presile protivníka, za neustáleho bombardovania lietadlami *Luftwaffe*, bez dostatočných zásob pitnej vody, potravín a munície. Napriek zúfalému postaveniu niekoľkokrát odmietli Rommelov návrh kapitulovať, s tým, že prišli do tejto pustatiny postup Nemcov na Egypt zastaviť, a nie vzdať sa im. Hrdinný odpor legionárov proti mnohonásobnej presile vytvoril ďalšiu legendu, akýsi „Camerone v africkej púšti“. Slobodní Francúzi sa napokon z Bir Hakeimu sami stiahli po tom, čo ich Briti uistili, že obrana tohto priestoru už nemá v plánoch Spojencov taký strategický význam a môžu byť odtiaľ evakuovaní. Boj o Bir Hakeim mal hlavný význam v tom, že poskytol Britom dostatok času na vybudovanie obrannej línie v okolí egyptského El Alameinu, o ktorý sa potom bojovalo od júla 1942. Nezanedbateľným faktom bola aj strata približne päťdesiatich tankov a väčšieho množstva obrnenej techniky, ktorú Nemci a Taliani v bojoch so Slobodnými Francúzmi stratili a pri El Alameine im potom citeľne chýbali.

Ako je už pri Odstrčilových publikáciách

dobrym zvykom ani v jeho najnovšom diele nechýbajú dobové (a v niekoľkých prípadoch doposiaľ knižne nepublikované) fotografie z miest bojov v knihe popisovaných, ale aj kresby od popredných svetových a českých umelcov ako Giuseppe Rava, Pavel Werner a Jana Marková. Spomedzi kresieb spomeňme aspoň portréty generálov Rommela a jeho britského náprotivka Bernarda Montgomeryho, detailný pohľad na nemecký tank Panzerkampfwagen III, alebo scénu z tvrdých bojov medzi príslušníkmi *Afrikakorpsu* a obrancami Bir Hakeimu v rozvalinách púštnej pevnosti. Táto publikácia určite zaujme nielen Odstrčilových verných čitateľov zaujímajúcich sa o cudzineckú légiu, ale aj tých, ktorí sa chcú dozvedieť viac o bojoch v severnej Afrike počas druhej svetovej vojny.

M. Konečný

CSÉFALVAY, František – **MIČEV**, Stanislav. *SNP DEŇ PO DNI*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2012, 108 s. ISBN 978-80-89514-18-2.

Pracovník Odboru vojensko-historických výskumov Vojenského historického ústavu v Bratislave PhDr. František Cséfalvay, CSc. a riaditeľ Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici PhDr. Stanislav Mičev, PhD. sa vo svojej práci dlhodobo venujú obdobiu Slovenskej republiky 1939 – 1945 zahŕňajúcim aj Slovenské národné povstanie.

V prvom spoločnom diele si dali za úlohu priblížiť obraz bežných dní obyvateľa Slovenska počas Slovenského národného povstania. Obálka je štylizovaná ako list trhacieho kalendára – je na nej dátum 29. august 1944, utorok, deň vyhlásenia Povstania v Banskej Bystrici. Vnútri publikácie v rovnakom duchu pomyselný kalendár pokračuje až po predposledný októbrový deň roku 1944, keď sa konala pompéžna manifestačná prehliadka ozbrojených síl.

Dielo je rozdelené na sedem kapitol,

pričom názov každej je zároveň nadpisom úvodnej krátkej štúdie. Prvá kapitola s názvom *Na prahu Povstania* pokrýva časový úsek siedmich dní od začiatku Povstania do 4. septembra 1944. Vypĺňajú ju (ako aj všetky ostatné) krátke oznamy o aktuálnom dianí na Slovensku, v priľahlých štátoch aj ostatných okupovaných územiach, výstrižky z novín, dobové dokumenty a fotografie. Prvý deň Povstania je zmapovaný doslova hodinu po hodine. V druhej kapitole *Povstanie a ľudácka vláda* opisujú autori bezprostredné reakcie veliteľov nemeckej a slovenskej armády, ako aj postup povstalcov a dianie na bojiskách do 13. septembra 1944. Za náčelníka štábu a hlavného veliteľa Hlinkovej gardy bol 7. septembra 1944 menovaný Otomar Kubala, ktorý o deň neskôr uzavrel s Alojzom Macekom za Hlinkovu mládež dohodu o tesnej spolupráci proti povstalcovi. Dňa 9. septembra 1944 vydal veliteľ povstaleckej armády brigádny generál Ján Golian rozkaz na reorganizáciu armády – dve pôvodné obranné oblasti boli zrušené a zriadilo sa šesť taktických skupín a jedna letecká skupina. Zaujímavé sú tu i fotografie z bojových akcií a konfrontačné články zo slovenských novín.

Tretia časť sa venuje sociálnym aspektom v politike Slovenskej národnej rady, vrcholného politického orgánu Slovenského národného povstania. Ide najmä o priznanie vyšších vyživovacích príspevkov pre vojakov, priznanie poľných pôžitkov pre žandárov, ktorí sa aktívne zapojili do povstaleckých bojových akcií a problematiku zásobovania vojakov na fronte. Na podporu zásobovania sa zmobilizovalo i obyvateľstvo a vznikali rôzne dobrovoľnícke spolky a rad petícií, ktoré vyzývali ľudí na zbierku darov, apelujúc na národné vedomie a svedomie.

Štvrtú kapitolu otvárajú dva krátke články *Streda 20. septembra 1944 a Jaroslav Krátky, Miroslav Zolvík a vysielacka Vít*. Prvý zobrazuje drobné vojnové udalosti odohrávajúce sa v nemocnici, na úrade, v obchode, na fronte; zaujímavý je však

deň, v ktorom sa odohrali. Dňa 20. septembra sa na východe Slovenska podarilo sovietskym vojskám dosiahnuť slovenskú hranicu, vojská 4. ukrajinského frontu vstúpili na územie Československa (nasledujúci deň bola oslobodená prvá slovenská obec – Kalinov) a na druhom konci republiky Američania zbombardovali Bratislavu. Veliteľstvom československej armády bolo vyhlásené stanné právo pre celé územie Slovenska. Druhý článok je zaujímavým čítaním o osude jednej zo štyroch ilegálnych vysielaciek a jej obsluhu – dôstojníkovi čs. spravodajskej centrály v Londýne škpt. Jaroslavovi Krátkom a inštruktorovi leteckých rádiotelegrafistov na Leteckej škole v Banskej Bystrici rtk. Miroslavovi Zolvíkovi. Rádiostanica Vít bola najvyťaženejšou vysielackou odbojových skupín na Slovensku. Zolvík s ňou koncom októbra 1944 odletel za front, aby zabezpečil spojenie oslobodeného Československa s Londýnom. Jaroslav Krátky ostal na Slovensku a obsluhoval rádiostanicu Marienka. Začiatkom novembra bol Nemcami zajatý, vypočúvaný a nakoniec popravený. Zolvík ostal aj po vojne slúžiť v armáde, bol však perzekvovaný komunistickým režimom.

Dvadsiaty štvrtý september 1944, ku ktorému sa viaže začiatok vydávania týždenníka *Nové slovo* nám otvára piatu kapitolu. Koniec septembra poznačilo vyhlásenie druhej mobilizácie do povstaleckej 1. československej armády a prijatie uznesenia Slovenskej národnej rady o vzájomnom pomere domáceho a zahraničného odboja, z ktorého vyplýva, že politickú moc na oslobodenom území má Slovenská národná rada. Publikácia nám tu naďalej ponúka propagandistické fotky a reportáže z oslobodených dedín, tak ako ich neúnavne prinášal časopis *Nový svet*. V tomto období sa tiež uskutočnila nemecká protižidovská razia v Bratislave, ktorej zaisťencov umiestnili do tábora v Seredi. Odtiaľ boli vypravené priame transporty do koncentračných táborov.

Šiesta kapitola plynule nadväzuje na udalosti z posledných dní. Úvodná štúdia

prináša pohľad na druhú vlnu „riešenia židovskej otázky“ na Slovensku po okupácii nacistickým Nemeckom. Autori uvádzajú podrobný chronologický prehľad jedenásťich transportov do koncentračných táborov vykonaných v čase od septembra 1944 do konca marca 1945 vrátane vyčíslenia obetí. Ide nepochybne o jednu z najhroznejších tvárí vojny, pričom väčšina účastníkov a vykonávateľov tohto krviprelievania nebola a doteraz nie je nijako potrestaná. Za obeť im padlo 13 000 ľudí a len vďaka obetavosti ostatných sa podarilo zachrániť asi 10-tisíc slovenských Židov.

V septembri 1944 nemožno ešte opomenúť vznik 1. pešieho pluku Domobrany (veliteľ pplk. Ján Šmigovský) a premenovanie povstaleckej 1. čs. armády na 1. československú armádu na Slovensku. Kapitola dopĺňajú torzá dobových novinových článkov, reklám a fotografií a pomyslene ju uzatvára informácia zo dňa 6. októbra 1944 o prekročení hraníc jednotkami 1. československého armádneho zboru v ZSSR.

Posledná, najdlhšia kapitola zahŕňa 24 dní. Článok s názvom *Aj neúspešné bitky majú právo na spomienku* s podtitulom „Karpatsko-dukelská operácia“ nám rekapituluje udalosti septembrových dní na východe Slovenska. Nasledujú krátke správy z rušných októbrových dní, počas ktorých nemecké vojská postupne obsadili stredné Slovensko a nakoniec i srdce povstania – Banskú Bystricu. Dvadsiateho siedmeho októbra už zaslal prezident Tiso ďakovný telegram Adolfovi Hitlerovi za potlačenie Povstania. Divízny generál Rudolf Viest vydal dňa 28. októbra 1944 rozkaz o ústupe do hôr a prechode armády na partizánsky spôsob boja. Deň 30. október sa už niesol v znamení pompéznej manifestácie okupačnej moci na Slovensku – slávnostnou vojenskou prehliadkou v uliciach Banskej Bystrice. Ďalší osud zvyšku povstalcov, ako aj ich generálov R. Viesta a J. Goliana je stručne zhrnutý v krátkom článku na konci publikácie.

Dielo je špecifické najmä spôsobom prezentácie každého dňa – v knihe listujeme ako v pomyselnom denníku. V záhlaví strany je uvedený mesiac, počet dní v ňom a číslo aktuálneho týždňa. Pri každom dni je uvedený príslušný deň v týždni, údaje o počasí, aký je kresťanský sviatok a kto oslavuje meniny. Tieto údaje sú uvedené v pôvodnom dobovom znení a, navyše, je všetko iba čiernobiele, takže listovanie zanecháva v čitateľovi (odhliadnuc od charakteru správ) príjemný nostalgický dojem.

Publikácia je aj vďaka svojej heslovitosti a chronologickej prehľadnosti vhodná ako učebná pomôcka pre základné i stredné školy, a s kombináciou mimoriadne priaznivej ceny kandiduje i na knihu do každej rodinnej knižnice.

M. Balcová

DUBÁNEK, Martin: *OD BODÁKU PO TRYSKÁČE. NEDOKONČENÉ ČESKO-SLOVENSKÉ ZBROJNÍ PROJEKTY 1945 – 1955.* Praha : MLADÁ FRONTA, a. s., 2011, 320 s. + 16 s. farebné prílohy. ISBN 978-80-204-2545-7.

Publikácia predstavuje skutočne unikátny knižný projekt, a to nielen svojím zamieraním, ale aj komplexnosťou poňatia. V ČSR sa rozvíjali snád' všetky vtedajšie druhy zbraní okrem ponoriek (po 2. svetovej vojne bola prezbrojená loď Prezident Masaryk). Uvádza najvýznamnejšie, ale neúspešné čs. zbrojné projekty. Veľká časť z nich sa skončila v prepadlisku dejín, len malá časť uspela a bola zavedená do výzbroje. Československo sa preslávilo zbrojným priemyslom, ktorý zabezpečoval potreby domácej armády a dosahoval veľké exportné úspechy. V knihe sú zhrnuté poznatky z obdobia, v ktorom sa miešali poznatky z predmníchovskej republiky s poznatkami druhej svetovej vojny, z používania koristej a importovanej techniky, s technológiou víťaznej Sovietskej armády, ktorej vplyv a často horšia kvalita prevládla. Kniha sa

nezaobera iba samotnými zbraňami, ale aj ich konštruktérmi a dôstojníkmi.

Po krátkom úvode, ktorý charakterizuje vývoj čs. zbraní v uvedených rokoch, nasleduje najatraktívnejšia kapitola – ručné zbrane. Od bodákov sa prechádza k pištoľiam a neskôr k samopalom a útočným puškám, medzi ktorými určite stojí za zmienku 9 mm samopal ČZ 47/147/247, Holkův samopal ZB 47 so zásobníkom s kapacitou 64 rán a vtedy futuristické automatické pušky ako ZB 530 a ČZ 522. Nasledujú časti venované samonabíjacím puškám, guľometom (veľká pozornosť náleží zbraňam kalibru 12,7 mm, určených pre protivzdušnú obranu), pancierovkám, tarasniciam a plameňometom. Najväčší priestor v knihe patrí tretej kapitole, ktorá sa zaoberá delostreleckými zbraňami. Aj tento sektor bol typovo neobyčajne bohatý; v ČSR boli vyvíjané protitankové kanóny, bezzáklzové delá, protiletadlové kanóny (kalibru od 20 do 130 mm) a, pochopiteľne, aj poľné a horské delá, mínometry (najväčší z návrhov mal kaliber 420 mm) a raketometry. Štvrtá kapitola sa zameriava na obrnenú techniku. Popri úplne novým typom tankov, ako bol veľmi perspektívny TVP (tank všeobecného použitia), sa riešila aj modernizácia sovietskeho T-34 a najrôznejšie samohybné delá. Rovnako ako u typov ťahaných išlo o zbrane poľné, protitankové i protiletadlové; zvlášť je nutné spomenúť, že táto kapitola obsahuje unikátne fotografie makiet a prototypov samohybných protiletadlových kanónov. Túto časť uzatvárajú projekty obrnených transportérov a automobilov. Nasleduje kapitola o ženijnej technike. Tá ponúka popisy niekoľkých obojživelných vozidiel, prostriedkov odminovania (a tu je práve ona zmienka o lodiach – prezbrojenie hliadkovej lode Prezident Masaryk). Kapitola šiesta sa venuje delostreleckým ťahačom (v tomto sektore sa snáď najviac nadväzovalo na vývoj v Nemecku). Posledná kapitola sa zaoberá leteckou technikou. Československý priemysel vyprodukoval niekoľko zaujímavých projektov vrtuľových aj prúdových

stíhačiek (asi najväčšiu perspektívu z nich mal nadzvukový stíhač LE-P8), cvičných lietadiel a klzákov, ale väčšina z nich sa nedostala do fázy prototypu.

Pokiaľ ide o celkový dojem z nášho vývoja zbraní v tomto období, určite možno uviesť projekty, ktoré boli ideovo chybné alebo technicky problémové, jasne však prevažujú tie, ktoré predstavovali prínos, ale ktorých ukončenie si vynútil silnejší politický tlak Sovietskeho zväzu. To je aj hlavný dôvod, prečo je téma knihy uzavretá rokom 1955, keď vznikla Varšavská zmluva a v záujme „unifikácie“ bola väčšia časť domácej konštrukčnej školy potlačená, úplne zbytočná a usilovná práca tak vyšla napospol nazmar.

Kniha je pripomienkou a poctou úsilia mužov, ktorí sa v neľahkých podmienkach snažili obnoviť slávu čs. zbrojárskemu priemyslu. Vďaka svojej veľkej faktografickej hodnote by nemala chýbať v knižnici žiadneho fanúšika čs. zbraní. Možno len dúfať, že budú vytvorené ďalšie podobné publikácie, ktoré by mapovali predchádzajúce či nasledujúce obdobie vývoja vojenskej techniky.

L. Jančo

KOŠIČIAROVÁ, Soňa: *PRINCÍPY DOBREJ VEREJNEJ SPRÁVY A RADA EURÓPY*. Bratislava : Iura Edition 2012, 556 s. ISBN 978-80-8078-519-2

V roku 2012 bola vydaná publikácia vo vydavateľstve Jura Edition z oblasti správneho práva na tému: *Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy* od autorky doc. JUDr. Sone Košičiarovej, PhD., ktorá pôsobí na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

Predmetná publikácia sa z hľadiska štruktúry skladá z úvodu a siedmich kapitol, príloh a použitej literatúry. 1. kapitola: Rada Európy a princípy európskeho správneho práva, 2. kapitola: Princípy dobrej verejnej správy a ich ústavnoprávne

aspekty, 3. kapitola: Rozhodovacia činnosť verejnej správy a ochrana jednotlivca, 4. kapitola: Verejná správa a zodpovednosť, 5. kapitola: Právne postavenie úradných osôb, 6. kapitola: Verejná správa a výkon rozhodnutí, 7. kapitola: Súdny a verejná správa. Prílohy: Texty dokumentov Výboru ministrov Rady Európy (neoficiálny preklad) a ďalšie. Použitá literatúra. Každá kapitola obsahuje pomerne početné podkapitoly, čo publikáciu robí málo prehľadnou, resp. neprehľadnou. Ďalej sa žiada poukázať na to, že publikácia obsahuje bohatý poznámkový aparát. Autorka v úvode poukazuje na skutočnosť, že sa orientuje na zhodnotenie a presadenie princípov dobrej verejnej správy z hľadiska Rady Európy do správneho práva Slovenskej republiky. Taktiež v úvode publikácie si autorka vytýčila i cieľ, a to prostredníctvom grantu MŠ SR, v rámci ktorého bola publikácia spracovaná. Teda v úvode, okrem iného, píše, že: „*Cieľom grantu bolo vyhodnotiť mieru transpozície záväzkov Rady Európy v slovenskej právnej úprave regulujúcej postavenie a činnosť verejnej správy na Slovensku, a na základe jej komparácie s európskou právnou úpravou navrhnúť námety na jej novelizáciu. Monografia je nielen vyjadrením pocty Rade Európy, ale má ambíciu byť aj skromným príspevkom k ďalšej podpore presadzovania európskej dimenzie v činnosti verejnej správy na Slovensku.*“ Podľa obsahu a rozsahu monografickej práce, respektíve spracovanej matérie, autorka publikácie vytýčený cieľ splnila. Autorka v závere knihy, resp. publikácie, nerobí záver ako býva zvykom resumovať, resp. syntetizovať dosiahnuté výsledky, čo považujem za nedostatok publikácie.

Anotovaná predmetná publikácia je aktuálna. Môžeme to zdôvodniť najmä tým, že využíva aj právne pramene Rady Európy a množstvo domácej a zahraničnej literatúry. Využila najmä právne predpisy, ktoré neboli doteraz zhodnotené v Slovenskej republike. Na základe týchto právnych prameňov, ako aj použitej literatúry a taktiež vhodne

volenou štruktúrou sa autorke podarilo spracovať predmetnú tému na pomerne dobrej odborno-teoretickej úrovni. Publikáciu možno chápať čiastočne ako originálne dielo a čiastočne ako deskripciu už poznaného, najmä preto, že autorka uvádza viac svojich publikovaných prác z tejto oblasti (20). Publikácia v určitom slova zmysle je príspevkom do rozvoja vedného odboru správneho práva SR, a to i napriek niektorým formálnym nedostatkom. Autorka pri spracovaní predmetnej matérie v niektorých prípadoch využíva i vlastné názory.

Z hľadiska obsahu a formy spracovania predmetnej témy, ako aj metodologického hľadiska možno dielo hodnotiť kladne. Dielo je systematicky spracované a menej zrozumiteľným slohom, taktiež jeho časti – kapitoly logicky na seba nadväzujú. Jazyková úprava je na dobrej úrovni. Publikácia po formálnej stránke je málo prehľadná, najmä preto, že je rozdobená veľkým množstvom podkapitol.

Pri spracovaní predmetnej matérie autorka využila množstvo právnych prameňov a literatúry, a to tak zahraničnej, ako aj domácej. Veľké množstvo „použitej literatúry“ zvädza čitateľa, či to nie je bibliografia zostavená autorkou k predmetnej téme, a nie použitá literatúra. Publikácia má vlastne charakter učebnice zo správneho práva, a preto ju dávam do pozornosti najmä poslucháčom právnických fakúlt v Slovenskej republike, a taktiež i pracovníkom štátnej správy a samosprávy.

J. Chovanec

CHOVANEK, Jaroslav: *BUDOVANIE ŠTÁTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY (K 20. výročiu vzniku)*. Bratislava : Vydavateľstvo Procom, 2012, 376 s. ISBN 978-80-85717-29-7.

Okrúhle jubileá sa aj pre mnohých predstaviteľov spoločenských vied stali príležitosťou na prezentovanie výsledkov ich bádania, stanovísk a názorov, ktoré sa týkajú merita danej historickej udalosti.

Pri príležitosti 20. výročia vzniku Slovenskej republiky jeden z najrenomovanejších slovenských ústavných právnikov Prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc. et Dr.h.c. zosummarizoval jednak svoje vedecké štúdie a poznatky a jednak najdôležitejšie legislatívno-právne normatívy osvetľujúce historický vývin a cesty vedúce k nadobudnutiu slovenskej štátnosti, ako aj jej podstatu.

Tomuto zámeru zodpovedá aj členenie autorovej knihy na dve časti. Po úvode, v ktorom autor deklaruje svoje osobné krédo – „*Čestne žiť a poctivo pracovať, mať rodinu a deti, a vychovávať z nich čestných a pracovitých ľudí, ako aj slovenských vlastencov, a sám sa správať a konať vlastnecky*“ – sú na začiatku prvej časti dva dnes už historické dokumenty bezprostredne predchádzajúce oficiálnemu vzniku Slovenskej republiky, a to Memorandum iniciatívy zvrchované Slovensko, známe aj pod názvom 61 krokov k slovenskej identite (z 23. októbra 1990) a Návrh deklarácie o štátnej suverenite Slovenskej republiky (spracovaný 14. februára 1991 a publikovaný 1. marca 1991). Autor, ktorý sa osobne podieľal na ich koncipovaní, prináša autentický text týchto dokumentov, a zároveň osvetľuje okolnosti ich vzniku, čiže kto, kde a kedy sa konkrétne na ich vytvorení autorsky podieľal, a kto patril k prvým spolusignatárom. Po nich nasleduje dovedna 13 štátovedných štúdií či odborných článkov a statí, ktorých názvy dostatočne napovedajú, čo je ich obsahom: Perspektívy národného štátu (s. 33-41), Cesta k zvrchovanosti a suverenite Slovenskej republiky (s. 43-50), Politici v ofenzíve – Požiadavky maďarskej národnostnej menšiny (s. 51-58), Cesty k ústave (s. 59-67), Cesta k štátnosti – Päť rokov od vzniku samostatnej Slovenskej republiky (s. 83-92), Ústava – vec verejná (s. 93-98), Nadbytočný zákon – Zákon o používaní jazykov národnostných menšín (s. 99-108), Tri novely Ústavy Slovenskej republiky (s. 109-120), Odbrzdime demokraciu (s.

121-128), Samostatná slovenská cirkevná provincia (s. 129-134), Sloboda prejavu a právo na informácie verzus ochrana súkromia (s. 135-158), Právo – regulátor masmediálnej komunikácie (s. 159-170).

Druhá, dokumentárna časť knihy obsahuje 14 najdôležitejších legislatívno-právnych noriem, ktoré sú usporiadané v chronologickom poradí, takže umožňujú pochopiť vznik Slovenskej republiky ako proces v historickom kontexte, ako aj to, ako sa slovenská národná štátnosť odrážala a vyvíjala v legislatívnej praxi.

Prvé štyri legislatívne dokumenty sú z roku 1968: Vyhlásenie Slovenskej národnej rady k federalizácii ČSSR z 15. 3. 1968 (s. 173-176), Stanovisko Českej národnej rady k federatívnemu usporiadaniu ČSSR, prijaté na Plenárnom zasadnutí ČNR z 18. 9. 1968 (s. 177-186), Ústavný zákon z 24. júna 1968 č. 77 Zb. o príprave federatívneho usporiadania Československej socialistickej republiky (s. 187-189), Ústavný zákon z 27. októbra 1968 č. 143 Zb. o československej federácii (s. 191-199).

Ďalších päť publikovaných legislatívnych normatívov (s. 201-278) bolo prijatých v roku 1992, medzi nimi má prvoradý význam Ústava Slovenskej republiky z roku 1992 a všetky jej novelizácie prijaté ústavnými zákonmi č. 244/1998 Z. z., č. 9/1999 Z. z., č. 90/2001 Z. z. (úplné znenie Ústavy SR č. 135/2001 Z. z.), č. 140/2004 Z. z., č. 323/2004 Z. z., č. 463/2005 Z. z., č. 92/2006 Z. z., č. 210/2006 Z. z. (s. 203-267). Spomedzi ďalších štyroch publikovaných dokumentov z roku 1993 má z hľadiska rezortu obrany a Ozbrojených síl Slovenskej republiky mimoriadny význam Rekodifikovaný Zákon 63/1993 Z. z. (Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 18. februára 1993 o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní (s. 281-297), vrátane príloh zobrazujúcich štátny znak, štátnu vlajku a zástavu, štátnu pečať a text i notáciu štátnej hymny *Nad Tatrou sa blýska*. Dôležitý je

aj Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 51 Z. z. z 19. januára 1993 o štandarde prezidenta Slovenskej republiky (s. 298-299), ktorá je tu taktiež zobrazená. Posledným, štrnástym publikovaným normatívom je Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky z 27. mája 2011 k Vyhláseniu Národnej rady Slovenskej republiky k prijatiu Základného zákona Maďarska, obsahujúce Prílohu k uzneseniu NR SR z 27. mája 2011 č. 467 (s. 341-344).

V závere monografie Jaroslav Chovanec podáva hodnotiace zhrnutie svojich štúdií a esejí, ako aj všetkých publikovaných právnych noriem. V bibliografickej poznámke

(s. 371-374) poukazuje na všetkých desať novelizácií *Ústavy Slovenskej republiky*. V rámci záverečnej časti autor pripomína aj prínos *Literárneho týždenníka*, ktorý sa veľmi zaslúžil o rozvoj národného, právneho a historického vedomia slovenskej verejnosti.

Monografia Jaroslava Chovanca si, nepochybne, nájde vďačných čitateľov predovšetkým medzi študentmi, má však čo povedať aj právnikom, sociológom, historikom, ako aj vojenským historikom či vôbec záujemcom o spoločenské vedy.

V. Segeš

UPOZORNENIE REDAKCIE

V záujme plynulého priebehu redakčných prác Vás prosíme o dodržiavanie určitých zásad pri písaní rukopisov.

Spôsob odovzdávania rukopisov

*Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajú, resp. posielajú zásadne v textových editoroch Word, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkladanie poznámok/odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzhľadom na textom štúdie.** K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu trvalého bydliska i pracoviska, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.*

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy. Obsah, forma a štruktúra, apríl 1998, je potrebné pri citáciách rešpektovať jej zásady (sú zjednotené s používaním citácií v iných časopisoch, ktoré sa pridrižujú aj medzinárodného citovania). Za správnosť citovania (obsahovú i formálnu) zodpovedá autor príspevku, redakcia nebude do citácií zasahovať. Na uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56. ISBN 80-215-0149-9.

² PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*.

B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121. ISBN 3857701203.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10. ISSN 1335-3314.

(u cudzojazyčných zdrojov uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: *In Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

⁴ DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85. 80-85794-08-X.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, Dušan et al.
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- pri odkaze na archívny prameň je potrebné uvádzať skratky: f. (nie fond)
šk. (ako škatuľa, nie krabica)
č. j. (s medzerou)
VHA Bratislava, f.; pozri tiež PEJS, O.: ...
Tamže, s. 8. (nie tamtiež)
- najfrekvencovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,
Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4'}

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj čísla.

Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať ISBN.

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 21 04 Bratislava

tel: 02/48 207713

E-mail: redakciavh@gmail.com

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Zdena MURÁRIKOVÁ, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Trieda SNP 53, 974 01 Banská Bystrica

Mgr. Peter KRALČÁK, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Igor BAKA, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Radoslav TURIK, Gymnázium armádneho generála Ludvíka Svobodu, ul. Komenského 4, 06601 Humenné

pplk. v. zál. JUDr. Jaroslav KOZOLKA, Generálna prokuratúra SR, ul. Štúrova 2, 812 85 Bratislava

PhDr. František CSÉFALVAY, CSc., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Jana TULKISOVÁ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Alex MASKALÍK, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Peter CHORVÁT, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Peter ŠUMICHRAST, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

OBSAH VOJENSKEJ HISTÓRIE ZA ROK 2013

ŠTÚDIE

BAGI, Zoltan: Organizace žoldnéřského jezdeckva sloužícího během patnáctileté války v císařské armádě	1/2013/33
BAKA, Igor: Československo a vojensko-politické aspekty uvoľňovania medzinárodného napätia v Európe v druhej polovici 80. rokov (1. časť)	4/2013/50
DANGL, Vojtech: Bratislava ako posádkové mesto (1867 – 1914)	2/2013/6
GRAUS, Igor: Vývoj insígnií radov do začiatku 19. storočia	3/2013/6
CHORVÁT, Peter: Československá armáda a mestská spoločnosť v Banskej Bystrici v rokoch 1918 – 1939 (náčrt problematiky)	2/2013/32
LAINCZ, Eduard: Obnovenie pôsobnosti vojenskej správy a realizácia branného zákona na inkorporovanom území severného Spiša v rokoch 1939 – 1942	3/2013/64
KRALČÁK, Peter: Pracovný zbor národnej obrany vo svetle jeho hospodárskych výsledkov (1941 – 1944)	4/2013/29
MASKALÍK, Alex: Nástup nového trendu národnostnej výstavby ČSLA po federalizácii Československa a jeho limity	1/2013/71
MURÁRIKOVÁ, Zdenka: Škodove závody v Dubnici nad Váhom v rokoch 1938 – 1945	4/2013/6
PEJS, Oldřich: Slovenská útočná vozba: od praporu k pluku (září 1939 – únor 1940)	3/2013/44
SEDLÁČEK, Peter: Žoldníci v Bratislave v polovici 15. storočia	1/2013/6
SORBY, Karol, ml.: Britsko-francúzska vojna v Levante roku 1941	1/2013/56
ŠTAGL, Jan – TURZA, Peter: Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1969 – 1992 (1. časť)	2/2013/75
ŠTAIGL, Jan – TURZA, Peter: Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1969 – 1992 (2. časť)	3/2013/77
TULKISOVÁ, Jana: „Konsolidácia pomerov“ v Technickom učilišti v Liptovskom Mikuláši v rokoch 1968 – 1971	2/2013/50

DOKUMENTY A MATERIÁLY

BAKA, Igor: K návrhom na vytvorenie domobrany na Slovensku v roku 1991	2/2013/171
BALCOVÁ, Milena: Tragická nehoda lietadla D-47 v Lome nad Rimavicou roku 1956 vo svetle dokumentov	1/2013/164
BUČKA, Peter: K niektorým aspektom armádnej telovýchovy a športu v Československu v rokoch 1969 – 1992	1/2013/170
BYSTRICKÝ, Jozef: Ján Nálepka – dôstojník slovenskej armády v rokoch 1939 – 1943	3/2013/136

- CSÉFALVAY, František – TULKISOVÁ, Jana:
Správa nemeckého generála pri slovenskom MNO
genpor. Fritza Schliepera z 27. novembra 1943 4/2013/112
- DUBÁNEK, Martin: První československé pevnostní objekty v Bratislavě 1/2013/89
- CHORVÁT, Peter: Osobný pamätník
z vojenskej služby ako historický prameň 1/2013/3
- CHYTKA, Stanislav: Ružomerský neúspech
konfidenta gestapa N-13 1/2013/112
- KOLÁŘ, Ondřej: Přepadení stanice polního četnictva v Kolbaši 2/2013/113
- KOZOLKA, Jaroslav: Slovenská Vysoká intendantská škola 1939/1940 4/2013/98
- KRALČÁK, Peter: Niektoré špecifiká vojenskej služby
Židov a Rómov v VI. robotnom prápore 2/2013/120
- LAINCZ, Eduard: Správa podpredsedu Slovenskej národnej rady
mjr. Milana Poláka o obnovení predmníchovských hraníc
na hornej Orave a severnom Spiši 2/2013/140
- MASKALÍK, Alex: Kauzy generálov Jiřího Štiku a Oldřicha Burdu
v kontexteinvázie vojsk Varšavskej zmluvy
do Československa v auguste 1968 4/2013/124
- MASKALÍK, Alex: Správa Komisie prezidenta ČSFR
na prešetrenie činnosti ČSLA v novembri 1989 2/2013/146
- PURDEK, Imrich: Vojenská symbolika prvej Slovenskej republiky
v rokoch 1939 – 1945 v priesečníku heraldiky, faleristiky a vexilológie 1/2013/119
- ŠUMICHRAST, Peter: „Takmer koniec vojenskej kariéry“
mjr. let. Karola Sojčeka 3/2013/110
- TURIK, Radoslav: Exhumácie vojnových hrobov z prvej svetovej vojny
na severovýchodnom Slovensku v medzivojnovom období 4/2013/76

MÚZEJNÍCTVO

- KONEČNÝ, Martin: Návšteva tankového múzea
v Bovingtone vo Veľkej Británii 3/2013/165

PERSONÁLIE

- CHORVÁT, Peter: Vojenská služba Štefana Žáryho v slovenskej armáde 4/2013/139
- ŠUMICHRAST, Peter: Z vojnového pilota „nepriateľ ľudovo-demokratického
Československa“. Životné osudy letca Františka Bošmanského 4/2013/145

RECENZIE

- FUSKA, Ján a kol.: Milan Rastislav Štefánik žije v národe.
Mohyla na Bradle, pamätníky doma i vo svete. (F. Vrábek) 4/2013/169
- MASKALÍK, Alex: Elita armády. Československá vojenská generalita
1918 – 1992. (M. Meško) 1/2013/206
- OROSOVÁ, M. – ŽAŽOVÁ, H.: Košická citadela.
Bratislava 2011. (V. Dangl) 1/2013/201
- SCHRIFFL, David. Tote Grenze oder lebendige Nachbarschaft?
Österreichisch-slowakische Beziehungen 1945 – 1968. (J. Tulkisová) 2/2013/185

- ŠTAIGL, J. a kol.: Generáli. Slovenská vojenská generalita 1918 – 2012 (J. Pešek) 1/2013/204
VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA
A SLOVÁKOV SLOVOM A OBRAZOM.
 Kol. aut. pod vedením V. Segeša. (Š. Balberčák – M. Pekár) 4/2013/164
 VYKOUPIL, Libor. Český fašizmus na Moravě. (J. Drábik) 4/2013/173
 ZELENÁK, Eugen. Konštruktivizmus a pluralita v histórii. (M. Kšiňan) 3/2013/172

BIBLIOGRAFIA

- ŠEĎOVÁ, Božena: Vojenská história Slovenska. Výberová bibliografia XVIII. – 2010 1/2013/212
 ŠEĎOVÁ, Božena: Vojenské a vojenskopolitické aspekty vývoja Slovenska v období studenej vojny. Výberová bibliografia publikovaných prác v rokoch 1990 – 2013 4/2013/180

ANOTÁCIE, GLOSÝ

- BÁRTA, Miroslav – KOVÁŘ, Martin a kol.: Kolaps a regenerace: Cesty civilizací a kultur. (J. Drábik) 1/2013/244
 CHOVANEC, Jaroslav: Budovanie štátu Slovenskej republiky (k 20. výročiu vzniku). (V. Segeš) 4/2013/213
 CÍLEK, Roman – RICHTER, Karel. Hrdinové Československa. Ve smršti dvou světových válek. Rok 1914 – 1945. (L. Jančo) 4/2013/201
 CSÉFALVAY, František – MIČEV, Stanislav. SNP deň po dni. (M. Balcová) 4/2013/209
 DUBÁNEK, M. Od bodáku po tryskáče. Nedokončené československé zbrojní projekty 1945 – 1955. (L. Jančo) 4/2013/211
 ĎURIŠ, Rudolf: O Slovákoch v československých légiách v Rusku. (F. Vrábel) 3/2013/176
 FERIANCOVÁ, Alena. (Ne)nájdená bezpečnosť, Československo, Nemecko a úpravy medzinárodného systému v Európe 1922 – 1926. (L. Jančo) 2/2013/189
 GALATÍK, Vlastimil – KRÁSNÝ, Antonín – ZETOCHA, Karel (eds.) Vojenská strategie. (B. Šeďová) 1/2013/247
 HALÁSZ, Ivan. Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí. (L. Jančo) 2/2013/188
 HAZDRA, Zdeněk. Válečný prožitek české společnosti v konfrontaci s nacistickou okupací (1939 – 1945). (B. Šeďová) 3/2013/181
 HUDSKÝ, Jaroslav. Klášterní hradisko 1914 – 1918. (Drobňák) 1/2013/252
 JENŠÍK, Miloslav. Commandos útočí. Nájezd na Saint-Nazaire 1942. (F. Vrábel) 2/2013/195
 KOŠIČIAROVÁ, S. Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy (J. Chovanec) 4/2013/212
 KREISINGER, P. Brigádní generál Josef Bartík. Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje. (L. Jančo) 3/2013/177
 KRUCININ, Aleksandr Michailovič. Boji v verchovjach Nejvy. Serija očerki istorii Urala. 4/2013/205
 KRUCININ, Aleksandr Michailovič. Izmenčivoje sčast'je vojny. Serija očerki istorii Urala. (F. Vrábel) 4/2013/203

KUCHAR, Jiří. Hitlerova sbírka v Čechách 1. Sochy, busty, drobné plastiky. (F. Vrábek)	1/2013/256
MATULA, Pavol. Rozdelené Kysuce. Zabratie severných Kysúc Poľskom v rokoch 1938 – 1939. (M. Stanová)	3/2013/180
PATENAUDE, Bertrand M. Trockij. Pád revolucionára. (F. Vrábek)	1/2013/251
PETRÁK, Anton. Anglán. Spomienky generála Antona Petráka. (L. Jančo)	3/2013/178
PROKŠ, Petr. Habsburkové a veľká válka 1914 – 1918 : první světová válka a rozpad Rakousko-Uherska 1914 – 1918. (J. Kallo)	1/2013/247
RAJLICH, Jiří: Josef František. Pokus o pravdivý příběh československého stíhače. (L. Jančo)	2/2013/191
REJTHAR, Stanislav. Dobří vojáci padli... Ze vzpomínek válečného pilota. (L. Jančo)	1/2013/254
SYRNÝ, Marek – UHRIN, Marian (ed.) Situačné hlásenia okresných náčelníkov (september 1944 – február 1945). (A. Hruboň)	1/2013/253
ŠMIGEL, M. – KRUŠKO, Š. Opcia a presídlenie Rusínov do ZSSR (1945 – 1947). Na základe československo-sovietskej dohody z 10. júla 1946. (L. Jančo)	1/2013/257
TŮMA, Miroslav. Mírové využívání jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení. (B. Šedřová)	2/2013/197
WESTWELL, Ian. I. svetová vojna : stručný, ale smerodajný výklad priebehu „veľkej vojny“ s analýzou rozhodujúcich udalostí a významných bitiek. (J. Kallo)	1/2013/249
KRONIKA	
DROBŇÁK, Martin: Začiatok výskumu archeológov a historikov na bojisku Prvej vetovej vojny pri obci Výrava.	1/2013/260
CHORVÁT, Peter: Konferencia Pracovnej skupiny pre štúdium konfliktov v Sofii.	3/2013/184
KALLO, Juraj: Slávnostné uloženie ostatkov cisárskeho „večného vojaka“ Ladislava Škultétyho-Gábríša v rodnej obci Mojtnín 27. júna 2013	3/2013/185
ŠTEFANSKÝ, Michal: Konferencie o Gustávovi Husákovi	3/2013/188
VRÁBEL, Ferdinand: Odborná konferencia M. R. Štefánika a čs. zahraničné vojsko (légie).	3/2013/190
SEGEŠ, Vladimír – ŠTEFANSKÝ, Michal: Navždy nás opustil PhDr. Bohuš Klein, PhD.	3/2013/192
ZATKOVA, Jana: Medzinárodná vedecká konferencia na sútoku riek. Život na slovensko-rakúskom pohraničí.	2/2013/199
ZATKOVÁ, Jana: Konferencia Vojnové cintoríny prvej vetovej vojny – Spoločná minulosť Európy.	2/2013/200

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Vojenská história 4/2013

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: Mgr. Igor Kalita

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Igor Graus, PhD., Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Peter Kralčák, PhD., PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., mjr. Mgr. Milan Vanga.

Medzinárodný redakčný kruh: Dr. István Janek, PhD. (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. (Warszawa), Dr. László Szarka, CSc. (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Dr. Martin Zückert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 18. novembra 2013

EV 734

IČO vydavateľa: 00309591

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: ÚVŠP MO SR, OdVČ, OPČ, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Fotografia zachytáva vojakov pri odbere stravy v poľných podmienkach počas cvičenia čs. brannej moci v 30. rokoch 20. storočia.